

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI**

YEREL KALKINMADA KOBİ'LERİN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Akif ÇARKÇI

İstanbul-2007

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI**

YEREL KALKINMADA KOBİ'LERİN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Akif ÇARKÇI

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Zeki PARLAK**

İstanbul-2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

KAMU YÖNETİMİ Anabilim Dalı MAHALLİ İDARELER VE YRD.YÖNT.
Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi AKİF ÇARKÇI'nın YEREL KALKINMADA KOBİ'
LERİN ROLÜ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 19.07.2007 tarih ve
2007-8/30 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek
Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 05.09.2007

1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. ZEKİ PARLAK

2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. NAİL YILMAZ

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. SÜLEYMAN ÖZDEMİR

Zeki Parlak
Naıl Yılmaz
Süleyman Özdemir

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	
KÜRESELLEŞME KAVRAMI, TANIM VE ÖZELLİKLER	5
1.1. Küreselleşmenin Genel Çerçevesi: Kavram, Tanım ve Özellikler....	5
1.2.Küreselleşmenin Gelişimi	11
1.3.Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Faktörler	16
2.1. Siyasi Küreselleşme	24
2.2. Sosyo-Kültürel Küreselleşme	25
2.3. Ekonomik Küreselleşme	26
BÖLÜM II	
DEĞİŞEN KALKINMA KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ, YEREL	
KALKINMADA KOBİ'LERİN ROLÜ	33
1-KALKINMA KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ	33
1.1. Kalkınma Kavramı	33
1.2. İktisadi Kalkınma Kavramı	36
1.3. İktisadi Kalkınma ve Büyüme İlişkisi.....	38
1.4. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı	39
2- BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI ve BÖLGESEL KALKINMA.....	40

POLİTİKALARI	40
2.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı	40
2.2. Bölgesel Kalkınmanın Temel İlkeleri	41
2.3. Bölgesel Kalkınmanın Amaçları	43
2.4. Bir Bölgesel Kalkınma Aracı Olarak Girişimciliğin Teşvik Edilmesi	44
3-YEREL KALKINMA KAVRAMINA BAKIŞ	45
3.1. Yerel Kalkınma Kavramı	45
3.2. Uluslar Arası Kuruluşların Yerel Kalkınmaya Bakışı.....	49
3.3. Yerel Kalkınmanın Temel İlkeleri ve Alanları	49
3.4. AB ve Yerel Kalkınma Yaklaşımı.....	51
4.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL VE YEREL KALKINMA POLİTİKALARI	57
4.1. Türkiye'de Bölgesel ve Yerel Kalkınma Politikaları	57
4.2. DPT'nin Yerel Kalkınmaya Bakışı	59
5. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KOBİ'LER	61
5.1. Dünya Ekonomisinde KOBİ'lerin Rolü ve Önemi.....	61
5.2. Dünya Ekonomisinde KOBİ'lerin Değişen Rolü.....	64
5.3. AB'de KOBİ'ler Ve Kısaca Yerel Kalkınma Politikalarının Aracı Olarak KOBİ'ler.....	65
BÖLÜM III	
1-TÜRKİYE'DE KOBİLERİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	70
1.1. KOBİ Tanımı	70
1.2. KOBİ'lerin Sınıflandırılması.....	74
1.3. KOBİ'lere Artan İlginin Nedenleri	75
2.KOBİ'LERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ	77
2.1. Türkiye'de KOBİ'lerin Avantajları, Dezavantajları, Üstün ve Zayıf Yönleri.....	85
3.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL, YEREL KALKINMA PROGRAMLARI VE KOBİLER	89
3.1. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP).....	89

3.2.Tr82, Tr83 Ve Tra1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı:	91
3.3.Tra2, Tr72, Tr52 Ve Trb1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı:.....	92
3.4. Tr90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı	95
3.5.Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Yerel Kalkınma Yönelimli AB	96
Programları	96
4.TÜRKİYE’DE KOBİLERİN YEREL KALKINMADAKİ ROLÜ.....	101
4.1.Yerel İstihdama Katkıları	101
4.2.KOBİ’lerde Yenilik ve İcadın Yerel Değişime Katkıları	105
4.3.KOBİ’lerin Mekansal Değişime Etkileri	109
4.4.Yerel Rekabet: Belediyelerin KOBİ’ler Açısından Rekabetin Geliştirilmesine Yönelik Teşvikleri	110
4.5.KOBİ’lerin Orta Sınıfın Korunmasına Etkileri.....	118
4.6.KOBİ’lerin Yabancılaşmayı Azaltmaya Katkıları.....	120
4.7.KOBİ’lerin Mesleki Eğitime Katkıları	121
4.8.KOBİ’lerin Sermayenin Tabana Yayılmasına Sağladığı Katkılar	125
SONUÇ	127
KAYNAKÇA.....	132

ÖZET

Küreselleşen dünyada ekonomik yaşamda önemli aktörlerinden biri haline gelen KOBİ'lerin, yerel ekonomik kalkınma sürecinde de önemli roller üstlendikleri bilinmektedir. Bu rolleri şu ana başlıklar altında sıralamak mümkündür: "Yerel İstihdama Katkıları, Yerel Değişime İnnovasyon Boyutuyla Katkıları, Mekansal Değişime Katkıları, Yerel Rekabete Katkıları, Orta Sınıfın Korunmasına Katkıları, Yabancılaşmayı Azaltmaya Katkıları, Mesleki Eğitime Katkıları, Sermayenin Tabana Yayılmasına Sağladığı Katkılar."

Çalışmamızda genelden özele doğru inen bir yaklaşım belirlenmiş olup, küreselleşme sürecinden başlayarak, bölgesel ve yerel dinamiklerin değişen dünyada yerel ekonomileri nasıl etkilediği, Türkiye'de KOBİ'lerin genel ekonomik yapı içerisindeki durumu ve KOBİ'lerin yerel kalkınma sürecine olan katkıları farklı boyutlarıyla ele alınmıştır.

ABSTRACT

It is known that SMEs, which are at key position of economy of globalizing world, has great role on local economical development, as well. This role could be classified briefly into those titles: "Contribution to local employment, Contribution to local variation in the context of Innovation, Contribution to spatial variation, Contribution to local competition, Contribution to save of middle class, Contribution to decrease alienation, Contribution to vocational training, Contribution to expansion of capital to public body.

In this study deductive method is used. Commencing from globalization process, how regional and local dynamics affect local economies in the varying world, position of SMEs in general economy of Turkey and Contribution of SMEs to local development are handled with several aspects.

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1: Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim	10
Tablo 1.2: Küreselleşmenin Evreleri.....	15
Tablo 1.3: Ekonomik Küreselleşmeyi Hızlandıran Çevresel Etmenler	29
Tablo 2.1: Bölgesel Kalkınmanın Ana Amaçları	44
Tablo 2.2: Dünya Bankası Yerel Kalkınma Program Opsiyonları	47
Tablo 2.3: AB KOBİ Tanımları	66
Tablo 3.1: Farklı kurumların KOBİ tarifleri	73
Tablo 3.2: Ülkemizdeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı	81
Tablo 3.3: İmalat Sanayi Alt Sektörlerine İşletmelerin Dağılımı	82
Tablo 3.4 : İşletmelerin Sanayi Bölgelerine Göre Dağılımı	83
Tablo 3.5: İmalat Sanayi İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı.....	84
Tablo 3.6 : KOBİ' lerin Ülke Ekonomisindeki Etkinliği	84
Tablo 3.7: DAKP KOBİ'ler İçin Ayrılan Bütçe.....	90
Tablo 3.8: Tr82, Tr83 Ve Tra1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programında KOBİ'lere ayrılan pay.....	91
Tablo 3.9: Tr82, Tr83 Ve Tra1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programında Eğitim Konusunda KOBİ'lere Ayrılan Paylar.....	92
Tablo 3.10: Tra2, Tr72, Tr52 Ve Trb1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, KOBİ Hibe Program Bütçesi	94
Tablo 3.11: Tra2, Tr72, Tr52 Ve Trb1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, KOBİ Hibe Programı Eğitim Bütçesi	94
Tablo 3.12: Tr90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Program Bütçesinde KOBİ'ler....	96

Tablo 3.13: AB Sürecinde KOBİ'lerin Etkileneceği Konular	99
Tablo 3.14: İmalat Sanayinde İstihdamın Ölçeksel Dağılımı	102
Tablo 3.15: Türkiye'de İmalat İşletmeleri	103
Tablo 3.16: Pendik İlçesi İstihdam Yapısı Firma Ölçeği/Çalışan Sayısı	104
Tablo 3.17: Ayakkabıcılık Sektöründe Uygulanan Bir AB Hibe Programı ve Bütçesi.....	124

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1: AB'nin İşsizlik Sorununun Çözümünde İzlediği Yol 55

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABM	: Avrupa Bilgi Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMW	: Bavyera Motor Fabrikaları
CACM	: Orta Amerika Ortak Pazarı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Kalkınma Programı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECU	: Avrupa Para Birimi
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda Ve Tarım Organizasyonu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GATT	: Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Başkanlığı
KSS	: Küçük Sanayi Sitesi
LAFTA	: Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
MIT	: Massachusetts Teknoloji Enstitüsü
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NUTS	: Avrupa Birliği İstatistik Bölge Sınıflandırması
OECD	: Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
ÖTAP	: Öncelikli Temel Amaç Ve Politikalar
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

SUDENE	: Britanya Kuzeydoğu Bölgesi Kalkınma Ajansı
TASEV	: Türk Ayakkabı Sektörü Araştırma Geliştirme ve Eğitim Vakfı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel Araştırmalar ve Teknoloji Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: Birleşmiş Milletler
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNOPS	: Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofisi
WDA	: Britanya Galler Bölgesi Kalkınma Ajansı
WFP	: Dünya Gıda Programı
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinde kentsel ve küresel rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, küresel piyasanın dinamik olarak izlenmesi, örgüt yapılarında esneklik ve maliyet kontrolü gibi konularda, hızla değişen koşullara uyum arayışları, geleneksel bölge/yöre anlayışını da değiştirerek, yeni bir bölge/yöre yaklaşımı oluşturmuştur. Nitekim, bölge/yöre yaklaşımındaki değişimle birlikte, küresel ekonomide yeniden yapılanma süreçleri ile mekanda yeniden yapılanma süreçlerinin içiçe bir gelişme izlediği görülmektedir. Gelişim, kentleri, kentler arası rekabet arenasına sürüklemiş, yerel ve küresel ekonomik dinamikler ön plana çıkarak kent yönetimlerinin bu süreci gözeterek politika yapmalarını zorunlu kılmıştır. Bu politika alanlarından birisini şüphesiz kent ekonomilerinin geliştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentler arası rekabetin boyutları daha çok ekonomik alanda kendisini hissettirmektedir. Birçok ülke ekonomisinde KOBİ'lerin nerede durduğunu daha önce ifade etmiştik. İşte bu noktada KOBİ'ler ekonomik alandaki rekabetin ana dinamikleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. KOBİ'ler OECD ülkelerindeki toplam işletmeler içinde %95'lik bir paya sahiptir. Ülkemizde de imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin %99,5'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. İmalat sanayiindeki istihdamın %61,1'i KOBİ'lerde yer almaktadır. Yaratılan katma değerde KOBİ'lerin payı %27,3'dür. Bu göstergeler KOBİ'lerin ülke ekonomilerinde hayati bir öneme sahip olduğunu ve ekonomik büyümenin belkemiğini oluşturduğunu göstermektedir.

KOBİ'lerin dengeli ekonomik kalkınmanın ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülebilir kılınmasına yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının oluşturulmasında oynadıkları rolleri ve piyasa koşullarında meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar.

1970'lerde peş peşe gelen petrol krizleri neticesinde oluşan durgunluk ve krizlerden büyük işletmelerin negatif yönde etkilenerek finansman ve üretim dar

boğazına girdiklerinde bu işletmelerin, kriz ortamından daha çabuk etkilenmeleri ve dünya konjonktürüne adapte olmakta güçlük çekmeleri, bunlara olan güvenin zedelenmesine yol açmıştır. Öte bahsedilen yıllara kadar, üretim safhalarında geri plana atılan KOBİ'lerin ise, yaşanan iktisadi krize rağmen, kendilerini daha hızlı ve kolay toparlamaları, piyasa şartlarına, büyük işletmelere göre daha kolay adapte olmaları ve iktisadi yapıdaki boşlukları doldurma da gösterdikleri başarı, bu işletmelerin desteklenmesi yönündeki öngörülerin ortaya çıkmasına ve güçlenmesine yol açmıştır.

1980'lerin başında küçük ve orta boy işletmeler daha fazla önem kazanmaya başlamışlardır. Bu işletmelerin kalkınma sürecindeki katkıları dikkate alınarak desteklenmeleri hususunda birçok ülkede önemli adımlar atılmıştır. KOBİ'lerin üretim ve istihdama olan katkı düzeylerinin yükselmesiyle birlikte bu işletmelerin yenilik yapmaya daha yatkın oldukları, tüketici talepleri karşısında daha esnek hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Büyük miktarlarda kütle üretimi yapan işletmelerin hantal yapıları karşısında KOBİ'ler rekabet şansı yakalamışlardır.

Neticede KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal öneminin anlaşılması, yerel kalkınma sürecine sağladıkları katkılarının büyümesi, büyük işletmelerin ve küçüklerin birbirlerine bağlı olması, büyük işletmelerin çoğunun bir zamanlar küçük işletmeler olarak kurulmuş olması, büyük işletmelerin rekabeti önleyecekleri endişeleri KOBİ'lere olan ilgiyi artırmıştır. Bütün bu gelişmeler ışığında çalışmamızda incelenen ana konu yerel kalkınma sürecinde KOBİ'lerin bölgelere ve yerel plana sağladığı ekonomik kalkınma yönelimli katkılardır. Küreselleşme sürecinin yerele olan etkilerinden başlayarak, yerelin önem kazanması, yerel kalkınma kavram ve uygulamasının güncel bir gelişme olarak ortaya çıkması ve bu süreçte özellikle yerel kalkınmanın ekonomik boyutuna KOBİ'lerin hangi katkıları sağladığı/sağlayacağı tezimizde işlenmiştir.

Değişen kalkınma paradigmaları ve kent ekonomilerinin ortaya çıkışı konunun önemini hayli artırmıştır. Bu öneme rağmen özellikle gelişmekte olan ülkeler yeni yeni yerel kalkınma kavram ve uygulamalarını tanımaya başlamıştır.

Şüphesiz konu Türkiye açısından da büyük önem ifade etmektedir. Yerel kalkınma bilincinin yavaş yavaş geliştiği ülkemizde KOBİ'ler ülke ekonomisinin can

damarları olarak iktisadi faaliyetler içindeki vazgeçilmez ağırlığını korumaktadır. Bu kadar hassas bir konumda olan KOBİ'lerin yerel ekonomik kalkınmaya sağladığı/sağlayacağı katkıların incelenmesi, bu incelemeler neticesinde gerek hükümetler gerekse akademik çevreler düzeyinde yeterli bilimsel ve uygulamalı çalışmaların yapılması, bu konuda politika üretilmesi elzem hale gelmiştir.

Bu tezin amacı, Türkiye'de henüz yeni olan bir konuya genel bir bakış geliştirmek, yerel ekonomik kalkınma sürecinde önemli roller üslenen KOBİ'lerin hangi alanlarda bu sürece katkı sağladığını ortaya koymaktır. Yerel bilgi sağlama, sağlıklı verilere ulaşabilme altyapısı henüz ülkemizde sıhhatli bir zemine oturmadığından resmi istatistikler üzerinden yerel süreçte KOBİ'lerin hangi katkı düzeyinde oldukları masaya yatırılmaya çalışılmıştır. Tezin bir diğer amacı da bu konuda bir kamuoyu oluşmasına, bilimsel çalışmaların daha da artırılmasına katkıda bulunmaktır.

Tezimizin ana hipotezi "son yıllarda Türkiye ekonomisinde önemli bir yer edinen KOBİ'lerin yerel kalkınma sürecinde önemli birer aktör oldukları ve bu süreçte rol alan KOBİ'lerin 10'a yakın başlıkta yerel ekonomik kalkınma sürecine katkıda bulduklarıdır."

Daha önce de ifade edildiği gibi çalışmamızda genelden özele doğru inen bir yaklaşım belirlenmiş, küreselleşme sürecinden başlayarak, bölgesel ve yerel dinamiklerin değişen dünyada yerel ekonomileri nasıl etkilediği ele alınmış, son kısımda Türkiye'de KOBİ'ler ve KOBİ'lerin yerel kalkınma sürecine olan katkıları farklı boyutlarıyla ele alınmıştır.

Her tez çalışmasında olduğu gibi bu tezin de öne sürdüğü bir sav vardır. Bu iddia ise KOBİ boyutundaki işletmelerin yerel kalkınma sürecinde, pozitif anlamda, genel ekonomik yapı içerisinde belli başlı katkıları sağladığıdır. Bu katkıların neler olduğu tezin üçüncü bölümünde açıklanmıştır.

Birinci kısımda küreselleşme sürecinin ne olduğu, tarihsel gelişimi, boyutları ele alınmış, küreselleşme ile ortaya çıkan ve önem kazanan kent ekonomilerinin öne çıkışı incelenmiştir. İkinci kısımda ana hatlarıyla kalkınma kavramının ne olduğu ele alınmış, ardından bölgesel ve yerel kalkınma kavramları açıklanarak güncel bir süreç olarak AB

üyelik sürecinde yerel kalkınmada AB yerel kalkınma politikalarının neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise Türkiye’de KOBİ, KOBİ tanımı, KOBİ’lerin ülke ekonomisindeki yeri, KOBİ odaklı yerel ve bölgesel kalkınma politikalarının neler olduğu, yerel kalkınma programları incelenmiş, son olarak da KOBİ’lerin yerel kalkınma sürecindeki katkıları; KOBİ’lerin Yerel İstihdama Katkıları, KOBİ’lerin Yerel Değişime İnnovasyon Boyutuyla Katkıları, KOBİ’lerin Mekansal Değişime Katkıları, KOBİ’lerin Yerel Rekabete Katkıları ve Belediyelerin KOBİ’ler İçin Rekabetin Geliştirilmesine Yönelik Teşvikleri, KOBİ’lerin Orta Sınıfın Korunmasına Katkıları, KOBİ’lerin Yabancılaşmayı Azaltmaya Katkıları, KOBİ’lerin Mesleki Eğitime Katkıları, KOBİ’lerin Sermayenin Tabana Yayılmasına Sağladığı Katkılar şeklinde istatistiki verilere ve somut uygulama örneklerine dayalı olarak başlıklar halinde incelenmiştir.

BÖLÜM I

KÜRESELLEŞME KAVRAMI, TANIM VE ÖZELLİKLER

1.1. Küreselleşmenin Genel Çerçevesi: Kavram, Tanım ve Özellikler

20. yüzyıl siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyal gelişmelerin çok hızlı yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur. Özellikle teknolojik alandaki gelişmeler, buna bağlı olarak, ekonomik ve sosyal hayatı da değiştirmiş, daha önceki dönemlerde görülmemiş değişim süreçlerini insanlığa yaşatmıştır. 20.yy biterken tartışmaların ana eksenini küreselleşme kavramı oluşturmuş, 21.yy'ın ilk çeyreği de bu tartışmalara sahne olmaktadır. Bu kavram, diğerlerinde olduğu gibi, dışımızdaki gelişmelerin bir sonucu olarak yaşantımıza girmiştir. Küreselleşme, hakim bir ideolojik kavram olarak daha çok olumlu, öte yandan karşıtlarınca olumsuz nitelendirmelerle kullanılmaktadır. Çoğunluğu oluşturan kesim, küreselleşmeyi insanlığın teknolojik, ekonomik ve sosyal birikimlerinin sonucu ve şimdiye kadar görülmemiş imkanlar sunan, insanlığın geldiği son ve mükemmel nokta olarak görürken, karşıtları da bu kavramı kapitalist sömürü düzeninin küresel çapta uygulanması olarak görmektedir.¹ Bu bakış açısı ise şu yargı ile desteklenmektedir. Sanayileşmiş egemen uluslar yakaladıkları refah düzeyini geliştirmek ve en azından devam ettirmek için yeni arayışlara yönelmişlerdir. Küreselleşme adı altında öncelikle ekonomi, sosyal, kültürel, edebiyat, medya ve ticari diğer hizmetler alanlarında uluslar arası pazarlara açılma ve bu pazarların alım gücünün devam ettirilmesi hedeflenmektedir. Eğer bu potansiyel pazarlarında bir daralma söz konusu olduğunda “kaynak” adı altında borç verilmektedir. Alınan bu borçlar ise uluslar arası pazarların canlandırılması için tüketime aktarılma ve bu borç yumağı kartopu gibi sürekli büyütülerek ülkenin egemenlik haklarına müdahale etme vasıtası haline getirmektedir”.²

Küreselleşme kavramı, liberal politikaların uygulanmaya başlandığı, uluslararası rekabetin yoğunlaştığı, verimlilik, kalite ve ekonomik etkinliğin önem kazandığı dönem içerisinde gündeme gelmiştir. Her ne kadar bu kavram çeşitli anlamlara gelse de

¹ Ufuk Özdemir, Küreselleşme Tarihin Sonu Mu? , **Köprü Dergisi**, Sayı 77

² Mehmet Barış Eraslan, **Türkler, AB ve Küresel Barış**, Ortıpa Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.306.

özellikle Asya ülkelerinin yükselen ekonomik güçlerinin karşısında, sanayileşmiş batı ülkelerinin zayıflamasını ifade eden bir sembol haline gelmiştir. Bu nedenle, bu dönem içerisinde ülkelerin ekonomik bağımlılığı anlamına gelen küreselleşme kavramı dünyada yaşanan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel değişimin en belirgin unsurudur³.

Küreselleşme nedir sorusuna farklı bakış açılarıyla farklı ama birbirini tamamlayan tanımlar getirilmiştir. “Bir olgu ve devam eden bir süreç olarak “küreselleşme”, DPT'nin 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmalarında yapılan tanımına göre, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda, bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal coğrafi sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade etmektedir.⁴ Küreselleşme konusunda önemli teorisyenlerden biri sayılan Giddens'a göre ise küreselleşme; geç modern zamanların kendine has koşullarının yaşandığı, uzak yerlerin birbirleri ile ilişki içerisine girdiği, yerel oluşumların kilometrelerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği yerküre çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır⁵

Dünya Bankası'nın tanımına göre küreselleşme; kişilerin ve şirketlerin, diğer ülke birey ve kurumlarıyla gönüllü ekonomik işlemler başlatma özgürlük ve kabiliyetidir. Küreselleşme bu anlamda, üretim faktörlerinin (sermaye ve vasıflı iş gücü) daha fazla dolaşımı, artan ticaret ve yabancı yatırımlar yoluyla dünyanın daha fazla bütünleşmesi anlamına gelmektedir.⁶

Başka bir tanımda ise küreselleşme; ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde, ekonomik, siyasal ve sosyal yapının sınırlar ötesi bir hareketlilikle tüm ülkelerin birbirlerini etkileme sürecidir. Bu süreçte sınırların ve ulusal kimliklerin çözüldüğü, sosyal yaşamın daha bağımlı hale geldiği, dünyanın ekonomik bütünleşmeye gittiği, toplumların benzeşmeye başladığı ve küresel kültürle yerel kültürün eşzamanlı geliştiği görülür.⁷

---

³ Ahmet Selamoğlu, **Küreselleşme Sürecinde İnsan Kaynağı**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul:1998, s.4.

⁴ Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İTO Yayın No: 2004-69, İstanbul, 2004, s.176.

⁵ Anthony Giddens, **The Transformation of Intimacy**, Oxford:Basil Blacwell, 1994

⁶ Branko Milanović, **Can We Discern the Effect of Globalisation on Income Distribution?**, The World Bank Development Research Group, August 2002, PRW Paper No: 2876, p.3.'den aktaran Özdemir, a.g.e.s.176.

⁷ İsmail Başaran, “Küreselleşme: Merkezin Direnmesi Yerelin Güçlenmesi mi?”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Yıl 1, Sayı:5

Yine benzer bir tanıma göre küreselleşme; Geniş manada küreselleşme ülkeler arasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik yakınlaşma ve ilişkilerin gelişmesi, farklı kültürlerin ve toplumların inanç ve beklentilerinin daha iyi ortaya çıkması, uluslar arası ilişkilerin yoğunlaşması gibi görüntüde birbirinden farklı, ama birbirleriyle ilintili olan konuları içine almaktadır. Diğer bir söyleyişle küreselleşme, ulusların sahip oldukları maddi ve metafizik değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya ölçeğinde yayılması, farklılıkların bir bütünlük ve uyum atmosferinde ortadan kalkmasıdır.⁸

Greider küreselleşmeyi tanımlarken makine tasvirinden yararlanmıştır. Bu tasvire göre, makineler büyük, hareketli ve oldukça güçlüdür. Sınırları önemsemez. En önemlisi de makine geliştikçe arkasında tahribat izleri bırakmakta, aynı zamanda da refah ve zenginliği de beraberinde getirmektedir. Zengini daha zengin fakiri daha fakir yapmaktadır. Hızı ve yönü kontrol edilemeyen, özgür ve sınırsızdır. Dolayısıyla bu makine, dünyayı yeniden yapılandıran kendi kendine işleyen endüstriyel devrimin yönettiği modern kapitalizmdir⁹.

Küreselleşmenin reel olarak insanlığın yaşam alanlarının neredeyse tamamını etki altına aldığı bir gerçektir. Özellikle iktisadi hayatın birçok şubesini tesiri altına alan küreselleşme karşıtlarının da yandaşlarının da etkilerini son derece yoğun hissettiği bir süreçtir. Bu anlamda zaten yaşanan ve etkileri hissedilen bir sürecin dünya gündemine taşıdığı değişim rüzgarlarını görmemezlikten gelmek değişim karşısında tavır geliştirememek politika üretmekten yoksun kalmak demektir. Küreselleşmenin zararlı yönlerini asgariye çekecek şartları oluşturmanın yolu da süreci doğru tanımlamak, doğru anlamak ve doğru anlatmaktan geçmektedir. Özellikle ulusal ekonomilerin aşındığı, ulus devletin yetkilerini küresel alana devrettiği bir dönemde bu, vazgeçilmez bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme, dünya toplumların ekonomik, siyasi ve kültürel boyutta karşılıklı etkileşimler yolu ile fonksiyonel bakımdan entegre olduğu ve bu sebeple toplumlar arası çatışmaların ve farklılığın giderek minimize olduğu anlamına gelmemelidir. Öyle ki, küreselleşme kendi içinde hem toplumlar arası entegrasyonu ve hem de

---

⁸ Cahit Aydemir, Mehmet Kaya, "Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Bahar-2007 C.6 S.20 (260-282)

⁹ Ersan Öz, "Küreselleşme", **Dış Ticaret Dergisi**, Temmuz 2001, s .1-2

farklılaşmayı da içine alan çok boyutlu bir gelişme olarak algılanmalıdır. Küreselleşme ile dünya toplumları bir yandan birbirlerine daha çok yakınlaşmakta ancak diğer taraftan da yeni çatışmaları beraberinde taşımaktadır.

Küreselleşme son dönemin en gözde konularından birini oluşturmakta, akademik ve siyasi çevrelerde çeşitli boyutlarıyla çok tartışılmaktadır. Kimi yazarlar küreselleşmenin çok daha önceden başlayan bir sürecin devamı olarak algılarken kimi yazarlar da geçmiştekenden farklı, özellikle son çeyrek yüzyılda özellikle enformasyon teknolojileriyle öne çıkan bir süreç olduğunu belirtmektedir.¹⁰

Küreselleşme, elde ettiği bu popülerite ile birlikte pek çok çözümlemede de merkezi bir rol oynamıştır. Dar anlamda, finans hareketlerinin dünyanın tamamına yayılması etkisi olarak sunulabilecek olan küreselleşmenin bilhassa teknolojik gelişmelerin paralellinde dünyayı bir finans piyasasına çevirdiği görülmektedir. “BM İnsani Kalkınma Raporu (HDR)’ ye göre her gün 1,5 trilyon dolardan fazla para el değiştirmektedir. Fakat tüm bunlara rağmen küreselleşmeyi sadece finans piyasalarının etkinliğinin çoğalması biçiminde okumak ve yorumlamak oldukça sığ bir bakış açısına sahip olmak demektir. Çünkü “küreselleşme ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve kültürel içeriği olan bir kavramdır.

Kısaca, dünyanın tek bir mekan olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci tanımlayan küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması olarak değerlendirilmektedir.¹¹

Küreselleşme kavramı kimi zaman dünya toplumlarının birbirlerine benzeme süreçlerini, buna bağlı olarak tek bir global kültürün ortaya çıkmasını; kimi zaman da toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ortaya koyma ve tanımlama sürecinde kullanılabilir. Aslında küreselleşen kültürel yapılar ile farklılıkları, yerelliği ve tikelliği yaşama geçiren kültürel pratiklerin eş zamanlılığı, beraberliği ve birbirlerini tamamlayıcılığı, küreselleşme sürecinin tam da kendisidir.¹²

---

¹⁰ Mehmet ZENCİRKIRAN, Küreselleşme: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, **İşgüç Dergisi**, Cilt3, Sayı,1

¹¹ Ömer KÖSE, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal Ve İşlevsel Dönüşümü”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 49, 4.

¹² E. Fuat Keyman, ve Ali Yaşar Sarıbay, “Küreselleşme, Siyaset ve Toplumsal Yaşam”, **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam**, (Der: E. Fuat Keyman ve Ali Yaşar Sarıbay), Vadi Yayınları, Konya 1998.

Gelinen noktada küreselleşmeye ilişkin olarak oldukça geniş bir literatür oluşmuştur; ancak sosyal bilimlerin bir çok sahasında görüldüğü gibi, küreselleşmeye ilişkin birbirinden tamamıyla farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Diğer söyleyişle küreselleşme konusunda, gerek teorisyenler, gerekse pratisyenler arasında uzlaşmadan bahsetmek imkan dışıdır. Küreselleşmenin siyasal, kültürel ve ekonomik sonuçları yayılarak etkisini hissettirdikçe, savunanları kadar (özellikle entelektüel ve akademik düzeyde) muhaliflerinin sayılarında da artışa tanık olunmaktadır. Çünkü küreselleşmeden kazananlar olduğu gibi, kaybedenlerin de mevcudiyeti göze çarpmaktadır. “Held; McGrow; Goldblatt ve Perration”den aktardığı yaklaşıma göre küreselleşmenin kavramsallaştırılmasında üç ana yaklaşım göze çarpmaktadır:

Aşağıdaki tabloya göre küreselleşme konusunda üç ana grubun oluştuğunu ifade edebiliriz. Bunlar sırasıyla hiper-küreselciler, kuşkucular ve dönüşümcülerdir. Birinci grup, küreselleşmeyi teknolojik gelişmelere bağlamakta, küreselleşmenin teknolojik gelişmelerin ardından kendiliğinden ortaya çıktığını ifade etmektedir. İkinci gruptakiler, yani neo-liberaller, küreselleşmeyi piyasaların ulusalar arasılaşmasına bağlamakta, yaşanan teknolojik gelişmelerin ve artan üretimin 1970’li yılların ortalarından itibaren piyasaların dışa açılmasını getirdiğini, ülkelerin de bu doğrultuda ticari serbestleşme için gerekli önlemleri aldığını ifade etmektedir. Üçüncü grubu ise küreselleşmeyi yeni bulmayanlar oluşturmaktadır. Tarihsel yörünge ve netice gibi kriterlerle küreselleşmenin tanımlanmasında ortaya çıkan eğilimleri tablodan okuyalım.

Tablo 1.1: Küreselleşmenin Kavramlaştırılması: Üç Eğilim

	Hiper-küreselciler	Kuşkucular	Dönüşümcüler
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim (geogovernance)	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağlılık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetim Küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağlı.	Yoğun ve derin (thick) küreselleşme.
Ulusal hükümetlerin gücü	Geriliyor ve aşılıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılıyor.
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Giderek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim motif	McDonalds, Madonna, vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin kavramlaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme..	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel yörünge	Küresel Uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: küresel bütünleşme ve parçalanma
	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşma devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor.

Kaynak: Veysel BOZKURT, "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", www.isgucdergi.org

Özdemir'in çalışmasında küreselleşmeye şöyle yaklaşımlar geliştirildiği ifade edilmektedir:

Küreselleşme son yılların en çok üzerinde durulan kavramı olarak birbirinden farklı birçok yorum ve değerlendirmelere yol açmaktadır. Bu yorumların hepsi kendi

içinde tutarlı ve belirli bir ideolojik arka plana yaslanmaktadır. Küreselleşmeye yaklaşım kabaca üç grupta toplanabilir.

Birinci grup, küreselleşmeyi teknolojik gelişmelere bağlamakta, küreselleşmenin teknolojik gelişmelerin ardından kendiliğinden ortaya çıktığını ifade etmektedir. Gelişen bilgisayar teknolojisi, kolaylaşan bilgi aktarımı ve iletişim, ucuzlayan ulaşım, sermayeye global dolaşım olanağı vermiş, küresel düzeyde üretim ağı kurulmasına yol açmış, kaçınılmaz bir biçimde herkesin yaşam biçimi değişmiştir.

İkinci gruptakiler, yani neo-liberaller, küreselleşmeyi piyasaların uluslararasılaşmasına bağlamakta, yaşanan teknolojik değişim/gelişmelerin ve artan üretimin 1970'li yılların ortalarından itibaren piyasaların dışa açılmasını beraberinde getirdiğini, ülkelerin de bu doğrultuda ticari serbestleşme için gerekli tedbirleri aldığını ifade etmektedir. Bu süreci kolaylaştırmak için korumacı politikalardan vazgeçilmiş, para piyasaları serbestleştirilmiş, dış ticaret teşvik edilmiş, yani dış Pazar ve arz yönlü politikalara geçilmiştir.¹³

Üçüncü grubu ise küreselleşmeyi yeni bulmayanlar oluşturmaktadır. Neo Marksist yaklaşıma göre küreselleşme kapitalizmin içsel mantığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla küreselleşmenin 500 yıl önceki keşif gezileriyle başladığı dahi öne sürülebilmektedir. Zaten 19.yy'da görülen uluslararası dış ticaret hacmine ilişkin veriler de küreselleşmenin yeni bir olgu olmadığını ifade etmektedir.

1.2.Küreselleşmenin Gelişimi

1960'lı yıllarda Kanadalı iletişim felsefecisi Marshall McLuhan çok önceleri kitle iletişim araçlarının, özellikle de televizyonun dünyayı küresel bir köye dönüştürebileceği yorumunda bulunmuştu. McLuhan'ın bu öngörüsü 30 sene sonra gerçekleşti. Annaelle Screebny Mohammedi'nin yorumuyla Doğu ve Batı arasındaki karşıt bloklar, uluslararası pazar, para ve medyaya kapılarını sonuna kadar açıyordu. Almanya birleşmişti. Yeni ve genişleyen Avrupa bir hayali gerçekleştiriyordu, küreselleşmenin merkezkaç kuvveti 1990'ların en hızlı figürüydü.¹⁴

---

¹³ Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İTO Yayını No: 2004-69, S.175

¹⁴ Ufuk Özdemir, a.g.m.

1970'li yıllara gelindiğinde, ABD'de 19. yy'daki ezici kapitalizmi anımsatan neo liberal politikalar ve teoriler gündeme getirilmeye başlandı. Batıdaki bu gelişmelerin arka planında 1970'li yılların sonu ve 1980'li yılların başında ABD'de "muhafazakarlar"ın "piyasa ekonomisini kamu müdahalelerinden arındırma" düşüncesi bulunmaktadır. "Reagannomics" ortaya çıkan kavram, Amerikan Başkanı Ronald Reagan dönemini ifade eden ve daha serbestleştirilmiş bir dünya ekonomik sistemi yapılandırmaya yönelik politikalar toplamını oluşturan bu yeni iktisadi yapının ilk adı olmuştur. Belirgin uygulamalarını ABD ve daha sonra İngiltere'de Margaret Thatcher'le bulan bu politikalar, önce batı ekonomik yapısını etkiledi, sonrasında da komünist sistemin son bulmasına yol açan süreçte etkin bir rol üstlendi. Sovyetler'in çöküşü küreselleşmenin yayılmasını daha da hızlandırdı.

80'li yıllara mührünü vuran ve iktisadi-sosyal yapıları ta derinden sarsan liberal ekonomi-politik sistemin desteklediği tüketim toplumu gerçeği, her türlü değerın ticari mekanizmalar vasıtasıyla ortaya çıkarılması anlamına gelmiştir. Artık "bir yenedünya düzeni"nden söz edilmektedir. 80'li yıllarda etkisini hissettiren ve ulus-devlet yapısını olduğu kadar geleneksel dengeleri de değiştirip yerinde oynatarak yeni bir hiyerarşik yapılanmaya yol açan; bu cihetiyle "yenedünya düzeni" adını alan batı eksenli bu değişim, dünya ekonomisinin bir bütün olmaya doğru yönelmesi anlamında "küreselleşme" (Globalisation) olarak adlandırılmaktadır. Tek bir dünya sistemine yönelimi anlatan ve temel olarak ekonomik bir süreç olan küreselleşme, günümüzde üretim, ticaret, sermaye hareketleri ve teknolojinin uluslar üstü bir niteliğe kavuşarak "serbestleşmesi" ve dünya ekonomisiyle serbest ticaret ve işbölümü şartlarında "bütünleşmesi" olarak ortaya çıkmaktadır.

1990'lı yılların başında Doğu Bloku eski ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönden çökmesiyle küreselleşme süreci zirveye ulaşmıştır. Planlı ekonomi ile yönetilen bu ülkeler zaman içerisinde siyasi ve ekonomik açıdan liberal batı ülkelerine yaklaşılmaya başlamışlardır. Uzun zaman hüküm süren komünist sistem yerini serbest piyasa ekonomisine ve demokratik yönetime bırakmıştır. GATT Görüşmeleri ekseninde 1993'te 117 adet ülkenin katılımıyla yapılan ve dünya tarihinin en kapsamlı ticaret anlaşması sıfatını taşıyan Uruguay Raundu iktisadi küreselleşme açısından en mühim gelişmelerden birisidir. Diğer taraftan Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması, Çok Taraflı

Yatırım Anlaşmasının devreye girişi de küreselleşmeye hız kazandıran süreçler olmuştur.

Soğuk savaş 1989 yılında sona erdikten sonra içinde bulunulan dünya çok hızlı bir değişim sürecine girmiş bulunmaktadır. Bu süreçte üç temel nokta önem taşımaktadır. Birincisi; 1453 yılında Osmanlılar tarafından İstanbul'un fethiyle sona eren Ortaçağ karanlığından kurtulmaya çalışan Batının deniz aşırı yeni keşiflere yelken açmasıyla ortaya çıkan zenginleşmelere dayalı gelişmelerdir. Bu süreç, Avrupa'da 1800'lü yılların sonlarında başlayan endüstri devrimine kadar devam etmiştir. İkinci temel dönüşüm noktası ise 1890'da başlayan endüstri devrimi olmuştur. Endüstri devrimini yaşamaya başlayan Kıta Avrupa'sında ortaya çıkan gelişmelerin çeşitli şekillerde dünyanın diğer bölümlerine de ulaşarak insanlığı büyük ölçüde etkisi altına almıştır. Bu dönemin ardından yaşanan sömürgecilik ise o dönemdeki küreselleşmenin nihai sonuçlarını oluşturmuştur. Zaman içinde şekil değiştirerek küreselleşme ya da küreselleştirme çabaları soğuk savaşın bittiği 1990'lı yıllara kadar gelmiştir.¹⁵

Küreselleşme üçüncü temel çıkış noktasını 1990'lı yıllarda yakalamıştır. 1970'li yıllardan itibaren dünya ekonomisinde söz sahibi olmaya başlayan çok uluslu şirketler, 1990 yılından sonra "yenidünya düzeni" kavramı etrafında tek kutuplu dünyada batıyı, tek ekonomik ve siyasi güç haline getirme planını ortaya koymuştur. Bu üçüncü temel çıkış noktası içerik ve yöntem olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. 1990'lı yıllarda ön plana çıkan küreselleşme çabalarının ardında, yüzyıla yakın bir zaman diliminde ortaya çıkan gelişmeler açısından yukarıda sayılan ilk iki çıkış noktasından farklı olarak, piyasalara ulaşmada artık zaman ve mesafe kavramının anlamını yitirdiği görülmektedir. Bu çok önemli bir gelişmedir ve batı sermayesinin tek kazanç kapısını teşkil etmektedir. Aslında, tüm ülkelerin tarihlerine bakıldığında tek amacın neredeyse dünyaya, kaynaklara hakim olmak olduğu görülür. Bu nedenle küreselleşmenin tarihi; dinler ve imparatorlukların çıkışına kadar götürülebilir.¹⁶

Küreselleşmenin tarihi üzerine Oran'ın geliştirdiği dönemsel bakış açısı şöyle bir tablo ortaya koymaktadır: Önerdiği tabloya ilişkin Oran'ın yorumu şu istikamettedir:

---

¹⁵ Elif Milli, "Küreselleşme" , http://egitirim.inonu.edu.tr/EMilli_kuresellesme.htm

¹⁶ Milli, a.g.m.

Meseleye dikkatlice bakıldığı vakit başka herhangi bir izaha gerek bırakmaksızın tablodan çıkarabilecek en önemli sonuçlar şöyledir: Bir defa, bu üç küreselleşme tipi birbiriyle büyük benzerlikler göstermektedir. Üçü de Batı'nın yayılması, üçü de Batı'nın belli kırılma (gelişme) noktalarında kabuğunu değiştirme gereksinmesini duyduğu zaman giriştiği yayılma politikasıdır. İkincisi, birinci küreselleşme diğer ikisinden de farklıdır. İkinci ve üçüncüde Batı'nın altyapısı (kapitalizm) ve üstyapısı (demokrasi, insan ve azınlık hakları, vs.) yayılmayla birlikte götürülüyor ama, birincide Batı'nın altyapısı olarak kapitalizm henüz yeni geliyor, üstyapısında ise demokrasi ve insan hakları vs. tam anlamıyla hak getire.¹⁷

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere küreselleşmenin evreleri konusunda oldukça spesifik yorumlar ve kategorilendirmeler yapılmaktadır. Oran'ın bakış açısıyla küreselleşme 3 dönemde incelenmektedir. Birinci küreselleşmenin itici gücü merkantilizm iken, ikinci küreselleşmenin itici gücü sanayileşme, üçüncü küreselleşmenin itici gücü ise çokuluslu şirketlerin ortaya çıkışı/80'lerdeki iletişim devrimi ve SSCB'nin yıkılmasıdır.

Öte yandan yine tablodan görüleceği üzere birinci küreselleşmenin yöntemi keşifler ve askeri işgal iken, ikinci küreselleşmenin yöntemi işgal edilen bölgelere ticari şirketlerin yerleşmesi, üçüncü küreselleşmenin yöntemi ise kültürel, ideolojik etkidir. Dolayısıyla Oran'ın bakışıyla küreselleşmenin temelinde emperyalist emeller vardır. Bu emeller küreselleşmenin tarihsel seyrinde etkili olmuştur. Kimi yazarların ifade ettiği gibi coğrafi keşiflerle başlayan küreselleşme çok uluslu şirketlerin hükümranlılığı ile devam etmektedir.

---

¹⁷ Baskın Oran, **Hangi Küreselleşme?**, www.yildiz.edu.tr

Tablo 1.2: Küreselleşmenin Evreleri

	1.Küreselleşme	2. Küreselleşme	3. Küreselleşme
İtici Güç	Denizcilikteki gelişmeler, Merkantilizm.	Sanayileşme ve doğurduğu gereksinimler	1) 1970'lerde Çokuluslu Şirketler, 2) 1980'lerde İletişim Devrimi, 3) SSCB'nin yıkılmasıyla 1990'larda Batı'nın rakibinin kalmaması.
Yöntem	Önce kâşifler, sonra askerî işgal.	Önce misyonerler, sonra kâşifler, sonra ticaret şirketleri, en sonra işgal.	Kültürel-ideolojik etki. Böylece ülkenin her yanı (ekonomik, siyasi, sosyal) kendiliğinden etkileniyor.
Haklı Gösteriş	Putperestlere Tanrı'nın dinini götürme.	"Beyaz Adamın Yükü", Uygarlaştırıcı Görev", ırkçı teoriler.	"En yüksek uygarlık düzeyi", "Uluslararası topluluğun iradesi", "Piyasanın gizli eli", "Küreselleşme herkesin ortak çıkarıdır".
Sonuç	Sömürgecilik	Emperyalizm	"Küreselleşme"

Kaynak: Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, İmaj Yayınları, Ankara, 2000, s.9

Esgin'e göre küreselleşme şöyle bir tarihi seyir izlemiş, küreselleşme üç dönemde gelişmiştir: Birinci Dalga: Batı Avrupa'da kapalı tarım ekonomisinden (feodalizmden) ticari kapitalizme geçiş süreci ile eş zamanlıdır. Avrupa'da, 15. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, bir kaç Avrupa ülkesince deniz ticaretinin geliştirilmesiyle ticaret coğrafi olarak yayılmaya başladı. İkinci Dalga: Sanayileşme hareketi ikinci küreselleşme dalgasının itici gücüdür. Sınai üretim sadece uluslararası ticaretin genişlemesini hızlandırmakla kalmadı; bir anlamda yapısını da dönüştürdü. 1880'li yıllara gelindiğinde, kapitalizmde tekelleşme ve finans kapitalin boy göstermesi olguları ön plana çıktı. Sınai üretim, uzun süredir yetersiz hale gelmiş olan ulusal pazarlardan ziyade daha geniş ve güvenli pazarlar bulunmasını zorunlu kıldı. Bu nedenle, sömürgecilik emperyalizm şekline dönüşmeye başladı. Emperyalizm, Avrupa'nın 19. Yüzyılda sanayi devrimi sonucu karşılaştığı ekonomik ve sosyal problemlere çözüm getiren bir dış politika ilkesidir. Üçüncü Dalga: 3.Dalga, 20. Yüzyılın sonunda bilgi işlem, IT, iletişim ve benzeri alanlardaki teknolojik değişme/gelişmeler ve üretimin örgütlenmesindeki büyük değişim ile ilintilidir. Dünyanın son 20 yılda geçirdiği büyük değişim, sanayi devriminin sonucu olan değişim kadar köklüdür. Birinci dalga, ulus devleti uluslararası hukukun ve uluslararası ekonomik yapının başat aktörü haline getirmişti. İkinci dalga, ulus devletin bu merkezi konumunda önemli bir değişikliğe

neden olmadı. Günümüzde ise, ulus devletlerin kendi ekonomi politikalarını yönlendirecek politikalar izleme olanağını yitirerek uluslararası finans piyasalarına bağımlı hale gelmeye başladığı bir süreci hep birlikte yaşıyoruz.¹⁸

1.3.Küreselleşmeyi Ortaya Çıkaran Faktörler

1.3.1.Kütleli Üretimden Esnek Üretime Geçiş

Küresel rekabet ortamında sanayinin örgütlenmesinde de önemli değişimler meydana gelmiştir. Bunlardan başka, büyük ölçeğe ve kitlesel üretime dayalı bir üretim tipinden, esnek ve küçük ölçekli üretim modüllerine geçiş gelmektedir. Rekabet; hiyerarşik yapılarıyla ölçek ekonomileri üzerine kurulu büyük işletmeleri, anlık talep değişimleri ve dalgalanmaları karşısında epey zorlarken, esnek üretim süreçleri ve teknolojileri bazında yapılanmış KOBİ'ler, avantajlı konuma gelmişlerdir. Bu tür bir sanayi örgütlenme modeline esnek uzmanlaşma adı verilmekte ve yerel kalkınma literatüründe önemle üzerinde durulmaktadır.¹⁹

Dolayısıyla ekonomide ve sanayinin örgütlenmesinde yaşanan değişimler; yerel planda yatay entegrasyonu sağlayabilmiş bazı KOBİ kümelerinin dinamik bir üretim organizasyonu kurarak, dünya piyasalarında çok-uluslu şirketler ile rekabete girebildiği bir ortama zemin hazırlamıştır. Küresel rekabette yaşanan değişim; esnek ve piyasa dalgalanmalarına uyum kabiliyeti yüksek KOBİ'ler ile yerel düzeyde örgütlenebilme yeteneği yüksek küçük ve orta boy kentleri, büyükler karşısında rekabet edebilir bir hale getirmiştir.²⁰

Kütleli üretimden esnek üretim modeline geçildiğinde, yaşanan gelişmelere bakıldığında, yerel kalkınma ve yerel girişimler arasındaki ilişkinin yeri değişmeye başlamıştır. Son yirmi senedir, kütleli üretimden esnek imalata geçişle birlikte yerel kalkınma ve küçük girişimlerin/girişimcilerin rolü arasındaki ilişki çok daha açık olarak görülmektedir. Hızlı iktisadi değişim uyum yeteneği ve esneklik gerektirmektedir. Özel yetenekli ve ölçek ekonomisine sahip merkezci yönetimler ve büyük ölçekli firmalar

---

¹⁸ Ali Esgin, 'Ulus Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar', **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi** Aralık 2001 Cilt : 25 No: 2 185-192

¹⁹ DPT, **Kayseri İl Gelişme Raporu**, 2002.

²⁰ DPT, **Kayseri İl Gelişme Raporu**, 2002.

zorunlu olarak sosyo-ekonomik ayarlamaları oluşturmada genellikle hantal durumda kalmışlardır. Çünkü söz konusu organizasyonlar yüksek işsizlik ve global rekabeti karşılamada sağlıklı bir duruş orataya koyamamaktadırlar. Çözüm girişimcilik yeteneğinin gelişmesini, küçük girişimlerin kalkınmasını ve adem-i merkez karar mekanizmalarının teşvikinde yatmaktadır. Özellikle yerel olmak üzere nihai amacı girişimciliği güçlendirmek, önünü açmak olan kuruluşların önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu kuruluşlar organize hizmetler üretmekte ve kamu idareleri, özel sektör ve yerel topluluklar ile ilişkiler konusunda ortaklık sağlamaktadır.²¹

1.3.2. Neoliberal Politikaların Uygulanmaya Konması

1929 ekonomik bunalımından itibaren dünya da kamu ağırlıklı, sosyal devlet anlayışına dayanan Keynesyen iktisat politikaları hakim olmuştur. Keynesçilik, devletin müdahalesine dayanan, ülke devletinin gelir dağılımını değiştirici, düzenleyici ve talebi yeniden dağıtıcı bir politika uygulamasıdır. Keynesçiliğin hakim olduğu döneme uygun olan sanayileşme biçimi ithal-ikameci sanayileşme olmuştur. Keynesçilik ithal-ikameci sanayileşmeye temel teşkil etmektedir. İthal-ikameci sistem, korumacılıkla beraber gerçekleşmiştir. Ülkeler bu sistemle metayı kendileri üretmekte ancak bunun için gerekli olan üretim aracı ve sermayeyi temin etmekteydiler.1970'lere kadar işleyen bu süreç tıkanmış ve sistem krize girmiştir.1970'lerden itibaren enflasyon, stagflasyon sorunları, düşük büyüme oranları yüksek işsizlik, ABD hegemonyasının kırılması, petrol krizleri gibi sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Keynesyen iktisat politikalarının bu sorunları çözmede başarısız olması nedeniyle, 1970'lerdeki krizin nedeni olarak Keynesyen politikalar görölmüştür.²²

II. Dünya Savaşı sonrasında, Keynesyen kriterler temeline bina edilmiş dünya ekonomisi, 1970'li yıllara gelindiğinde ekonomik dengesizlik/istikrarsızlık emareleri göstermeye başlamıştır. Bunların, '30'lu yıllardan sonra uygulanmakta olan Keynesyen iktisat politikalarından neşet ettiği düşünölmektedir. Çünkü bu politikalar, siyasi iradeye, müdahaleci bir yaklaşım içinde kamu harcamalarını genişleterek ekonomiyi devamlı olarak yüksek büyüme ve istihdam ekseninde tutma misyonu yüklemektedir.²³

²¹ Sergio Arzeni and Jean-Pierre Pellegrin, '**Entrepreneurship and Local Development**, The OECD OBSERVER', No. 204 February/March 1997

²² M.Kemal Aydın, 'Ulusal Kalkınmacılıktan Küreselleşmeye', **Bilgi**, 1999/1: 1-23

²³ Aydın, a.g.m.

Krizi yaratan devletin ekonomiye müdahalesi, işçi sınıfının aldığı haklar ve yüksek ücretler olarak görülmüştür. Bunun sonucunda, Keynesyen iktisat anlayışından, devletin ekonomideki müdahalesinin kaldırılmasına, sosyal devletin yarattığı maliyetlerden kurtulmasına, özelleştirme politikaları ile sermayenin hareket alanının genişletilmesine, devletin elindeki kaynakların büyük oranda sermayeye aktarılmasına dayanan neo- liberal politikalar 1970'lerden itibaren hayata geçirilmiştir ²⁴

Dengesizliklerin temel sebebini Keynesyen politikalar neticesinde ortaya çıkan enflasyonist baskılar oluşturmaktadır. Uygulanan sabit kur sistemi ulusal ekonomileri dengesizlik içine taşımıştır. 1974'te yaşanan petrol krizi ile birlikte durgunluk ekonomisi hakim durum haline gelmiştir. Dünya kapitalizminin 1970'lerden beri içinde bulunduğu küreselleşme sürecini etkileyen dinamikleri dört başlık altında toplamak mümkündür: (1) kapitalizmin altın çağı boyunca süren yüksek birikim temposunun yarattığı aşırı üretime dayalı kriz; (2) söz konusu dönemin sermaye/emek çelişmesine damgasını vuran Fordist endüstriyel ilişkilerin beslediği kar sıkışması; (3) uluslararası kapitalist rekabetin yoğunlaşması; ve (4) finansal sistemin serbestleştirilmesi sonucu yükselen finansal sermaye ve spekülasyon birikim tercihlerinin sanayi yatırımlarının önüne geçmesidir. ²⁵

Bütün bu gelişmeler sonrasında dünya genelinde ortaya çıkan tablo ise aşağıdaki gibidir: Böyle bir dönem içerisinde hızını arttıran teknolojik değişim ve gelişmelerin etkisiyle de devletin ekonomik ve toplumsal alanlardaki etkisi tartışılmaya başlanmış, sosyal devlet anlayışından liberal devlete, karma ekonomilerden liberal ekonomilere geçiş süreci başlamış olmuştur ²⁶.

Neticede dünya ekonomisi 30'lu yıllar öncesine geri dönmüşçesine, piyasa mekanizmasını merkezine alan liberal bir zemine (neoliberal dalga da denilebilir) doğru yürümeye başlamıştır. Neoliberalizm, Thatcher'in İngiltere'de (1979), Reagan'ın ABD'de (1981) iktidar olmalarından ve keynesyen bir zemin üzerinde yoluna devam eden sosyal kapitalizmi (bu yapı refah devleti veya sosyal demokrasi olarak da isimlendirilmektedir) siyaseten sona erdirmelerinden sonra bütün dünyayı tesiri altına almaya başlamıştır. Söz konusu liderlerin izlediği siyaset, yani Reaganomics ve

²⁴ Şule Necef, "Yeni Yönetim Teknikleri Ders Notları," (Teksir, Marmara Üniversitesi, İ.F., 1999), s.3

²⁵ James Petras ve Henry Veltmeyer **Globalization Unmasked: Imperialism in the 21st Century**, London and New York: Zed Books, 2001

²⁶ Yusuf Balcı, **Sendikacılık ve Toplu Pazarlık Ekonomisi**, İstanbul:Alfa Yayınları, 1999, s.206.

Thatcherism, orta ve alt tabakaların ekonomik ve sosyal şartlarını ağırlaştırmış, bugün adına küreselleşme denilen sürecin derinleşmesine mühim katkılarda bulunmuştur. Reaganomics, devletin, ekonomiye olan müdahalelerini minimize etmeyi ve toplumsal refahı artırmaya dönük politikalarını kısıtlamayı öngörmektedir. Piyasa ekonomisinin sağlıklı çalışabilmesi için özelleştirme kavramına aşırı vurgu yapan Thatcherism ise, bir yandan emek piyasalarına esneklik kazandırmaya çalışmış, öbür yandan da alt gelir gruplarını daha fazla zora sokacak yeni vergiler koymuştur.²⁷

Bir taraftan liberalleşme eğilimleri olanca hızıyla artarken diğer taraftan da ulus devlet modeli küreselleşmenin baskısı altına alınmış, farklı devlet örgütlenme modelleri tartışılmaya başlanmıştır. Yine bu süreç devletin para ve bilgi üzerindeki denetimini tamamıyla kaldırmadıysa da en azından gevşetmiş, bütün boyutlarıyla kontrolü de imkansız hale getirmiştir.²⁸ Keynesyen politikalar tesirini kaybederken serbestleşme ve neo liberal düşünce ön plana çıkmaya başlamıştır.

Ulusal kapitalizmden dünya kapitalizmine geçilen süreçte tüm dünya bir Pazar olarak algılanırken, öbür taraftan multinasyonel şirketlerin hakimiyetlerini güçlendirdikleri bir yeni dünya sistemi ortaya çıkmıştır.

Keyder' e göre bu dönüşüm; kendi meşruiyetlerinin kökenine, ulusal düzeyde yönetebilmeyi umut ettikleri kapitalist aşamaları koymuş bulunan ulus devletlerin yoğun bir krize girmelerine sebep olmuştur.²⁹ Ulus devletler bu süreci yönetmekte zorluk çekmişlerdir. Birçok neo-liberal görüşlü açılarından küreselleşme, ilk gerçek küresel medeniyetin habercisi olarak ele alınmakla birlikte, aşırı-küreselleşmeci yaklaşıma göre, küresel iktisadın yükselişi, radikal yeni dünya düzeninin bir kanıtı olarak değerlendirilecek, küresel düzeyde kültürel geçişkenlikler, küresel yayılma ve küresel yönetişime dayalı kurumların ortaya çıkışı, köklü bir biçimde yenedünya düzenin kanıtları ve ulus devletin bitişi olarak yorumlanmaktadır.³⁰

---

²⁷ M.Kemal Aydın, 'Ulusal Kalkınmacılıktan Küreselleşmeye', **Bilgi**, 1999/1: 1-23

²⁸ Davut Dursun, "Küreselleşme/Yerelleşme Paradoksu ve Siyasal Değerlerin Yeniden İnşası", **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu**, Sakarya Üniv.İİBF-Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Adapazarı, 1998.

²⁹ Keyder, Çağlar ", **Ulusal Kalkınmacılığın İflası** (İkinci Baskı), : Metis Yayınları, 1996,İstanbul.

³⁰ , Veysel Bozkurt. "**Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar**" <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/>.

Öte yandan ulusal kapitalizmi yönetebilme kabiliyetleri oldukça aşınan söz konusu devletler, toplumun farklı katmanlarından yansıyan taleplerin tamamını yerine getirmenin ve piyasa mekanizması karşısında direnişi devam ettirmenin giderek imkânsız hale geldiğini görmekteyiz.³¹

1.3.3. Teknolojik Gelişmeler

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının eski anlamını ortadan kaldırmıştır. Bu durum küreselleşme bağlamında belki de ilk etkisini finans piyasalarında hissettirmekle birlikte, bu etki günümüzde çok daha geniş bir alana yayılmıştır.

Teknoloji, küreselleşme sürecinde yeterli koşul değildir; ancak olmazsa olmaz koşuldur. Günümüzde olağanüstü bir hızla ucuzlayarak yaygınlık kazanan enformasyon teknolojileri, uluslararasıdaki değişim/etkileşim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. Nitekim 1945 yılından beri, okyanus ötesi nakliye bedelleri yüzde 50; hava taşımacılığı maliyetleri yüzde 80 ve transatlantik telefon bedelleri de yüzde 99 oranında gerilemiştir. 1999 yılı BM İnsani Kalkınma Rapor'una göre, 1990 değerleriyle, New York'dan Londra'ya üç dakikalık telefon görüşmesi bedeli, 1930 yılında 245 dolar iken, bu oran 1998 yılında 35 cent'e inmiştir.

İletişim ve bilgisayar gücündeki patlama, küresel mali piyasaların gelişimine ivme kazandırmıştır. Bu süreç, günümüzde de hızlanarak devam etmektedir. Bazı yazarlara göre biz hala küresel iletişim devriminin ilk aşamalarındayiz.

Joseph Stiglitz, Hindistandaki bir bilgisayar programcısının Kaliforniya'daki bir programcı ile iletişimde güçlük çekmediğini ifade ederken, artık dünyada coğrafi izolasyonun kalktığını ifade etmektedir. Ancak bu trendin, yani teknolojiye ve iletişimdeki gelişme trendinin henüz çok yeni olduğunu, bu trendin değişen ve gelişen tüm ülkeler için yeni fırsatlar üreteceğini ifade etmektedir.³² Gerçektende teknolojik gelişim hala başdöndürücü bir hızla devam etmekte, ancak gelişmekte olan ülkeler bu süreci yeterince iyi yönetememektedirler.

³¹ Çağlar Keyder, **Ulusal kalkınmacılığın İflası**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.

³² Joseph Stiglitz, "An Agenda for Development For The Twenty-First Century", Anthony Giddens, **The Global Third Way Debate**, Blackwell Publishers, Madlen, 2001

1.3.4.İdeoloji Faktörü

Özellikle Doğu blokunun yıkılması sonrasında liberal piyasa ekonomisine yönelik güven duygusu artmıştır. Nitekim kısa bir sürede tüm maliyetine rağmen, eski planlı/devletçi ekonomiler, piyasa mekanizması süreci içinde, serbest ticaretin ve yabancı sermayenin imkanlarından yararlanma çabası içine girmişlerdir. Bir diğer ifade ile duvarların yıkılmasının ardından, küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi aşılmıştır. Her ne kadar, Asya krizi sonrasında küreselleşmeye yönelik itirazlar artmaya başlamış olsa bile, son dönemde neo-liberal ideolojinin temel ilkelerine güven anlayışı içerisinde hızlandırılarak sürdürülme çabası söz konusudur. Başta ABD olmak üzere, DTÖ, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde sürdüren küreselleşme süreci hızlandıkça, Hegel'in diyalektiğinden giderek ifade edersek, anti-tezini oluşturan anti-küreselci akımlar da tepkilerini ortaya koymaya başlamışlardır.

1.3.5.Ekonomik Faktörler

Gelişmiş ülkelerde iç piyasaların doyması, özellikle 1970'lerdeki petrol krizi sonrasında dış piyasalara açılma arayışı ile iktisadi faaliyetlerin hacimlerinin artmış olması küreselleşme sürecini ortaya çıkartan ekonomik faktörlerden bazılarını oluşturmaktadır.

Çok uluslu firmalar "yeni uluslararası iş bölümü" çerçevesinde, üretimi bütün yerküreye yaymışlardır. Her gün finans piyasalarında büyük miktarlarda para, bir ülkeden başka ülkeye akmaktadır. İktisadi açıdan bugün yeryüzündeki ulusların büyük bir kısmı birbiriyle entegre olmaya başlamıştır. Örneğin Tayland'da başgösteren bir kriz, bütün Asya'yı etkileyebildiği gibi, bizi de etkileyebilmektedir. Ya da Rusya'da yaşanan bir krizin peşinden Türkiye'den bu ülkeye ihracat yapan birçok firma kapanmak zorunda kalabilmektedir. Bu da tabii olarak ülkeleri kendi politikaları kadar, başka ülkelerin takip ettiği ekonomik ve siyasal politikalar konusunda da duyarlı olmaya zorlamaktadır. Yani artık ülkelerin iç işlerinde yaşadığı sorunlar ile dış ilişkilerindeki sorunlar arasındaki sınır giderek çözülmeye, netliğini kaybetmeye başlamıştır.³³

---

³³ Veysel Bozkurt, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, S.26-28

Aslında küreselleşme insanlık tarihinin yeni bir olgusu olmamakla birlikte, yeni teknolojiler, zaten küreselleşmiş bir ekonominin niteliğini değiştirmiştir.³⁴

2. KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI

Kronolojik olarak bakıldığında, akademik çevrelerde küreselleşme kavramını ilk olarak 80'lerde 'işletme' ve 'finans' dallarının kullanmaya başladıkları, 90'lardan sonra ise 'sosyoloji', 'kültür ve medya çalışmaları', 'uluslararası ilişkiler', 'siyaset bilimi' gibi sosyal bilimlere ait birçok disiplinin de bu kervana katıldıkları gözlenmiştir.³⁵ Söz konusu bilim dallarının kavramı kendi açılarından ele almaları neticesinde birbirinden farklı küreselleşme analiz ve boyutları ortaya çıkmıştır.

Taylor ve Flint'e göre bu küreselleşme analizleri sekiz farklı boyutu dile getirmektedirler:

Ekonomik küreselleşme: çokuluslu firmaların dünyanın her yerinden sermaye ve emek kullanan yeni küresel üretim sistemleri'ne geçmesini ifade ederken, siyasal küreselleşme: 'Serbest pazar ekonomisi', kamu harcamalarının kısılması, özelleştirmeyi, vs. öngören 'neo-liberal' politikaların tüm dünyaya yayılmasını beraberinde getirmekte, sosyal küreselleşme: 'dünya toplumu' fikirlerinin yaygınlaşması, uluslararası sivil toplum hareketlerinin yaygınlaştığının düşünülmesini ifade etmektedir.

Diğer taraftan; teknolojik küreselleşme, başta İnternet olmak üzere 'bilişim teknolojileri'nin yaygınlaşması; (teknoloji bir taraftan üretim tabanını değiştirirken diğer taraftan da yeni ekonomik alanlar üretmektedir. Biyo teknoloji, gen mühendisliği gibi)³⁶

Finansal küreselleşmeye bakıldığında: 'Dünya sermaye piyasaları'nın artan karşılıklı bağımlılıkları ve ortaklıklar kurmaları finansal küreselleşmeyi tanımlarken, coğrafi küreselleşme ise artan iletişim ve ulaşım imkanlarıyla oluşan 'sınırsız dünya' fikrini ortaya koymaktadır. Kültürel küreselleşme, Başta Amerikan olmak üzere Batılı

---

³⁴ Detmar Doering, "Yeni Politik Kavramlar Olarak Küreselleşme-Yerelleşme", **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı:3, Yaz-1996, s.50.

³⁵ J. MacLean, "**Philosophical Roots of Globalisation and Philosophical Routes to Globalisation**" and M. Shaw, , *Politics and Globalization*, London: Routledge,1999

³⁶ Nesrin Yıldırım, "Küreselleşme", **Öneri Dergisi**, Cilt 1, Ocak 1997, s.6.

Kültürel değerlerin egemenliğinde tek boyutlu bir 'dünya kültürü'nün oluşması ve 'küresel ürünler'in tüketilmesini öngörürken, ekolojik küreselleşme: Sınır tanımayan 'küresel ekolojik sorunlar'ın ortaya çıkışı ve ortak eylem planı gerektirmeleri ³⁷ şeklinde tarif edilmektedir.

Yukarıdaki tasniften de anlaşılacağı üzere sosyal bilimler kapsamındaki hemen her bir disiplin, kendi uzmanlık alanı içerisinde, küreselleşmenin farklı bir boyutu ile ilgilenmektedir. ³⁸

Küreselleşme olgusuyla ilgili mitler ve yanlış anlamalar belirli gelişmelerin genelleştirilmesi ve belirli süreçlerin basite indirgenmesi yüzünden kaynaklanmaktadır. Günümüzde hükümlanlık kazanan küreselleşme olgusunun üçü konjonktürel, ikisi yapısal olmak üzere beş boyutu vardır.³⁹

1-SSCB ve Doğu Avrupa'nın komünist rejiminin çöküşü ve Komünist Parti elitinin yeni burjuvaziye dönüştüğü Çin ve Vietnam'ın geçmişi geride bırakmasıyla birlikte kapitalizmin yayılması

2-Günümüz neo-liberal çağında, Marx'ın 150 yıl önce yazdıklarının aksine, kapitalist fikirlerin ideolojik ve kültürel temellerinin gittikçe güçlenmesi

3-Son yılların uluslar arası sınıf oluşum süreci, özellikle kapitalist sınıflar arasında ulus-üstü bütünleşme

4-Doğrudan yabancı yatırım ve ticaretin artışıyla belirginleşen savaş sonrası Keynesçi/Bretton Woods düzeninin çelişkilerinin dışında gelişen dünya ölçeğinde kapital birikiminin aldığı yeni hal ve bu halin beraberinde getirdiği uluslar arası kredilerin çeşitliliği, para akışı, spekülasyonlar ve özel ve kamusal borçlar

---

³⁷ Nesrin Yıldırım, a.g.m.

³⁸ Burak Ülman, 'Uzun Süreçte Küreselleşme: Bir Sihirli Kavramı Tarihteki yerine Koyma Denemesi', <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale4.htm>.

³⁹ Hüsamettin İnaç ve Diğerleri, "Ekonomideki Değişen Devlet Anlayışı", İnaç: Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Kütahya, 2005.

5-Ulus-devletten kaçan ulus-üstü sermaye olarak anlaşılması gereken ticaretin ve devletin uluslararasılaşması ve dünya ölçeğinde sermaye çıkması olgusu⁴⁰

Her ne kadar bu boyutların her biri detaylı bir analize ihtiyaç duysa da, dördüncü boyut birtakım zaaflar da içermekte ve sınıf çatışmalarını, enflasyonu, kar oranlarının düşüşünü ve eski “altın çağın” sona erişini çağrıştırmaktadır. Böylelikle, yatırım ve ticaretin en önemli merkezlerinde bile kronik olarak yaşanan krizler, kitlesel işsizlik, nüfusun büyük oranının yoksullaşması devletin rolünü hatırlatan unsurlar olarak değişimin yönü ve hızını belirleyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴¹

Küreselleşme, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel değişimleri kapsayan çok yönlü bir süreçtir.

2.1. Siyasi Küreselleşme

Siyasi açıdan küreselleşme, devletin rolü ve görevlerinin yeniden tanımlanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinde, ulus devletin hakimiyeti sarsılmış, devletin etkin ve sınırlı bir yapıya kavuşturulması gereği yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, ulus-devlet halen ülke içinde gerçekleştirdiği uygulamalar, yaptığı düzenlemeler ve izlediği politikalarla ülke potansiyelini geliştirme veya israf etme konusunda belirleyici bir rol oynamakta ve bu da küreselleşme süreci üzerinde etkili olmaktadır.⁴²

Bütün bu gelişmelerle birlikte siyasi küreselleşme politik toplumun sınırlandırılması ve sivil toplumun güçlendirilmesi talepleri, insan hakları temel özgürlükler, hukuk devleti, demokrasi gibi tüm toplumların hassasiyet gösterdikleri konular, ulusal egemenliğin alanından çıkıp, uluslar arası örgütlenmelerin konusu haline gelmiştir.⁴³

Siyasal küreselleşme mevcut ilişkilerin ve kurumların ciddi bir biçimde tartışılmasını, yeni değer ve hassasiyetlerin gündeme gelmesini, yeni ilişkilerin ve bu

---

⁴⁰ Peter Singer, **One World, The Ethics of Globalization**, Yale University Press, 2002.

⁴¹ İnaç, a.g.m.

⁴² Richard N. Haass ve Robert E. Litan, “Globalization and Its Discontents”, **Foreign Affairs**, May/June 1998, s. 6

⁴³ Mehmet Aktel, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın, Ankara, 2003, s.59.

ilişkilere dayalı örgütlenmelerin doğmasını gündeme getirmiştir. Bu çerçevede devletle birey arasındaki ilişkiler sorgulanmakta, vatandaşlık statüsü yeniden oluşturulmakta, devletin küçültülmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerinden yönetim ilkesinin öne geçirilmesi, devletin temel kamusal hizmetleri yerine getirmesi, insan haklarının ve temel özgürlüklerin dikkate alınması, bireylerin devletten uzak ve sivil alanlarının mümkün olduğunca genişletilmesi gibi yeni değer ve yapılar tartışma gündemine girmiş bulunmaktadır. Sadece tartışma alanına girmemiş aynı zamanda dünyanın farklı ülkelerinde bu amaçlara ilişkin olarak kimi reformlar yapılmış, yeniden yapılanma modelleri de gündeme gelmiştir.⁴⁴ Merkezîyetçi modeli ile gündemde kalan Fransa, 1980 sonrası süreçte yönetim sisteminde yaptığı kimi revizyonlarla yerel yönetimlere daha çok yetki ve kaynak devri yoluna gitmiştir.

2.2. Sosyo-Kültürel Küreselleşme

Sosyo-kültürel açıdan küreselleşme; demokrasi, insan hakları, özgürlük, çevrenin korunması, uyuşturucu, terör, organize suçlarla mücadele gibi tüm insanları ilgilendiren konuların uluslar üstü düzeyde ortak bir platforma taşınmasını ifade etmektedir. Küreselleşme, dünyadaki toplumları, ortak bir kültürü, Batı kültürünü benimsemeye yönlendirmektedir. Ancak farklı kültürlere sahip tüm toplumların bu kimliklerini terk ederek Batı kültürünü kabullenmelerini beklemek hayalcilik olacaktır. Her ne kadar tüm insanlığın ortak bir kültür etrafında birleşmesi, dünya genelinde tüm insanların yakınlaşmasını sağlayacak olsa da, bu konuda her toplumun kendi kültürel değerlerine sahip çıkmak ve korumak isteyeceği, kültürel küreselleşmeye direnç göstereceği açıktır.

Küreselleşme esasında dünya çapında iktisadi bütünleşmenin artmasıdır. Ekonomistler küreselleşmeyi dünyadaki ekonomilerin bütünleşmeleri veya tek Pazar oluşturmaları⁴⁵ şeklinde tanımlamaktadırlar. Buna yol açan unsur ise teknolojik gelişmedir. Birinci küreselleşme döneminde itici güç sanayi devrimi ile ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler iken ikinci küreselleşme döneminde itici güç

---

⁴⁴ Davut Dursun, "Küreselleşme/Yerelleşme Paradoksu ve Siyasal Değerlerin Yeniden İnşası", **Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu**, Sakarya Üniv.İİBF-Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Adapazarı, 1998.

⁴⁵ Yusuf Tuna, "Dünyada Küreselleşme Eğilimleri ve Dengeler", **Çerçeve Dergisi**, Mayıs-Temmuz 1995, s.22.

iletişim ve bilimdir⁴⁶. Yüzyıl önce de küreselleşme söz konusudur, ancak küreselleşmenin yeni olan yönü, nitel ve nicel boyutlarındaki değişimdir. Nicelik olarak küreselleşme; ticaret, sermaye akımları, yatırımlar ve insanların ülkeler arasındaki dolaşımında meydana gelen artışı ifade etmektedir⁴⁷.

2.3. Ekonomik Küreselleşme

Ekonomik küreselleşme ise, teknolojik devrimle birlikte, GATT, WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede piyasa ekonomisinin önemini kavramaları, uluslar arası firmaların sınır-ötesi satış yapma ve maliyeti düşürmek amacıyla daha ucuz kaynak sağlama istekleri gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁸ Küresel alanda bu atmosfer varlığını sürdürürken yerel planda da kent ekonomileri ve yerel diğer ekonomiler arasındaki rekabet de hızlanmıştır.

Küreselleşmenin ekonomik boyutunda 90'lı yıllardan sonra ortaya çıkan bölgesel birliklerin önemine kısaca vurgu yapılmıştı. Ancak özellikle ekonomik küreselleşmenin hükümetler düzeyinde algılanışına dair bir örnek vermek yerinde olacaktır. ABD'de Clinton yönetiminin ilk başarısı ekonomik iyileşme ve bütçe açığının minimize edilmesi ise, ikinci önemli başarı dış ticaret politikalarının iyi yönetimi olsa gerektir. Hükümet ekonomik değişimi oluşturan iki ticaret anlaşmasını büyük gayretlerle kabul ettirdi. Kongreyi Meksika ekonomisini batmaktan kurtaracak programı finanse etmeye ikna etti. Ticaret anlaşmalarından bir tanesi Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA) idi. ABD, Meksika ve Kanada'dan oluşan bu yapı 420 milyon insanı, toplam 11.8 trilyon dolar GYH'yi bir araya getirmekteydi. 1994'te gerçekleşen ikinci anlaşma ise yukarıda değinildiği gibi Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasını sağlayan anlaşma idi. 2.Dünya savaşından sonra küresel finans sistemini yönetmek üzere kurulan IMF'e benzer biçimde DTÖ'nün hedefi de uluslar arası ticareti

⁴⁶ Aytekin Yılmaz, **İkinci Küreselleşme Dalgası, Kavram, Süreç ve Sorunlar**, Birinci Baskı, Ankara:Vadi Yayınları, 2004, s. 387.

⁴⁷ Metin Toprak, **Küreselleşme ve Kriz (Türkiye ve Dünya Deneyimi)**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2001, s. 8.

⁴⁸ Coşkun Can Aktan-Hüseyin Şen, **Küreselleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı ekonomik, Sosyal ve Siyasal Araştırmalar Serisi, No: 1, Ankara: Kasım 1999, s. 11.

yönetmekti. Ticari kotaların azaltılması, liberalizasyonun sağlanması gibi alanlarda önemli mesafeler katedilmişti.⁴⁹

Şüphesiz bu süreçten karlı çıkan ülke ABD olmuştu. Bu başarılarla moral bulan Amerikan yönetimi Pasifik havzasına doğru yönelmiş, Çin’le de bir anlaşma yapmıştır. Ancak bunun detaylarına girilmeyecektir. Burada önemli olan hızla küreselleşen dünya ekonomisinin bölgesel işbirliği teşkilatlarında ve hükümetler düzeyinde nasıl somutlaştığıdır.

Küreselleşme sürecinde yerel ekonomiler arasında rekabet artmıştır. Yerel rekabet, yerel ekonomilerin gelişme performansını da yakından tayin etmektedir. Yerel ekonomilerin küresel rekabet ortamında geliştirdiği stratejiler ve politikalar, yerel kalkınma sürecinde önemli bir bağımlı değişken olarak yer almaktadır. Bu kapsamda, yerel planda fiziki, sosyal ve kurumsal altyapısı gelişmiş bölgeler ve kentler, diğer dünya ülkelerindeki gibi, Türkiye’de de global rekabetin ürettiği fırsatlardan daha fazla pay alabilmektedirler. Bu süreçte yerel uzmanlaşım, yerel girişimcilik, yerel kaynaklar, bilgi ve beceriler, diğer yerel potansiyeller de önem kazanmaya ve becerisi gelişmeye başlamıştır.⁵⁰

Ekonomik küreselleşmenin yeryüzünde gerçekleşme biçimine bakıldığında genelde üç şekilde anlaşıldığı görülür: Sınırlardan geçen işlemler, Sınırların açılması, Sınırların aşılması⁵¹

Ancak ana hatlarıyla bakıldığında ekonomik küreselleşmenin temelde iki boyutu vardır: Küresel üretim ve Küresel finans. Ekonomik küreselleşme süreci öncesinde, mal ve hizmetler ile üretim faktörleri ve teknolojinin ülkeler arasında değişimine dayanan ekonomik sistemde, ulus devletlerin iktisat politikaları, ulusal üretim ve finans sistemleri hakimdi. Ancak ekonomik küreselleşme ile birlikte bir yandan üretim faaliyetinin aşamaları maliyet avantajlarına dayalı olarak çeşitli ülkelere dağılmış, diğer yandan da dünyadaki finans piyasaları Tokyo, Londra, New York gibi bir kaç finans merkezinin kararlarına bağlı hale gelmiştir.⁵²

⁴⁹ Joseph E. Stiglitz, **90’ların Yükselişi**, Küresel Yayın Ajansı, İstanbul, 2004, s.202.

⁵⁰ DPT, **Kayseri İl Gelişme Raporu**, 2002.

⁵¹ Mehmet Akif Okur, “Küresel Siyaset”, **Siyaset** (Editör: Mümtazer Türköne) İçinde, Lotus Yayınları, Ankara, 2005, s.676.

⁵² Özkıvrak, Dileyici, a.g.e, shf, 3

Küresel pazara yönelik Küresel üretim faaliyeti; hammadde, ara malı, emek maliyeti ve dışsal maliyetlerden oluşan üretim maliyetini minimize edecek şekilde, üretim sürecinin farklı aşamalarının farklı ülkelerde gerçekleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Üretim alanı olarak tüm dünyayı hedefleyen çok uluslu firmaların üretim faaliyetlerini maliyetlerinde avantaj sağlayacak şekilde sınır-ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır-ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları gibi değişik şekillerde uluslararası düzeye genişletmeleri üretimin küreselleşmesi ile sonuçlanmıştır.⁵³

Rekabetin ön plana çıktığı böyle bir yapı içerisinde ülkeler ve firmalar yeni arayışlar içine girmiştir. Firmalar, teknolojik gelişmelere ayak uydurmak için araştırma-geliştirmeye (ARGE) daha fazla kaynak ayırmakta, kalite ve verimliliği arttırmaya yönelmekte ve diğer ülke firmalarıyla işbirliği içine girmektedirler. Bu durum ise ülkeler arasındaki ekonomik birliklerin doğmasına sebep olmakta ve ülkeler çeşitli entegrasyon anlaşmaları ile aralarındaki piyasaları genişletmekte ve dünyanın farklı bölgelerindeki piyasa paylarını arttırmayı hedeflemektedir⁵⁴.

Diğer taraftan Çok uluslu şirketlerin imparatorluklarını ilan ettikleri bir dönemde Ersoy'a göre küreselleşme sürecinde hala önemini koruyan ekonomik birimler KOBİ'lerdir. KOBİ'ler finans ve imalat esneklikleri ile dünya ekonomisine hakim olma yolunda ilerlemektedirler. Çünkü ekonomik alanda daha güçlü ve daha küçük, daha esnek yapıda üniteler kurulmaktadır. Yani küresel ekonomi büyürken parçalarının boyutları küçülmektedir. Ekonomilerini küreselleştirmek isteyenler ünitelerini küçültmek durumundadırlar.⁵⁵

Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi ise, 1950'li yıllarda başlamakla birlikte, özellikle 1980'lerde hız kazanmış, sermayenin daha düşük risk altında, daha yüksek kazanç sağlayabilme düşüncesiyle sınır-ötesi alanlara yayılması sonucu ulusal finans piyasaları hızla bütünleşmiş, aralarındaki sınırlar kalkmıştır. Küresel finansın temel niteliği, en güçlü ülkeler de dahil hükümetlerin siyasi kontrolleri ve uluslar arası kuruluşların etkisi dışında olması ve bu nedenle istikrarsız bir yapı göstermesidir. Bu durum ise finans sisteminin kredi yaratma fonksiyonuna bağlı olarak gelecekteki üretimi

---

⁵³ Aktan-Şen, a.g.e., s. 11-12.

⁵⁴ Kazım Ütük, "Dünya Ekonomisinde Küreselleşme Süreci," **K.T.Ü. İktisat Fakültesi Dergisi** (Mart 1997) Sayı.5. Yıl.2.s.3-4

⁵⁵ Hamit Ersoy, Lale Ersoy, **Küreselleşen Dünyada Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002, s.53.

kontrol etmesi ve üretim artışının da finans kesimindeki istikrara bağlı olması nedeniyle reel kesimi de istikrarsızlıklar ve krizler karşısında zayıf bırakmaktadır. 1997’de yaşanan Küresel Krizde olduğu gibi finans piyasasının yönetimine ilişkin siyasi otorite yetersizliği, genel olarak Küresel ekonominin yönetimine ilişkin siyasi otorite yetersizliği ile sonuçlanmaktadır. ⁵⁶ Ekonomik küreselleşmeyi hızlandıran çevresel etkenleri sıraladığımızda karşımıza şunlar çıkmaktadır:

Tablo 1.3: Ekonomik Küreselleşmeyi Hızlandıran Çevresel Etmenler

Ar-ge maliyetlerindeki artış
-Artan ölçek ekonomisi ve maliyet baskısı ve Hükümet politikalarının rolü
Dünya genelinde faktör maliyetlerindeki değişim
Yeni dağıtım kanallarının ortaya çıkışı ve Taşıma, iletişim ve depolama maliyetlerindeki azalma’ ⁵⁷

Kaynak: Hasan Tağraf, ‘Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkileri’, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 200.

Konunun sonuna yaklaşırken; genel olarak küreselleşmenin kendiliğinden oluşan hedeflerine ve bu hedeflerin hangilerinde başarılı olunduğuna değinecek olursak karşımıza çıkan tablo da şudur: Son dönem küreselleşmenin ana hedefleri Mal akışlarının önündeki engellerin kaldırılması, korumacılığın azaltılması, hizmet satışındaki engellerin kaldırılması, para akışlarının önündeki engellerin kaldırılması, açıkça ifade edilmemekle birlikte insan mobilizasyonunun önündeki engellerin kaldırılmasıdır. ⁵⁸

⁵⁶ Özkıvrak-Dileyici, a.g.e., s, 4

⁵⁷ Hasan Tağraf, ‘Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkileri’, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 200.

⁵⁸ TÜSİAD; Yeni Rekabet Stratejileri ve Türk Sanayisi, İstanbul, 2002,

Tablo 1.4: Hedeflerde Ne Denli Başarılı Olundu ?

Endüstriyel ürünlerin ticaretinde gümrük tarifeleri düşmüştür.
Uluslar arası hizmet akışkanlığında aynı derecede gelişme sağlanamamıştır.
Paranın akışkanlığında büyük gelişme sağlanmıştır.
Şirketlerde yabancı iş gücü kullanımı son yıllarda artmıştır.
Fiyatlar homojenleşmiştir.
Tedarik zinciri yönetimi önem kazanmıştır.
Emek değerlerinde uçurumlar oluşmaktadır.
İstihdam sorunları yaşanmaktadır.
Kültürel çatışmalar ortaya çıkmaktadır. ⁵⁹

Kaynak: TÜSİAD; **Yeni Rekabet Stratejileri ve Türk Sanayisi**, İstanbul, 2002,

Küreselleşme süreci ile birlikte dünya ekonomisinin değişen karakteristik özelliklerini şöyle ifade edebiliriz:

1.Tüketimden daha çok bir üretimin söz konusu olduğu bugünün dünyasında ekonomiler yok edici rekabet dönemine girmiştir. Bu acımasız ortamda firmalar ayakta kalabilmek için; küçülerek esnekleşmekte, ürünlerini çeşitlendirerek müşteri tatminini arttırmaktadırlar.

2.Artan iletişim teknolojileri sebebiyle küçülen dünyada bilgi akışı kolaylaştığı için firmalar, kendilerine ait bilgileri saklamaktan vazgeçerek diğer firmalarla paylaşmakta, bunun sonucunda da küresel bazda firma ortaklıkları oluşmaktadır. Böylelikle de ülkeler karşılıklı bağımlı bir ekonomiye doğru geçerken, kimin ne yapacağı, hangi ürünleri üreteceği aşağı yukarı belli olmaya başlamaktadır. Görülmüştür ki, bir ülke ne kadar gelişmiş olursa olsun, ekonominin her alanında bir numara olması mümkün değildir.

3.Üzerinde ihtisaslaşılın bir üretim dalında dünyanın en iyisi olma iddiası ile yola çıkmak zorunda kalan firmaların birinci ve asıl amacı "bugünü yaşayarak yarınlarda var olmak"tır. Bunun anlamı mevcut değişime ayak uydurmaktan ziyade değişimin öncüsü olmaktır.

⁵⁹ TÜSİAD; a.g.e.

4.Koruma duvarlarının kalkmaya başladığı bu yeni dönemde yok edici rekabet ortamında ayakta kalabilmek için, maliyet, kalite ve hız boyutlarında söz sahibi olabilen bir rekabet gücüne ulaşmak gerekmektedir. Bu noktada "vakit nakittir" düsturundan hareketle, stratejik bir unsur haline gelen zamanı kontrol altına almak zorunluluğu vardır. Bunun anlamı, hammaddenin temin edilmesinden ürünün müşteriye teslim edilmesine kadarki dilim içinde geçen sürenin en aza indirilmesinin sağlanmasıdır.

5.Dünya çapında üretim gücüne ulaşmak için "zamanında Üretim, Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Önleyici Bakım Üçgeni" oluşturarak sürekli gelişimin sağlanması zorunlu hale gelmiştir.

6.Bugünün üretim süreçleri müşteriye odak olarak kabul etmek zorunda kalmaktadır. Yarının üretim süreci "müşteri kontrollü" olma istidadındadır.

7.Dünya çapında üretim yapabilmenin değişen dünya şartlarına göre firmaların kendilerini yenilemesine bağlı olduğuna ve bu yenilenme de her şeyde değişikliği zorunlu kıldığına göre, söz konusu değişiklik, cihazlardan ve makinalardan önce insanda gerçekleştirilmelidir. Bunun anlamı "madde merkezli ekonomi" anlayışından "insan merkezli ekonomi" anlayışına geçiştir. Çalışanların çalıştığı fabrikaya, kullandığı makinaya, emir aldığı amire, sahip olmak zorunda olduğu işine mahkum bir iş ve işçilik anlayışından uzaklaşarak, sürekli eğitilen, işten atılma korkusundan uzaklaşmış üretim sürecinde yetki ve inisiyatif sahibi olan ekonomi çarkının bütün hızına rağmen kendine ve çevresine yabancılaşmadan üreten manevi solunum yolları tıkalı olmadan çalışan bir "insan" tipinin oluşturulması toplam kalite yönetiminin temel gerekleri haline gelmektedir.⁶⁰

Netice itibariyle, Küreselleşme süreci ile birlikte yerel ekonomilerin önemi artmış, yerel aktörler dünya ile doğrudan etkileşim-iletişim içine girmişlerdir. Bu süreç ile birlikte artan sert rekabet, esnek ve uyum kabiliyeti yüksek yapıları ile KOBİ'leri, yeni sanayi odaklarını ve küçük ve orta boy şehirleri öne çıkarmıştır. Bu süreçte; yerel kurumlar, bu kurumların organizasyon yapıları ve dayanışma kültürü önem kazanmış ve genel olarak yerelleşme olgusu küreselleşmenin bir gereği olarak belirgin hale gelmiştir. Dünya ekonomisinde ortaya çıkan bir başka gelişme ise küresel rekabet

---

⁶⁰ Kazım Ütük, "Dünya Ekonomisinde Küreselleşme Süreci", **Karadeniz Teknik Dergisi**, YIL: 2 Sayı: 5 Mart 1997 K.T.Ü. Mezunlar Dayanışma Vakfı'nın Yayını

sürecinin karşılaştırmalı üstünlüklere dayalı olarak, yerel uzmanlaşma sürecini hızlandırmasıdır. Yerel girişimcilik, yerel kaynaklar, bilgi ve beceri stoğu ve diğer yerel potansiyellere de bağlı olarak belirli sektörlerde uzmanlaşma yeteneği gösteren yereller, karşılaştırmalı bir üstünlük ve rekabet avantajı kazanmaktadırlar.⁶¹

Yöresel gelişmenin önem kazandığı bir süreçte tüm boyutlarıyla küreselleşme, yerel dinamikleri etkilemekte, yerel değişimi tetiklemektedir. Küreselleşme meselesine bakarken ihmal edilmemesi gereken en önemli nokta da yerel ve bölgesel düzeyin küresel düzeyle olan ilişkisidir.

---

⁶¹ TÜSİAD-DPT, **Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları**, İstanbul, 2005, s.25.

BÖLÜM II

DEĞİŞEN KALKINMA KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ, YEREL KALKINMADA KOBİ'LERİN ROLÜ

1-KALKINMA KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Kalkınma Kavramı

Günümüzde küreselleşme ile birlikte giderek hızlanan bir ekonomik ve sosyal değişim süreci yaşanmaktadır. Dünya üzerindeki sistemde uluslararası iş bölümü zorunlu hale gelirken, sermaye kendi özgül yapısını değiştirmekte ve sosyal devlet kavramı küresel kapitalizm karşısında erimektedir. Bu şekilde kavramsallaştırılan yapılanma içerisinde, kalkınma kavramı da kendini yeniden tanımlamaya başlamıştır. Kalkınma kavramının salt ekonomik bir anlam taşımadığı; sosyal kültürel ve siyasal yapılarla da yakından ilişkili olduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda, küreselleşme ile dönüşen tüm bu yapıların kalkınmanın yeniden tanımlanması gereğine nasıl vurgu yaptıkları daha iyi gözlenecektir.⁶²

Latin kökenli batı dillerinde kalkınma kavramı development, developement, desarrollo gibi oldukça eski bir kullanıma sahip olsa da ekonomik içerik kazanması daha çok ikinci dünya savaşı sonrasına rastlamaktadır. Ancak Milletler Cemiyetinin ana sözleşmesinde geçen "kalkınma" uyarlık kavramının sinonimi veya yakın anlamdaşı olarak kullanılmıştır. Anlamdaki vurgu ekonomik olmaktan çok, sosyal ve kültürel anlamdır. Ancak daha sonraları ekonomik anlamın netleştiği ve ekonomik kalkınmanın özerklik kazandığı görülmektedir.⁶³

Kalkınma kavramı, toplumların gelişim sürecine uygun olarak, farklı dönemlerde değişik içerikler kazanmıştır. Hatta aynı dönemde farklı içeriklerde kullanıldığı da

⁶² Tayfun Kahraman, **Türkiye İçin Alternatif Bir Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Yaklaşımı**, www.ari.org.tr.

⁶³ Oğuz Kaymakçı, "Küreselleşme Sürecinde AB, AGÜ'ler için Çıkış Yolu Olabilir mi?", **AB Üzerine Notlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s.184.

görülmüştür. Kavram, bazen de kendine yakın anlamlar taşıyan sanayileşme, modernleşme, ilerleme, büyüme ve yapısal değişme gibi kavramlarla içiçe geçmiş, onların yerine kullanılmış ve doğal olarak anlam kaymasına uğramıştır. Bugün de kavramın içeriği açık ve anlaşılır değildir. Teorilerde olduğu gibi günlük konuşmalarda da bazen sanayileşmenin, bazen büyümenin bazen de modernleşmenin yerine kullanılmaktadır.⁶⁴

Sosyal, siyasal ve ekonomik içerikleriyle birlikte toplumsal bir olgu olan kalkınma kavramı, ekonomi gibi tek bir faktörü kapsayacak bir biçimde içeriği daraltılmış ve literatürde bu anlamda kullanılmıştır. Sosyo-kültürel ve siyasal yönleri ise ihmal edilmiştir.⁶⁵ Halbuki kalkınma bir bütündür, kalkınma önemlidir, değer yüküdür, kültürel süreçleri, doğal çevreyi, sosyal ilişkileri, eğitimi, üretimi, tüketimi, kaliteli yaşamı kapsar.⁶⁶

Öte yandan kalkınma ile gelişme kavramları da birbirleri ile karıştırılmaktadır. Bazı iktisatçılara göre gelişme veya büyüme diye adlandırılan makro ekonomik kavramlar ile kalkınma kelimesi arasında kesin bir sınır tespit etmek güçtür. Kalkınma belirli bazı özelliklere dayanılarak soyutlanacak ve kümelenecek yapısal değişken kategorilerinin değişme sürecinde göstereceği farklılaşmalara göre açıklanabilir. Adı geçen değişken unsurlar, iktisadi, toplumsal, kültürel ve siyasidir. İktisadi değişkenlere göre kalkınma, fert başına düşen tüketimin hızlı bir tempo ile artırılması, bir başka deyişle işgücü veriminin artmasıdır. Bu verimin artışı da kullanılabilir işgücünün miktarına bağlıdır. Zira böyle bir çerçeve içinde, göz önüne alınan işgücü ne kadar kabarık bir sayıya ulaşırsa kalkınma o kadar hızlı olur. İşte bu bakış açısı kalkınmanın iktisadi boyutuna vurgu yapmaktadır.⁶⁷

Öyleyse kalkınmaya çok boyutlu bir tanım denemesi nasıl geliştirilebilir. Aşağıdaki tanım kalkınmanın birden fazla boyutuna vurgu yapmaktadır. Ürünlerin ve hizmetlerin imalat, ulaşım ve dağıtımında, bunların boyut ve organize edilmelerinde,

---

⁶⁴ Cengiz Yavilioğlu, "Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 2002

⁶⁵ Yavilioğlu, a.g.m.

⁶⁵ Munawar Iqbal, *Islamic Perspectives on Sustainable Development*, Palgrave Mcmillan Publisher, New York, 2005, p.1.

⁶⁶ Meydan Laorusse, "Kalkınma", Maddesi, Cilt 10,s.400.

ayrıca girdi ve çıktılarının miktar ve özellik kazanmalarında, üretim etkenlerinin çeşitli kesimleri arasındaki dağıtım ve ekonominin entegrasyonunda, kişi başına düşen gerçek gelirin fazlaşmasında (beslenme, konut, su, elektrik, sosyal güvenlik, giyim, eğlence ve kültürel imkanlar vb), tüketim kalıplarının dönüşerek kompleksleşmesinde ve fiili çalışma zamanlarının kısalmasında, dış ticaretin ve genellikle dış ilişkilerin önemli artışlar ve yapısal değişiklikler göstermesinde kökten ve hızlı değişim ve dönüşümlerin ortaya çıkarılması sürecidir ⁶⁸

Sosyal, siyasi ve kültürel değişkenler göz önünde tutularak yapılacak bir kalkınma tanımına “gelişme” kavramından gitmek bir anlam kolaylığı sağlayabilir. Sosyo-kültürel ve siyasi bir gelişme, bir toplumun demografik yapısının, kır ve kent nüfusu bölümünün, doğum ve ölüm oranlarının, yatay ve dikey akışkanlığın, kentleşme hızının, aile büyüklüğünün, sosyal gruplar arası birincil ilişkilerin, tabakalaşmanın gelir dağılımının, çevre şartlarının, insanın fiziksel ve kültürel gücünün, bilgi birikiminin, devletin sorumluluk alanının, siyasal katılmanın ve genellikle kurum ve kurulların iktisadi gelişmeye paralel dönüşümlere uğraması demektir. ⁶⁹

Bir tanıma göre kalkınma; bir ulusun arzu edilen şekilde ekonomik gelişme süreci ortaya koyabilmesi amacıyla, ulusal ekonominin bir bütün olarak düzenlenmesidir. ⁷⁰

Daha geniş anlamda kalkınma, bir toplumda, ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda arzu edilen her türlü değişme ve gelişme olarak tanımlanabilir. Tarihsel olarak kalkınma ise az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan büyük ölçüde beşeri acıların azaltılması ve maddi refahı artırmaya yönelik potansiyelin harekete geçirilmesi anlamını içermektedir. ⁷¹

İnsan eksenli bir tanımlamayla kalkınma, insan kişiliğinin gerçekleştirilmesi için gerekli koşulların oluşturulması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda kalkınma,

---

⁶⁸ Meydan Larousse, a.g.md. s.400

⁶⁹ A.g.e. s.400

⁷⁰ Sami Taban, Muhsin Kar, **Kalkınma Ekonomisi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2004, s.29

⁷¹ Des Gasper, “**Kalkınma Ahlakı: Yeni Bir Alan mı ? Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995’den aktaran, a.g.y, s. 29.

insanların yoksulluk, işsizlik ve eşitsizliğinde ortaya çıkan bir azalma kriterlerine bağlı bir kavram olarak değerlendirilebilir.⁷²

Kalkınma kavramı, daha çok 2. Dünya Savaşı sonunda yoğun olarak tartışılan ve üzerinde durulan konulardan birisidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayi alanında gelişmiş ülkelerle geri kalmış ülkeler arasındaki gelir makasının önemli oranda açılması sebebiyle, kalkınma kavramı daha çok ekonomik alanlarda yaşanan problemler üzerinde durularak değerlendirilmiştir. İşsizlik, üretim artışı, sanayileşme gibi konularda yoğunlaşan bu yaklaşımlar, ulusal kalkınma anlayışını gündeme getirmiş ve her ülke kalkınma politika ve planları üzerinde çalışmalara girmiştir. Bu kapsamda milli gelir, işsizlik oranları, üretim kapasiteleri gibi konular üzerinde odaklaşan çabalar söz konusu olmuştur. Kalkınma kavramı, ekonomik odaklaşmanın yanı sıra modernleşme ile eş anlamlı olarak görülmüş, kalkınmanın yolu geleneksel yapıdan modern yapılara geçiş olarak değerlendirilmiş, kapitalist Pazar ekonomisi içinde çözüm önerileri geliştirilmiştir.⁷³

Kalkınmanın iktisadi boyutunun öne çıkmasıyla birlikte, iktisadi kalkınma kavramının boyutları üzerine yapılan çalışmalarda bu boyutun diğer kalkınma alanlarını da etkileyen ve onların da gelişimini bu faktöre bağlayanların sayısı az değildir. Öyleyse iktisadi kalkınma nedir? Boyutları nelerdir?

1.2. İktisadi Kalkınma Kavramı

Türkçe'de kalkınma ile gelişme benzer anlamda kullanılmaktadır. İktisadi kalkınma kavramı, diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi genel kabul görece şekilde tanımlanamamıştır. Kalkınma ve büyüme değişik ölçülere göre ve değişik şekillerde kullanılmıştır. Burada bu tanımlardan en çok kabul görenlere kısaca yer verilecektir. Aşağıda farklı kriterlere göre iktisadi kalkınma tanımlanacaktır.

Hasılanın Çeşidi ve Kurumsal Değişme Kriteri; Herrich ve Kindelberger'e göre iktisadi kalkınma hasılanın arttırılmasıyla birlikte, ürün çeşitlerinin fazlalaşmasını;

---

⁷² Sami Taban, Muhsin Kar, s.29.

⁷³ H.Tarık Şengül, **Kentsel Çelişki ve Siyaset**, Demokrasi Kitaplığı, Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi Yayınları, İstanbul 2001'den aktaran; Erol Kaya, Yerel Kalkınma Yönetimi, Sistem Multimedya, İstanbul, 2004, s.18-19.

üretim teknik ve yöntemlerinin değişmesini, hasılanın dağıtılmasını sağlayan kurumların farklılaşmasını ifade eder.

Sosyal Yapının Değişmesi Ölçüsü; iktisadi gelişme kabuğun çatırdaması, çocuğun büyümesi gibi nitelik ve nicelik bakımından olayların birlikte gelişerek ekonomik ve sosyal yapıda değişiklikler meydana getirmesi şeklinde görülür.

İktisadi Sektörlerin Milli Gelirdeki Paylarının Değişmesi Kriteri; Başka bir tanıma göre ekonomik gelişme, kalkınma hızından daha geniş boyutlu bir kavramdır. Ve uzun bir süreç içinde milli gelirdeki artışla birlikte gelişen ülkelerin iktisadi faaliyet kesimlerinde, nüfusun bu kesimler arasındaki dağılımında, kültürde vukubulan köklü değişiklikleri ifade eder. Kişi Başına Milli Gelir Artışının Sürekli Kılınması Kriteri; Irma Adelman'a göre iktisadi kalkınma fert başına düşen milli geliri devamlı olarak ve kendi kendini idame eder bir tarzda artırabilme sürecidir.

Yapısal Değişme Kriteri; Zarka'ya göre iktisadi kalkınma sistemdeki değişikliklerle ve sosyal, yapısal değişmelerle birlikte oluşan büyüme olgusu ya da olgularıdır.⁷⁴

Kalkınma çabalarının esas olarak altı amacı vardır: Yaşayabilmek ve yaşamı devam ettirebilmek için doğadaki olumsuz şartlarla mücadele etmek, doğa ile barışık yaşamak, yaşam standartlarını yükseltmek, İstihdam olanaklarını genişletmek ve çalışma koşullarını iyileştirmek, toplumlar ya da ülkeler arası yarışta önde yer almak, bu çabaları çevreye en az zarar verecek şekilde gerçekleştirmek, ve sonunda, ekonomik, siyasal ve sosyal yönden özgürlük düzeyini yükseltmektir.⁷⁵

Henüz yeterince kalkınmamış ülkelerin temel nitelikleri, ekonomik, demografik, kültürel-politik ve teknik özellikler olmak üzere dört başlık altında incelenebilir:

---

⁷⁴ Arif Ersoy, "İktisadi Kalkınma ve Sosyal Denge İlişkisi", İktisadi Kalkınma ve İslam, İlimi Neşriyat, İstanbul, 1987, s.193-194. Yazarın bu kısım için yararlandığı kaynaklar; Irma Adelman, Ekonomik Büyüme ve Kalkınma Teorileri, Bursa İTİA Yayını, İstanbul, 1972---Bruce Herrich ve Charles.P.Kindelberger, Economic Development, Mc. Graw. Hill Book Company, New York, 1983.---Hıdır Özdemir, Azgelişmiş Ülkeler Ekonomisi, Ege Üniv. İktisat Fakültesi Yayını, No: 13, İzmir, 1973---Mükerrem Hiç, Büyüme Teorileri ve Gelişen Ekonomiler, İst. Üniv. Yayını No. 372, İstanbul, 1975---Erol Manisalı, Gelişme Ekonomisi, İst. Üniv. Yayını, No:354, İst, 1975

⁷⁵ Muhteşem Kaynak, **Kalkınma İktisadi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s.43.

İktisadi kalkınmayı tanımlarken diğer kalkınma alanlarını yok saymak imkansızdır. Birbirini etkileyen bir sürecin varlığı ortadadır. Öyleyse iktisadi kalkınmayı ekonomideki kimi değerlerin olumlu artışlarının yanında bu artışlara bağlı olarak refahın artması olarak tanımlayabiliriz.

1.3. İktisadi Kalkınma ve Büyüme İlişkisi

Birçok ekonomi kitabında ekonomik büyüme ile kalkınma kavramları özdeş terimler olarak kullanılmakta ve kişi başına gelir büyüdüğüde, yaşam standartlarının bu anlamda refah düzeyinin de gelişeceği varsayılmaktadır. Ancak kişi başına gelir büyürken, her zaman refah artar diye, yani, refah düzeyindeki artışın bir göstergesi olarak gelir dağılımında da iyileşme olur diye bir zorunluluk yoktur. Ayrıca, dünyada görece yüksek kişi başına GSYİH' ya sahip ülkelerden biri olan Kuveyt'teki ortalama bir Kuveytli ile kişi başına gelirin yüksek olduğu İtalya, Fransa ve Amerika gibi ülkelerde yaşayan ortalama bir kişinin yaşam standartları da aynı değildir. Dolayısı ile Kuveyt'teki refah, Amerika ve benzeri yaşam standartlarına sahip diğer gelişmiş ülkelerdekilerle bir değildir. Çünkü Kuveyt ile diğer ülkelerdeki yaşam tarzları arasında modernleşme açısından farklar olduğu gibi gelir dağılımındaki adalet yönünden de önemli farklar vardır. Oysa, bir ülkedeki refah artışından ve kalkınmanın genel düzeyinden söz edebilmek için mutlaka gelir dağılımı da dikkate alınmak zorundadır. Kişi başına gelirdeki büyümenin topluma adaletli olarak yansımaması durumunda ekonomik büyümeden bahsedilebilirken kalkınmadan bahsedilemez.⁷⁶

Büyüme ve kalkınma kavramlarının belirgin temel farkı büyümede mevcut iktisadi yapı esas olarak alınırken, kalkınmada bu yapının geliştirilip dönüştürülmesi esastır.⁷⁷ Kapsam olarak daha geniş olan iktisadi kalkınma, iktisadi değerlerin nicelik ve nitelik bakımından değişmesini ifade ettiğinden iktisadi büyümeyi de kapsamaktadır. Ancak iktisadi büyüme olmadan kalkınmanın gerçekleştirilmesi de düşünülemez. Bununla beraber her iktisadi büyüme iktisadi kalkınma sonucunu vermeyebilir.⁷⁸

---

⁷⁶ Kaynak, a.g.e, s.48.

⁷⁷ y, a.g.e. s.49.

⁷⁸ Arif Ersoy, s.194.

1.4. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kalkınma kavramları Türkçe’de aynı anlamda kullanılmakta, birbirlerinin yerine ikame edilmektedirler. İkisi de literatürde aynı durumu karşılamakta, İngilizce’deki development kelimesi Türkçe’ye “kalkınma olarak çevrilmektedir. “Sürdürülebilir Kalkınma”nın İngilizce’deki karşılığı “sustainable development” dır.

Kent bilim Terimleri Sözlüğünde sürekli ve dengeli gelişme olarak adlandırılan sürdürülebilir gelişme,

“çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden öz veride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü” biçiminde tanımlanmaktadır.⁷⁹

Kalkınma ile çevre ilişkilerinin bugünkü popülerliğine kavuşmasında önemli adımlardan biri, 1970’li yılların başında kurulan Roma Kulübü tarafından MIT’den Dennis ve Donella Meadows’a hazırlattırılan ve 1972 yılında yayınlanan ‘Büyümenin Sınırları’ başlıklı rapordur. Neo Malthusgil görüşlerin yer aldığı bu rapora göre, doğal kaynaklar nüfusun hızla artmasına yetmeyecek ve böylece içinde yaşanılan çevre, 150 yıla varmadan yaşanabilirlik özelliklerini kaybedecektir.⁸⁰

Sonraki süreçte ise; 1972’de Stockholm’de gerçekleştirilen BM İnsan Çevresi Konferansı’nda “büyümenin sınırları raporu” ilgi ile karşılanmıştır. Bu toplantının sonucunda da BM İnsan Çevresi Bildirgesi yayınlanmıştır. Bu toplantıda tartışılan ekokalkınma kavramı sonraki süreçte sürdürülebilir kalkınma kavramının temellerini atmıştır.

---

⁷⁹ Ruşen Keleş, **Kentbilim Terimleri Sözlüğü**, İmge Yayınları, Ankara, 1998’ den aktaran A.Mengi, N.Algan, Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s.1.

⁸⁰ Muhteşem Kaynak, a.g.e. s.30

Aslında sürdürülebilir kalkınma kavramı 1980 yılında uluslararası doğa ve doğal kaynakları koruma birliği tarafından “dünya koruma stratejisi”nin sunulmasıyla öneme kavuşmuştur. Ancak bu stratejinin yalnızca kalkınmanın arz yönüyle ilgilenmesi eksik bir anlayış ortaya koymaktadır. Kapsamlı bir sürdürülebilir kalkınma için arz yanında talebin yapısının ve düzeyinin de değiştirilmesi zorunludur. Bu nedenle söz konusu strateji sürdürülebilir kalkınma yerine ekolojik sürdürülebilirlikle ilgilenmektedir. “Dünya koruma stratejisi” basit yenilebilir kaynak sistemlerinin ötesinde sürdürülebilirlik kavramı uygulamak için yapılan ilk girişimdir. Stratejinin temel hedefleri olan ekolojik süreçlerin ve yaşam destek sistemlerinin devamının sağlanması, biyolojik çeşitliliğinin korunması, ekosistem ve çevrenin sürdürülebilir kullanımı dikkate alındığında sürdürülebilirliğin sadece ekolojik yönünün gözlemlendiği dikkat çekmektedir.⁸¹

2- BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI ve BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

2.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Gerek gelişmiş gerekse az gelişmiş ülkelerde bölgeler arasında, ekonomik sosyal ve kalkınma düzeyi açısından farklı yoğunlukta da olsa önemli farklılıkların olduğu gözlenmektedir. Bu farklılığın yoğunluğu ise az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelere oranla daha fazladır. Bu durum bölgesel dengesizliklerin hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde mevcut olduğunu göstermektedir.⁸²

Bölgesel dengesizlik sorununun bilincine ilk defa 1. Dünya savaşından sonra işsizlik ve tam istihdam sorunları ile karşılaşan gelişmiş batı ülkelerinin vardıkları görülmektedir. Henüz bölgesel kalkınma kuramının temelleri dahi atılmadan, bu ülkelerde dengesizliğin azaltılması ya da tamamen kaldırılması için devlet müdahalesinin gereği üzerinde durulmuştur. Bölgesel dengesizlik hem ekonomik hem sosyal boyutları olan bir konu olarak değerlendirildiğinde; sosyal boyutlu dengesizliklerin giderilmesi, devlet desteği ve kamu ağırlıklı bir dizi düzenlemeleri yani genellikle altyapıya dayalı faaliyetleri kapsamaktadır. Ekonomik boyutu ile ise bölgenin gelişmesinin hızlandırılmasını içermektedir. Bu durumda bölgesel kalkınma her yönüyle

⁸¹ Tülay Ceylan, “Sürdürülebilir Kalkınma” **Gelişme İktisadı**, Komisyon, İstanbul, 1995; S.205.

⁸² Mustafa İldırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Ekim, 2004, s.15

geri kalmış bir ülkenin kalkınması sorunlarıyla birebir benzeşmektedir. Bölgesel kalkınma kavramı iktisat literatürüne ikinci dünya savaşından sonra girmiş, iktisadi ve sosyal kalkınma sorunu mekansal bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde Perroux, Mrydal, Hirschman, Amin ve Rostov gibi araştırmacıların bölgesel kalkınma ve dengesiz gelişme konusunda analizler yaptıkları görülmektedir.⁸³

Öyleyse bölgesel kalkınma kavramı nasıl tanımlanmalıdır. Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı tanıma göre bölgesel kalkınma Ülke bütününde yer alan bölgelerin, diğer bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile meydana gelen bölgesel vizyonu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel prensip edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal kaynakların harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının artırılmasını amaçlayan gayretler bütünüdür.⁸⁴

Bir başka tanıma göre bölgesel kalkınma, geniş ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisinin mantıksal tutarlılığı konusunda, genel rekabet dengelerini zedelemeyen uğraşı ve refah kazandırıcı gayretlerin tümüdür.⁸⁵

Bölgesel kalkınmanın tanımını yaptıktan sonra bir de sürdürülebilir bölgesel kalkınma kavramına değinmekte yarar vardır.

2.2.Bölgesel Kalkınmanın Temel İlkeleri

Bölgesel kalkınma politikasının ilkelerini genel olarak üç grup altında toplamak mümkündür. Bu ilkeler sırasıyla “sosyal karlılık”, “kalkınma kutbu” ve halkın katılımı ilkeleridir.

a-Sosyal Karlılık İlkesi: Projenin sosyal refah açısından sağladığı getiriye sosyal karlılık denilmektedir. Sosyal karlılık oranı da aşağıdaki gibi tanımlanabilir.⁸⁶

---

⁸³ Ildırar, a.g.e, s.16.

⁸⁴ DPT, **Ön Ulusal Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Stratejileri**, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 15 Temmuz 2003, Ankara.

⁸⁵ Ildırar, a.g.e, s.16

⁸⁶ DPT, Ön Ulusal Kalkınma Planı, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/prjplan/prj8.html>, 2005

Sosyal Karlılık Oranı, projenin sosyal refah açısından sağladığı getiri oranıdır. Bu yaklaşımda proje, gelir dağılımına göre düzeltilmiş gölge fiyatlar, yani sosyal fiyatlar kullanılarak hesaplanan fayda ve maliyetler göz önünde bulundurularak analiz edilir.⁸⁷

Kısıtlı üretim kaynaklarının alternatif kullanım alanları arasında dağıtım kararı verilirken, özel faydayla toplumsal faydaların birçok durumda paralellik göstermediği bilinmektedir. Her şeyden önce firmalar, karını maksimize edecek yatırım alanlarına ve bölgelere yönelmektedir. Ekonomik yönden geri kalmış bölgeler için büyük önem arz eden, aynı zamanda kalkınmanın başlamasını ve devamını sağlayacak, bölgeler arası ekonomik ve sosyal gelişme farklılıkları minimize etmek amacıyla ekonomik karlılığı düşük, ancak sosyal karlılığı yüksek olan bu yatırımların kamu tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir.⁸⁸

Bölgesel kalkınma kapsamında devletin, belki kısa vadede verimliliği düşük ama uzun vadede sosyal faydası, getirisi yüksek yatırımları geri kalmış bölgelere yönlendirmesi gerekecektir. Bu kamu yatırımlarının bölgesel gelişme için bir araç olarak kullanılmasını gerektirecektir.

b-Kalkınma Kutbu İlkesi: Fransız iktisatçı F.Perroux kalkınma kutbunu şöyle belirtmektedir: Ekonomik gelişme, bir ülkenin tüm yörelerinde aynı anda başlamaz. Kalkınma için en uygun koşullara sahip belirli yörelerde başlar, buralarda yoğunlaşır. Belirli bir yoğunluğa ulaştıktan sonra, çeşitli kanallardan değişen nihai etkilerle tüm ekonomiye yayılır.⁸⁹

Gelişme, bir sürükleyici birimin varlığıyla ortaya çıkacaktır. Sürükleyici endüstri de denilen bu birimin gelişme hızı, tüm endüstrilerin ortalama gelişme hızından daha büyüktür. Gelişme kutuplarının kendiliğinden ortaya çıkışı endüstri devrimine dayanan tarihsel bir süreç izlemiştir. Günümüzde yalnız gelişmiş ülkelerde değil, azgelişmiş ülkelerde bile ekonomik gelişmenin öncelikle belirli noktalarda başlaması gerçeğinden hareketle geri kalmış bölgelerde kalkınma kutbunun yapay olarak oluşturulması görüşü ön plana gelmiştir.⁹⁰

---

⁸⁷ DPT, a.g.e.

⁸⁸ Mustafa İldırar, **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2004, s.17.

⁸⁹ Perroux, L.**Economie du XX 'eme Siecle**, P.U.F. Paris, 1964'den aktaran Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2005, s.273.

⁹⁰ Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2005, s.273.

c-Halkın Katılımı İlkesi: Bölgesel kalkınmanın bir diğer önemli ilkesi de bölgesel kalkınmayı sağlayacak çabalara bölge ya da yöre halkının katılmasıdır. Bu katılım politika düzeyinde olabileceği gibi ekonomik ve sosyal aktivitelerde de mümkün olabilecektir. Buradaki katılım atanmış memurlarla, siyasilerle yani seçilmişlerle ve halkla mümkün olacaktır. Sadece atanmışlar eliyle yürütülen çalışmalar halktan kopuk bir görünüm arz edecektir.

2.3. Bölgesel Kalkınmanın Amaçları

Ekonomik büyüme ve kalkınma, tüm ülkelerin en belirgin temel amacıdır. Bu amaca ulaşmadaki temel ilke ise, ülkenin mevcut kaynak ve imkanlarını en rasyonel ve verimli şekilde kullanmaktır. Hemen her ülkede doğal bir merkez etrafında yoğunlaşan ekonomik ve sosyal faaliyetler, bölgelerarası gelişme farklılıklarını ortaya çıkarmış ve büyük dengesizlikler yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreç, bölgelerin ekonomik etkinliklerini, nüfus dağılımını, kentlerin, çevrenin ve doğal dokunun bütünlüğünü bozmuş, kalkınmanın ekonomik ve sosyal maliyetlerini yükseltmiş ve bütün bunlar daha ileri gelişmeye imkan vermeyen tıkanıklıklara yol açmıştır. Bu tıkanıklıkların aşılması ise bölgesel kalkınmanın amaçlarının net olarak tanımlanmasını gerekli kılmıştır. Sadece amaçların tanımlanması değil bu amaçları gerçekleştirecek doğru araçların tayin ve tespiti de önemlidir.⁹¹ Bölgesel kalkınmanın ana amaçları aşağıdaki tablodaki gibi ifade edilebilir:

---

⁹¹ Kahraman Arslan, Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Planlama Ajansları, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1

Tablo 2.1: Bölgesel Kalkınmanın Ana Amaçları

-Bölgesel dengesizliğin azaltılması
-Her türlü kaynağın, ekonomik faaliyetlerin ve nüfusun coğrafi bölgeler arasında uyumlu dağılımının kolaylaştırılması
-Bölgenin değerlendirilmesi
-Bölgenin düzenlenmesi
-Gelişmenin ülkeye yayılması
-Bölgesel gelişme
-Bölgesel ekonomilerin entegrasyonu
-Bölgelerde sıhhatli büyümenin teşviki
-Endüstrinin bölgeler arasında uygun dağılımının sağlanması
-Bölgesel denge
-Ulusal ekonomik gelişmeden adil bir payın daha az gelişmiş yörelere yöneltilmesi. ⁹²

Kaynak: Zeynel Dinler, **Bölgesel İktisat**, Ekin Kitabevi, Bursa, 2005, s.273.

Yukarıda sayılan amaçların yanına muhakkak başka amaçlar da eklemek mümkündür. Her bölgenin kendine özgü, spesifik koşulları gereği kalkınma hedefleri farklı olabilir. Ancak sayılan amaçlar genel geçer, ideal ve objektif amaçlardır.

2.4. Bir Bölgesel Kalkınma Aracı Olarak Girişimciliğin Teşvik Edilmesi

Genel olarak girişimcilik kavramı bir örgütün yaratılması, kaynakların birikimi ve tahsisi ve fırsatların değerlendirilmesi için bir örgütsel yapının kurulmasını içerir. Diğer bir deyişle girişimcilik, örgütün yaratılması için yapılan çalışmalar ile başlar ve kurulan işletmenin(örgütün) kendi kendini idame ettirebildiği aşamaya geldiğinde ya da başarısız olduğunda ise sona erer. Bu çerçevede, girişimci bireysel ya da takım olarak, fırsatları teşhis edip, bunun için gereken kaynakları toparlayıp örgütü kuran ve idame ettirme aşamasına getiren kişiler olarak tanımlanabilir.⁹³

⁹² Dinler, a.g.e. s.276.

⁹³ R. B. Carton,., C. W. Hofer ve M. D. Meeks, "**The Entrepreneur and Entrepreneurship: Operational Definitions of Their Role in Society**", Paper Presented at the Annual International Council for Small Business Conference, Singapore, 1998, <http://www.sbaer.uca.edu/Research/1998/ICSB/k004.htm>. aktaran, Nazlı Hezar Tanrıseven, **Avrupa Birliğinde Girişimciliğin Teşvik Edilmesi İçin İzlenen Politikalar Ve Türkiye'deki Politikaların Avrupa Birliği Uygulamalarına Uyumu**, ABGS, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004

Avusturyalı iktisatçı Joseph Schumpeter girişimciliğin ekonomik teorisinin temellerini atmıştır. Schumpeter'in çıkış noktası ekonominin bir sistem olduğu fakat değişimlerin neo-klasiklerin söylediği gibi dışarıdan değil içeriden geldiği şeklindeki varsayımdır. Bu içsel değişimlerin gerçekleşmesini sağlayan ise girişimcilerin bizzat kendileridir. Schumpeter, Theory of Economic Development isimli eserinde, 'girişimci ruhlu yeni firmaların daha az yenilikçi olanları yerlerinden ederek, yani bir yaratıcı yıkıma(creative destruction) neden olarak ekonomik gelişmenin hızını arttırdıklarını savunmaktadır. Schumpeter, Capitalism and Democracy adlı eserinde ise, büyük ve kemikleşmiş şirketlerin değişime direndikleri için, girişimcilerin yeni firmalar kurup yenilikçi aktivitenin artmasına neden olduklarını belirtmiştir. Schumpeter'e göre, girişimcilerin işlevi, bir buluşu ya da daha genel olarak uygulamaya konmamış bir teknolojik olanağı kullanarak, yeni bir ticari ürün ortaya çıkarmak, ya da mevcut bir ürünü yeni bir biçimde üretmek için üretim biçimini reforme etmek ya da yenilemektir.⁹⁴

3-YEREL KALKINMA KAVRAMINA BAKIŞ

3.1.Yerel Kalkınma Kavramı

Yerel kalkınma, dünyanın tüm bölgelerinde sosyal ve ekonomik kaynaşmanın sağlanmasında önemli bir rol oynar. Bir kentsel mahallin canlandırılması, kırsal alanlarda turizmin teşvik edilmesi, sanayi bölgelerinde metruk alanların geliştirilmesi, belirli bir yörenin kendine özgü gıda ürünlerinin tanıtılması, rekabetçi olmaya yönelik araştırma faaliyetlerinde yerel işletmelere yardım edilmesi, teşvikler, destekler verilmesi vs. bütün bu faaliyetler, belirli bir yerel alanın kalkınmasına ve dolayısıyla bölgelerin ve yerellerin gelişmesine katkıda bulunurlar.⁹⁵

Yerel kalkınma kavramına bir tanım getirmek gerekirse Küresel bir bakış açısıyla, Yerel kalkınma, bölgede, yörede, yereldebulunan doğal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve beşeri kaynakların kullanılması vasıtasıyla yerel düzeyde sunulan fırsatları, yerel aktörlerin katkısıyla maksimum düzeye çıkarmaktadır şeklinde tanımlayabiliriz. Yerel kalkınmanın ana taşıyıcılarından olan yerel ekonomik

---

⁹⁴Audretsch, D. B., "Entrepreneurship: A Survey of the Literature, prepared for the European Commission", Enterprise Directorate General, 2002, sf. 2,

⁹⁵ DELTUR, AB'de Bölgesel Politikalar, <http://www.deltur.cec.eu.int/abbolgesel.rtf>

kalkınmaya vurgu yapan bir kaç tanıma bakıldığında aslında yerel kalkınmanın ekonomik yönünün ağır bastığı görülür.

Bir tanıma göre yerel ekonomik kalkınma; Yerel ekonomik kalkınma, yerel aktörlerin çabalarıyla şekillenen ve ülkelerinin geleceğini paylaştığı bir süreçtir. Bunu, yerel paydaşlar arasındaki ortaklığı teşvik edici ve kolaylaştırıcı katılımcı bir süreç olarak, kolektif bir yapılandırmanın etkin kılınması olarak ve gerçek anlamda yerel kaynakların kullanımına dayalı stratejiler ile, nihai hedefi geliştirici işler çıkarmak ve sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirmesi olarak tanımlayabiliriz.⁹⁶

Yine benzer bir tanımla “yerel ekonomik kalkınma; yerel yönetimler veya toplum tabanlı (komşuluk) organizasyonların harekete geçirmeye söz verdiği ya da iş aktivitelerini ve/veya istihdamı muhafaza ettiği bir prosese yorulabilir. Yerel ekonomik kalkınmanın prensipteki amacı, toplumu geliştiren sektörlerdeki yerel istihdam fırsatlarını, mevcut insan, çevre ve kurumsal faktörleri de kullanarak harekete geçirmektir.⁹⁷

Yukarıdaki tanıma benzer bir yaklaşımla Dünya Bankası bu yerel aktörlerin ve toplumsal tabanın dahil olduğu bir yerel kalkınma programının ana stratejilerini şöyle tespit etmiştir:

---

⁹⁶ Andrés Rodríguez-Pose and Sylvia Tijnstra, **Local Economic Development as an Alternative Approach to Economic Development in Sub-Saharan Africa**, (A Report For the World Bank), 2005.

⁹⁷ Rodriguez ,A.g.e.

Tablo 2.2: Dünya Bankası Yerel Kalkınma Program Opsiyonları

Yerel iş ve yatırım atmosferinin iyileştirilmesi
Stratejik altyapı ortamına yatırım yapmak
İş dünyası için yapı ve binaya, sitelere yatırım yapma
Geçici altyapı yatırımlarını yapmak
Büyümeye dönük yerel iş teşviklerinin sağlanması
Yeni iş girişimlerinin teşvik edilmesi
İç yatırımın desteklenmesi
Sektörel kalkınmanın sağlanması
Bölgesel hedeflerin belirlenmesi, yeni kuşak stratejiler
Düşük gelirli iş gücünün entegrasyonu ⁹⁸

Kaynak: World Bank, “**Local Economic Development: “A Primer-Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plan”**” Washington, 2004

Yerel aktörler enerjilerini ve kaynaklarını birleştirerek, bir bölgenin sosyoekonomik kalkınma düzeyinin yükseltilmesinde belirleyicidir. Yerel paydaşların ağ oluşturmaları yerellerin ekonomik ve sosyal atak yapması için kritik bir faktördür. Özellikle girişimcilerin geliştirilmesi aşamasında kamu otoriteleri ve sivil toplum yerel ekonomilerin dinamizm kazanmasına yardım edebilir.⁹⁹

Geniş bir yerel aktörler yelpazesi tarafından yerel entegre ortaklıklar kurulması yenilikçi yaklaşımlar getirebilir. Özellikle belediye başkanları yörelerinin siyasal liderleri olarak bu yapıda eşitler içinde öncü rolüyle sürece katkı sağlayabilirler. “Ekonomik gelişme demokrasiyi mümkün kılar, siyasal liderlik ise onu gerçek kılar”.¹⁰⁰

1970’li yılların sonunda Fordist üretim sisteminin çözülüp, post-Fordist üretim sistemine geçilmesiyle birlikte, eski geleneksel bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma anlayışı prestij kaybetmeye başlamış; post-Fordist kuramlar çerçevesinde, mekanın dinamizmini ve sosyo-ekonomik gelişim süreci içerisindeki belirleyiciliğini irdeleyen yerel kalkınma anlayışı gündeme gelmiştir. II. Dünya savaşıdan sonra, gerek siyasi

⁹⁸ World Bank, “**Local Economic Development: “A Primer-Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plan”**” Washington, 2004

⁹⁹ OECD, **Business Clusters (Promoting Enterprise In Central and Eastern Europa)**, Paris-France, 2005.

¹⁰⁰ Samuel P. Huntington, **Üçüncü Dalga**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.310.

bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş az gelişmiş ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarına ulaşabilmeleri, gerek savaş sonrası sarsıntı geçiren sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerini düzeltebilmeleri amacıyla ortaya çıkan kalkınma iktisadının 1950-60'lı yıllara damgasını vuran geleneksel literatüründe, iktisadi gelişim süreci esas olarak dört konu ekseninde işlenmiştir: (1) sanayileşme, (2) emeğin hareketliliği, (3) hızlı sermaye birikimi ve (4) aktif ve planlamacı devlet. Bu çerçevede, aktif ve planlamacı devlet anlayışı ile birlikte, 1950'li yılların başından 1970'li yılların sonuna kadar, bölgesel kalkınma, bölgesel planlama ve planlama politikaları, kalkınma iktisadının oldukça popüler konuları olmuştur. Ancak, 1970'li yıllarda kalkınma iktisadının kaydettiği başarısızlık, kalkınma iktisadının bir alt disiplin olarak varlığının da sorgulanmasına neden olmuştur. Böylece, geleneksel kalkınma literatürünün ortaya attıkları politika önermelerinde başarılı olamaması; bu literatürün ele almış olduğu konuların yanlış yönlendirilmiş olabilme ihtimalini ikincil planda bırakarak, bu konuların yanlış olduğu fikrini yaygınlaştırmıştır. Yaşanan bu süreç, 1950-60'lı yıllarda oldukça prestij kazanan planlama fikrinin de hızla değer kaybetmesine neden olmuştur. Diğer taraftan, 1980'li yılların başındaki dünya ekonomik krizi ve bu krizle birlikte pek çok ülkede uygulanan devletin ekonomideki ağırlığını küçültme politikaları, pek çok ulus devletin bölgesel kalkınma ve bölgesel planlama politikalarının sürdürülemezliğini de sağlamıştır.¹⁰¹

Post-Fordist üretim sistemine geçişle birlikte kalkınma iktisadı yeni bir paradigma arayışına yönelmiştir. Böylece, postmodern ve post-Fordist kuramlarla birlikte, 1950-60'lı yılların geleneksel kalkınma iktisadında, ölü, sabit ve diyalektik olmayan biçimde tanımlanan mekana yeni bir bakış biçimi getirilmiştir. Bu yeni bakış biçiminde mekan, tüm sosyal, ekonomik, kültürel ve politik gelişmelerin doğal bir bileşeni olarak sunulmuş, diğer bir deyişle, mekan, edilgen bir unsur olmaktan çıkarılarak, tüm yapının oluşumu ve üretilmesinde etken bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Mekanın toplumsal ve ekonomik olayları açıklamada etken bir unsura dönüştürülmesi, kalkınma modellerinde mekanın dinamizmini ve özgünlüğünü değerlendiren yerel kalkınma yaklaşımı tartışmalarını gündeme getirmiştir.¹⁰²

---

¹⁰¹ Hatice Karaçay-Çakmak, Lütfi Erden, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2005

¹⁰² Hatice Karaçay-Çakmak, Lütfi Erden, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2005

3.2. Uluslar Arası Kuruluşların Yerel Kalkınmaya Bakışı

Dünya Bankası, UN-Habitat, UNOPS, FAO, WFP ve ILO gibi birçok kuruluş uluslararası ve yerel tarafların etkileşimi ile ilgili girişimlere ve Küresel anlamda üretilen kaynakların yerel ekonomik ve sosyal kalkınma amaçlı kullanımına katılmaktadır. Bu kuruluşlar globalizasyon programlarına çok fazla düzeyde ve çeşitli yollarla katılım sağlamaktadır. Glokal yaklaşımın ulusal ve uluslararası düzeylerde fark edilmesi; uluslararası düzeyde yerel tarafların katılımlarının teşviki, teknik kaynakların sunumu ve glokal girişimlerin desteklenmesi için yaratılan kapasiteler, mali kaynak sağlanması ve/veya özel kaynakların harekete geçirilmesi gibi konulara dikkat çekebilmektedir.¹⁰³

Yerel kalkınma ağırlıklı olarak UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından geliştirilen; özellikle de son 30 yılda yoğun olarak tartışılmaya başlanan bir olgudur. UNDP, yerel kalkınma kavramına vurgu yaparken hem gelişmekte olan ülke ve bölgelerin ekonomik koşullarında iyileştirmeyi amaçlamaktadır hem de insani bir kalkınmanın altını çizmektedir. İnsan haklarının gelişmesi, başta gençlik ve kadınlar gibi toplum kesimlerinin yaşam şartlarının düzeltilmesi, demokratik yönetim, fakirliğin azaltılması, krizlerin önlenmesi ve kriz sonrası çıkan durumların düzeltilmesi, çevre ve enerji çalışmaları ile AIDS gibi tüm dünyayı tehdit eden hastalıkların etkilerinin azaltılması olarak tanımladığı temel çalışma alanlarında faaliyet gösteren UNDP bugün yaklaşık 166 ülkede yerel kalkınma ile ilgili çeşitli projelere imza atmaktadır.¹⁰⁴

3.3.Yerel Kalkınmanın Temel İlkeleri ve Alanları

Yerel düzeyde kalkınma ya da kentsel kalkınma, yerel kaynaklar üzerinde söz sahibi olan merkezi idarenin yerel teşkilatları, yerel yönetim; yani belediye, bu kaynaklar üzerinde mülkiyet veya tasarruf yetkisi bulunan özel şahıslar, yatırımcı kuruluşlar ile bu çalışmalara doğrudan ya da dolaylı katkı sağlayacak olan sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek odaları arasında etkili, sağlıklı işbirliği ve koordinasyonu gerekli kılmaktadır. Yerel kalkınma sözkonusu kent veya bölgenin kendi içinde, dış dünyaya, çevreye duyarsız, ulusal ve uluslar arası gelişmelerden habersiz, kendi yağı ile kavrulması demek değildir. Aksine, bölgenin, kentin daha geniş bir çevre içerisinde

¹⁰³ KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, "Glokalizasyon", Ankara, 2005)

¹⁰⁴ Arı Hareketi, Yerel Kalkınma Enstitüleri, **Yerel Kalkınma için Yeni Bir Model**, Editör : Aytuğ Atahan Aslan, İstanbul, 2004

etkin olarak var olabilmesini gerektirir. Bu sebeple, birbirinden kopuk, vizyonu, ortak stratejisi, bu stratejileri hayata geçirecek politikaları bulunmayan çalışmalar, sonuçta o bölge veya kentte ilk aşamada ekonomik ve ticari, canlılık oluştursa da sağlıklı bir yaklaşım değildir.¹⁰⁵

“Yerel Kalkınmanın temel vurgu noktaları şöyle özetlenebilir:

1. Kalkınma insan – odaklı olmalıdır. Salt büyümeyi amaçlayan; büyümenin bireylere ve topluma nasıl yansıdığını ihmal eden yaklaşımlar yeterli değildir.

2. Kalkınma, mümkün olduğu kadar eşitlikçi ve kapsayıcı olmalı; sonuçların toplumun değişik katmanlarını nasıl etkilediği izlenmeli ve gerektiğinde kalkınma sürecinden eşit pay alamayan kesimler için gözetici, pozitif ayırıcı politikalar uygulanmalıdır.

3. Kalkınma, çok – boyutlu (ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel) bir süreçtir ve bu boyutlar arasında bir “tamamlayıcılık etkisi” yaratılması gözetilmelidir.¹⁰⁶

Bir başka yaklaşıma göre ise yerel kalkınmanın ilkelerini, Yerel aktörlerin işbirliği, yerel girişimcilerin yapabilirlik kapasite ve becerilerinin geliştirilmesi, kamunun öncülük ve rehberlik yapması, kent planlarının yerel kalkınma anlayışına göre yeniden ele alınması, İşgücünün geliştirilerek kalitesinin artırılması, Kentin ekonomik durum analizinin yapılarak faaliyetlerin bu bilgiler ışığında yürütülmesi olarak sıralayabiliriz. ¹⁰⁷

OECD’ye göre yerel kalkınmanın amaçları; Potansiyel insani ve doğal kaynakların atıl veya yetersiz kullanımını engellemek için bölgelerin ve bölgeler içindeki yerellerin rekabetçi yapısını güçlendirmek, yerel olarak üretilen ürün ve hizmetler için kullanılabilir durumda olan fırsatları değerlendirmek suretiyle yerel ekonomik büyüme için fırsatları yakalamak, yerel yerleşim alanları için istihdam düzeylerini ve uzun dönemli kariyer fırsatlarını değerlendirmek ve geliştirmek, dezavantajlı ve azınlık grupların yerel ekonomiye katılımlarını artırmak, iş kalkınması ortamının

¹⁰⁵ Bülent Kar, “Manisa ve Kentsel Kalkınma”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Yıl:1, Sayı:3

¹⁰⁶ Korel Göymen, “Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler” **Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü**-Uluslararası Sempozyum, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.

¹⁰⁷ Hulusi Şentürk’ten aktaran; Muharrem Es, “Yerel Kalkınmada Belediyelerin Yerel Misyonu”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 3

geliştirilmesinin ve yerleşim bölgelerinin hayat kalitelerinin yükseltilmesinin zorunlu bir bileşeni olarak fiziksel çevreyi iyileştirmektedir.¹⁰⁸

3.4. AB ve Yerel Kalkınma Yaklaşımı

Avrupa Birliğindeki çok-düzeyleli yönetim (multi-level governance), yerel, bölgesel, ulusal ve ulus-üstü düzeylerde, aynı paydaşlık anlayışı çerçevesinde, bir kalkınma süresi öngörmektedir. Buna bir de, hizmetlerin uygun ölçekte ve tercihan yurttaşa (tüketiciye) en yakın yönetim kademesinde sunulmasını hedefleyen yerindenlik (subsidiarity) ilkesi eklenmektedir. Bu ilke, kalkınma süreçleri içinde "yerelin" önemini arttırmakta ve yerel faktörler (yerel sermaye, girişimcilik, kapasite, işbirliği düzeyi, teknoloji/yenilikçilik birikimi) öne çıkmaktadır.¹⁰⁹

Geleneksel olarak merkeziyetçiliği ve ekonominin merkezi bir hükümet tarafından kontrol edilmesini savunan görüşler yanında son yıllarda özellikle Avrupa'da ortaya çıkan görüş "yerel kalkınmanın" sürdürülebilir insani gelişimin temel taşı olduğu yolundadır. Burada öncelikle açıklanması gereken kavram "sürdürülebilir insani gelişim"dir. Bu kavram ile kastedilen yaşam kalitesinin iyileştirilmesi anlamında bireyin gelirini artırmak; eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik hizmetleri sunmak; insanca yaşaması için yeterli-dengeli beslenmesini ve yaşanabilir bir ortamda soluk almasını sağlamaktır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ana amaçlarından biri de topluluk üyeleri içerisinde var olan eşitsizliklerin giderilmesi ve her üyenin belirlenen kriterlere uyumlu olarak gelişmesi olmuştur.

Buna karşın 1986 yılında "Tek Avrupa Anlaşması" imzalanıncaya kadar ekonomik ve sosyal alanlar ile ilgili maddeler anlaşmalarda yer almamıştır. Avrupa Birliği Anlaşması (1992) ile ekonomik ve sosyal alanlarda da uyumluluk sağlanması karara bağlanmıştır. Avrupa Birliği'nin yerel kalkınma politikası bölgelerarası farklılıkların giderilmesine dayanmaktadır.

---

¹⁰⁸ Edward James Blakely, Ted K. Bradshaw, **Planning Local Economic Development: Theory and Practice**, Third Edition, Sage Publications, London, 2002

¹⁰⁹ Uluslararası Sempozyum, **Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü**, , Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.

Yerel kalkınma, AB'nin tüm bölgelerinde toplumsal ve ekonomik kaynaşmanın sağlanmasında önemli bir rol oynar. Bir kentsel mahallenin canlandırılması, kırsal alanlarda turizmin teşvik edilmesi, sanayi bölgelerinde metruk sahaların geliştirilmesi, belirli bir yörenin kendine özgü gıda ürünlerinin tanıtılması, rekabetçi olmaya yönelik araştırma faaliyetlerinde yerel işletmelere yardım edilmesi, vs. bütün bu faaliyetler, belirli bir yerel alanın kalkınmasına ve dolayısıyla AB bölgelerinin gelişmesine katkıda bulunurlar.

AB ve onun üye devletleri, farklı alanlarda yerel kalkınmanın önemini tanımışlar ve, özellikle, istihdam yaratılmasına yaptığı büyük katkıyı vurgulamışlardır. Böylece, 1995'te yapılan Essen Avrupa Zirvesi toplantısında, 15 üye devlet, yerel girişimleri, istihdam yaratmaya yönelik önceliklerden biri olarak kabul etmişlerdir. Bu Zirve sonrasında, Mart 1995'te Komisyon, Konsey'e, üye devletlerin ve Avrupa Birliği'nin alabileceği tedbirleri gösteren "yerel kalkınma ve istihdam girişimlerini teşvik etmek için bir Avrupa stratejisi" başlıkla bir Tebliğ sunmuştur.

Yeni alanlarda yenilikçi çalışmalara destek verilmesi ve ülke ötesi şebekelerde işbirliği yoluyla iyi uygulamaların yayılması ve tanıtılması, yerel kalkınma lehinde en önemli AB katkısı olarak vurgulanmıştır. Sosyoekonomik kaynaşma sağlanması için yerel düzeyde var olan fırsatlara ilişkin artan bilinçlenme, ulusal ve Avrupalı istihdam politikalarına da yansımıştır.

Böylece, AB üyesi devletlerin istihdam üzerine eylem geliştirmeleri için çerçeveyi oluşturan Avrupa İstihdam Temel İlkeleri 2000, yerel aktörlerin istihdamın geliştirilmesindeki rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Temel İlke 12 şunu bildirmektedir: Üye Devletler, özellikle, henüz piyasanın cevap vermediği ihtiyaçlarla ilgili yeni faaliyetlerde, yerel düzeyde istihdam yaratılmasının sunduğu imkanlardan yararlanmak için tedbirler geliştirecektir.

Yerel düzeyde sunulan potansiyel fırsatlardan yararlanmak bir AB önceliğidir. Bu nedenle, Yapısal Fonlar kanalıyla mali yardım sağlanmaktadır. Ayrıca, yerel kalkınma, AB Bölgesel Politikası'nın başka unsurlarında olduğu gibi, yeni Avrupa Sosyal Fonu yönetmeliğinde de artık bir önceliktir.

AB, bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesi amacıyla aşağıdaki alanlarda yatırımlar yapmakta, bunlardan birini de yerel kalkınma çalışmaları oluşturmaktadır.

Altyapı Geliştirme: Altyapı düzeylerinde eşitsizlikler, üye devletler arasında ve daha önemlisi farklı bölgeler arasında hâlâ çok belirgindir. Bu sebeple, bölgesel politika, ulaştırma ve enerji şebekeleri (yollar, boru hatları, vs.), haberleşme bağlantıları (dijital şebekeler, vs.) ve su kaynakları ve atık yönetimiyle ilintili altyapılar (atık su arıtımı, vs.) gibi altyapılar geliştirme ihtiyacını vurgulamıştır.

İşletmeler için destek: KOBİ'ler, özellikle gelişmemiş bölgelerde, zenginlik ve istihdamın başlıca tetikleyicisidirler. AB, KOBİ'leri teşvik etmek için çok çeşitli hizmetlerin finansmanına katkıda bulunmaktadır: teknolojik yenilenme ve araştırma-geliştirme, üretim sistemlerinin geliştirilmesi, endüstriyel işbirliği ve iletişim, insan kaynaklarının geliştirilmesi, vs bunlardan bazılarıdır.

Öğretim ve eğitim: İşyerini daha zorlu bir yer haline getiren yeni teknolojilerin, yeni örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasıyla, insan kaynakları, bir bölgenin toplam kaynaklarının hayati bir parçası olmuştur. Bölgesel politika, uzun süreli işsizliğe karşı mücadele etmek, gençlerin, kadınların ve dışlanma tehdidiyle karşı karşıya olan başka kesimlerin emek piyasasına entegrasyonunu desteklemek amacıyla yönelik öğretim ve eğitim programlarını desteklemektedir.

Çevrenin korunması: Hava kirliliği, yetersiz su kalitesi, doymuş topraklar, atık üretimi, vs. Doğal çevrenin sadece korunmasından öteye, bölgesel politika için esas mesele, bu çevrenin uzun vadeli bir kaynak olarak kullanılmasıdır. Kaliteli tarım ürünleri ve yeşil turizminin geliştirilmesi, doğal parklar oluşturulması ve temiz teknoloji kullanan işletmeler yoluyla çeşitli faydalar elde edebilecek olan girişimler nispeten yoksul bölgeler için geçerlidir.

Araştırma ve geliştirme: AB'nin üye devletleri tarafından araştırma ve teknoloji geliştirmeye (ATG) tahsis edilen kaynaklar önemli farklar gösterir: güneydeki üye devletlerce sağlanan miktar en düşük düzeydedir. Bilimsel etkinliğin dinamizmi, bir ülkenin kalkınmışlık düzeyi ile yakından bağlantılı olduğundan, AB, zengin ve fakir

bölgeler arasındaki teknoloji uçurumunu kapatmaya yönelik uzun vadeli bir taahhüt içine girmiştir.

Yerel kalkınma: AB bölgesel politikası, belirli bir yerel çevredeki kaynakların artmasına katkı sağlayabilecek bütün girişimleri destekleme ihtiyacını vurgulamıştır. Yerel girişimlerin desteklenmesinde, deneyim alışverişi ve işbirliği için şebekeler kurulması ve bunlara yardım edilmesi önemli bir rol oynamaktadır.¹¹⁰

1980'lerde Avrupa Birliği'nin Yunanistan, İspanya ve Portekiz'i de içerecek biçimde genişlemesiyle birlikte, 1990'larda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Kıbrıs, Malta ve Türkiye'nin genişleme sürecine dahil olmasıyla Avrupa Birliği kişi başına GSYH'nin şimdiki 15 üye ülke ortalamasının %75'inden daha düşük olduğu 13 yeni ülke ile karşı karşıya kaldı.¹¹¹

Avrupa Birliği bölgesel politikasının etkili kılınmaya çalışılmasının ana sebebi bütünleşme için sosyal eşitsizlik ve adaletsizliklerin ortadan kaldırılması ihtiyacıdır. AB'nin Yerel Kalkınma Politikaları Hedef 1" olarak adlandırılan bölgeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hedef 1'e giren bölgeler, fert başına gelirin genel olarak Avrupa Birliği ortalamasının %75'inden daha düşük seviyededir. Bu bölgeler, Avrupa Birliği nüfusunun da %25'ini oluşturmaktadır. Bu bölgeler daha çok Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya, İtalya ve Almanya'daki az gelişmiş bölgelerdir.¹¹²

1997 Lüksemburg Zirvesi'nde işsizlik sorununu yerel düzeyde çözmeye yönelik arayışlar öne çıkmıştı. Kalkınma politikalarında yerel düzeyi hesaba katan bu yaklaşım 2000 senesinde Gündem 2000 adı altında daha da derinleşmişti. Gündem 2000 bildirgesinde Topluluğun iktisadi ve sosyal politikasının uygulama metaodları yeniden tanımlanırken en dezavantajlı bölgelerde daha da yoğunlaşarak fonların programlanması ve uygulanmasında basitleştirme, sorumlulukların daha da açık tanımlanması, ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde ilgili makamlar ile daha güçlü iş birliği gibi ana düzenlemeler yapılmıştı. Bu doğrultuda 3 adımlı bir yol izlenmişti:

---

¹¹⁰ DELTUR, AB Bölgesel Politikaları Bilgi Metni, <http://www.deltur.cec.eu.int/abbolgesel.rtf>

¹¹¹ Ekonomistler Platformu, **Yerel Kalkınma Modeli Önerisi ve Gerekçeleri**, 2003

¹¹² Ekonomistler Platformu, a.g.e.

Şekil 2.1: AB'nin İşsizlik Sorununun Çözümünde İzlediği Yol

1-Bölgesel Planlama; gerekli alt yapının sağlanarak iktisadi büyüme için uygun ortamın üretilmesi

2-Yerel Ekonomik Kalkınma; finansal ve diğer teşviklerle işletmelerin geliştirilmesi

3-Sosyal Kalkınma; dayanışma destekli bir girişimcilik yaklaşımı, sosyal iktisat, kapsayıcı bir eğitim ve insan ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir düzenin oluşturulması gayreti.

Avrupa Birliği bölgesel politikasında yerel aktörleri şu başlıklar altında tanımlamaktadır;

-Yerel yönetimler: Demokratik olma, hesap verebilirlik, şeffaflık ve iyi yönetim koşulları altında çalışabilirler.

-İşletmeler: İstihdamın esas kaynağı olarak KOBİ'ler, yerel düzeyde girişimciliğin desteklenmesine dönük oluşumlar sağlayabilirler.

-Sosyo-Ekonomik Kuruluşlar: Kooperatifler, dernekler, vakıflar gibi kamu ve özel sektörden bağımsız, kâr amacı gütmeyen kamusal yarar için çalışan oluşumlar oluşturabilirler.

-Yerel İstihdam Büroları: Emek piyasalarında arz ve talebi buluşturarak etkin işleyişi düzenlemeye çalışan hizmet kuruluşlarının oluşturulması.

-Sosyal Taraflar: Yerel sosyal tarafların yerel kalkınmada bilgi ve deneyim konusundaki birinci elden avantajlarından faydalanacağı biçimde ortaklık arayışlarının geliştirilmesi.

-Diğerleri: Yerel politikacılar, eğitim merkezleri gibi birimlerin yerel kalkınmaya yapabilecekleri katkının etkin biçime getirilebilmesi

Avrupa Birliği'nde 80.000'den fazla yerel yönetim birimi bulunmaktadır ve Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi'ne göre 2002-2006 döneminde yürürlükteki Avrupa Birliği mevzuatının yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü bölgesel ve yerel düzeyde uygulama alanı bulmaktadır. Yerel boyutun derinliği karşısında Subsidiarity (yetki ikamesi) ilkesine göre herhangi bir sorun veya sorumluluk, sorunlara daha yakın ve konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olan küçük gruplar tarafından daha etkin bir şekilde yapılabiliyorsa, daha üst seviyede olan herhangi bir kamu kuruluşu ya da örgüt o işin sorumluluğunu almamalıdır. Bu, Avrupa Birliği'nin yerel kalkınma politikalarındaki yaklaşımının temelini temsil eder.¹¹³

AB yerel kalkınma uygulamalarında politikaların dizaynı ve pratize edilmesinde tüm kesimler aktif rol aldıklarından AB üyesi ülkelerde katılım sürekli gelişirken bunun projelerin yelpazesinin genişliği, somut plana taşınabilirliği ve etkinliği üstünde olumlu tesirleri olduğu görülebilir. Bu aşamada mühim bir aktör olarak ortaya çıkan sivil toplum AB yerel kalkınma uygulamalarında kalite ve etkinliği, politikalara iştiraki, taraflar arasında işbirliği, uzlaşma, ve güveni temin eden önemli bir öge olagelmiştir.

AB'nin yeni dönemde yerel kalkınma politikalarındaki önceliklerini iyi kavramak bu açıdan yardımcı olacaktır. Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi 2002-2006 dönemi için yerel kalkınma politikalarındaki önceliklerini şu şekilde tanımlamaktadır: Bölgesel, sosyal ve ekonomik kaynaşma, Avrupa Birliği'nin genişlemesi süreci, Avrupa tarzı yönetim, Küreselleşmenin yerel ve bölgesel boyutlarının etkisi, Sürdürülebilir bir Avrupa'nın geliştirilmesi gayreti, Avrupa sosyal modelinin uygulama modülü, Eğitim, kültür ve gençlik konularındaki çabalar¹¹⁴

Diğer taraftan Maastricht görüşmelerinde özellikle İngiltere'nin itirazları nedeniyle fazla değişiklik yapılamayan sosyal politika alanında Amsterdam anlaşması ile iyileştirmeler yapılmıştır. Yerel kalkınmanın iki önemli alanı olan İşsizlikle mücadele ve istihdam üzerinde ciddiyetle durulan bir politika alanı olarak dikkat çekmektedir. Amsterdam anlaşması istihdam konusunda üye devletleri yönlendirici ilkeler öngörmektedir. Söz konusu ilkeler a) girişimcilik, b) istihdam edilebilirlik, c)

¹¹³ Ekonomistler Platformu, **Yerel Kalkınma Modeli Önerisi ve Gerekçeleri**, 2003

¹¹⁴ Ekonomistler Platformu, **Yerel Kalkınma Modeli Önerisi ve Gerekçeleri**, 2003

uyarlanabilirlik, d) fırsat eşitliği çerçevesinde komisyon tarafından hazırlanan ortak istihdam raporunda işlenmiştir. Buna göre üye devletler, her yıl istihdam durumlarını gözden geçireceklerdir. ¹¹⁵

4.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL VE YEREL KALKINMA POLİTİKALARI

4.1.Türkiye'de Bölgesel ve Yerel Kalkınma Politikaları

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi özellikle AB adaylık sürecini yoğun şekilde yaşayan Türkiye'nin bölgesel politikalar konusunda AB deneyiminden istifade ettiği ortadadır. DPT tarafından hazırlanan kalkınma planları, bölgesel kalkınma planları, AB'nin desteklediği bölgesel kalkınma hibe programları KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi açısından da bir takım öngörülerde bulunmuş, uygulama stratejileri ortaya koymuştur.

DPT Tarafından 2003 yılında hazırlanan ve 2004-2006 dönemini kapsayan 'Ön Ulusal Kalkınma Planı'na göre bölgesel kalkınmanın ana stratejileri şu şekilde belirlenmiştir:

Geniş katılımı yapılan atölye çalışmalarının yanında, bölgelerde yerel yöneticiler, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve üniversiteler ile yapılan görüşmeler ve çalışmaların neticelerinden de istifade edilerek hazırlanan orta vadeli Ulusal Düzeyde Bölgesel Gelişme Stratejisinin öncelik alanları: İnsan kaynaklarının güçlendirilmesi ve özellikle kendi hesabına çalışma güçlerinin artırılması, mevcut ve yeni kurulacak KOBİ'lerin teşvik edilmesi ve şebeke tarzı etkileşim örgütlenmeleri biçiminde işbirliği-ortaklık potansiyellerinin geliştirilerek, kolektif düzeyde rekabet güçlerinin yükseltilmesi, yeni yatırımların gerçekleşmesi ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi bakımından önem taşıyan fiziki ve sosyal altyapı yatırımlarının desteklenmesi, kırsal kesimde iktisadi faaliyet çeşitliliğinin sağlanması, yerel katılımı artıracak ortak girişim alanlarını geliştirecek ve yerel ekonomik kalkınmaya yerel aktörlerin kolektif müdahalesini düzenleyecek yeni yerel yönetim modelleri ile kurumsal yapının güçlendirilmesi. ¹¹⁶

¹¹⁵ İbrahim S. Canbolat, **Avrupa Birliği**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, S.260.

¹¹⁶ DPT, **2004-2006 Ön Ulusal Kalkınma Planı**, Ankara, 2003

Ekonomistler Platformu hazırladığı ‘Yerel Kalkınma Modeli Önerisi ve Gerekçeleri’ isimli raporda DPT’nin yerel kalkınmaya bakışını şöyle özetliyor: Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin, Anayasa’nın 129.uncu maddesinde, kalkınmanın planlama ile gerçekleşebileceğini belirtmesinden hareketle 1962’den bu yana 5 yıllık kalkınma planları hazırlıyor.

Fakat DPT tarafından hazırlanan kalkınma planlarının bilinen merkezci kalkınma yaklaşımlarının sürdürdüğü temel kurum olduğu görülmektedir. Buna göre DPT Kalkınma Planları merkezidir; merkezden bölgeye ve yerele doğru bir planlamayı esas alır. Ölçek ekonomisi yaklaşımı ile hareket eder. Kalkınmayı ekonomik büyümeye indirgeyerek, kalkınmanın esas faili olan insanı ve yaşadığı yerel ve bölgesel çevreyi merkezden tam olarak tanımlayamadığı için planlama ve uygulamada atıllık, ekonomik verimsizlik, siyasal rant gözetme, şeffaf ve hesap verebilir olamamak ve katılıma dayanmama gibi yapısal eksiklikler taşır, kalkınma politikalarında temel finansman araçlarından olan teşvik ve vergi politikalarında yapısal olarak bilinen merkezci bir kurumsal ve yasal çerçeveye dayanır.

Bu açıdan bakıldığında DPT değişen global, ulusal, bölgesel ve yerel şartlara göre kendisini yenileyememiş, Türkiye’nin rekabet avantajlarını öne çıkarabilen, bölgesel ve yerelin daha etkin konumda olduğu bir kalkınma yaklaşımına geçişi sağlayamamıştır. Böylelikle sürdürülebilirliği olmayan plansız bir büyümeyle sorunlar artarak çarpık kentleşme ve plansız sanayileşme gibi yeni problemleri ortaya çıkarmaktadır.

Mesela kalkınma politikalarının temel teşvik aracı olan teşvik ve vergi politikalarının düzenlenip uygulamaya konmasında merkezin tekeli konumu korunduğundan desteklenen yatırımlar yıllarca iktisadi ve siyasi gerekçelerle belli bölgelerde yoğunlaşmış, bölgeler arası eşitsizlik artmış, sektörel tercihlerin belirlenememesi sonucu sermaye yoğun yerine emek yoğun sektörler desteklenmiştir.

Bunun son örneği olarak, 59. Hükümet tarafından hazırlanan 5084 sayılı Teşvik Kanunu kişi başı GSYİH’sı 1500 ve daha az ABD Doları olan illeri ve köy kapsamındaki illeri içine alırken, bu kapsamdaki 36 ile 17 Mayıs 2005 tarihinde yapılan değişiklikle bunlara 13 il daha eklenmiş ve Türkiye çapında 49 il teşvik kapsamına sokulmuştur.

Ancak mevcut teşvik sisteminde kişi başı GSYİH'sı 1500 ve daha düşük olan her ilde yatırımcılara aynı düzey ve koşullarda teşvik sağlandığından istenilen sonuçlar elde edilememiştir. İstanbul'a çok yakın olan Düzce (1142 dolar) sağlanan teşviklerden coğrafi konumu nedeniyle çok daha fazla yararlanabilirken özellikle Ağrı (568 dolar), Muş (578 dolar), Şırnak (638 dolar) gibi Doğu illerinde, coğrafi konularından ötürü, beklenen yatırımlar gerçekleşmemiş ve bölgeler arasında kalkınmadaki dengesizlik daha da artmıştır.¹¹⁷

Son yıllarda üzerinde çokça tartışılan bir konu olan teşviklerin bölgesel dağılımı oldukça hassas olmakla birlikte, bu teşviklerin dağıtımında kullanılan kriterler ve teşviklerin coğrafi planda nasıl yönlendirildiği birçok sivil toplum örgütü, işadamları derneği nezdinde tartışılmıştır. Bu konuda devlete ait kurumların konuya bakışları ile sivil örgütlerin ve işadamları derneklerinin bakışı biraz farklıdır. Yukarıdaki eleştiriler de buradan hareketle doğmuştur.

4.2.DPT'nin Yerel Kalkınmaya Bakışı

DPT, 9.Kalkınma Planı(2007–2013) Yerleşme Kentleşme Özel İhtisas Komisyonu Rapor'nda Yerel Kalkınmaya Yönelik Öncelikli Temel Amaç ve Politikalar (ÖTAP)'ını sıralarken şu konulara vurgu yapıyor.

ÖTAP.1. Sürdürülebilirlik kavramı yerel kalkınma için temel anahtardır. Sürdürülebilirlik yaklaşımında yerelliğin başarıyı yakalaması yeterli değildir, bu başarıyı zaman içinde sürdürülebilir kılmak gerekmektedir.

ÖTAP.3. Yerel kalkınmada önemli bir faktör olan sosyal sermaye farklı aktörleri ve bu aktörler arasında kurumsallaşmış ilişkileri kuvvetlendirmelidir.

ÖTAP.4. Son yıllarda yüksek teknolojiye sahip sanayi alanlarında yapılan çalışmalar, gelişme ve kalkınmada lokal bilgi birikimi ve yerel inovasyonun önemini ortaya koymaktadır.

---

¹¹⁷ Ekonomistler Platformu, **Yerel Kalkınma Modeli Önerisi ve Gerekçeler**, 2005, s.4.

ÖTAP.5. Yeni global şartlar ve teknolojik gelişmeler bilgiye ve öğrenme aşamalarına dayalı daha dinamik bir sistemi gerekli kılmakta, yerellikleri global ağlara entegre etmeye ve bu ortamda rekabete zorlamaktadır.

ÖTAP.6. Kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması için yerel ekonomi bir tek sektöre bağlı kalmamalıdır. Bunun yerine çok sektörlü bir kalkınma modeli tercih edilmelidir. Bu sayede global, ulusal ve yerel iktisadi krizlerde sosyal ve ekonomik zarar azaltılabilirken ekonomik değişimlere uyum süreci kolaylaşacaktır¹¹⁸.

Yukarıda sayılan öncelikli temel amaç ve politikaları destekleyecek tedbirler ise DPT tarafından şöyle sıralanmaktadır: Sosyo-mekansal sürdürülebilirlik açısından sosyal ve mekana dayalı ayrışmanın, çatışma ortamının olmadığı, çevreye ve doğal değerlere duyarlı kentlerin teşvik edilmesi; KOBİ'ler için karşılıksız ve düşük faizli finansal kaynakların yaratılması; mali, hukuki, yönetim ve üretim alanlarında gerekli olan danışmanlık hizmetlerine kolay ulaşımın sağlanacağı yapısal düzenlemelerin ve kurumsal desteğin tedariki; üretkenliğe ve yenilikçiliğe önem veren bir eğitim ve sisteminin kurulması; daimi eğitim imkanlarının geliştirilmesi; sosyal sermayenin geliştirilmesi için gerekli olan yerel öğrenme altyapısının kurulması ve geliştirilmesi için gerekli olacak düzenleme ve kontrol koşullarının belirlenmesi; bilgi üretimi ve dağıtımında resmi kurumlar, özel sektör ve üniversiteler arasında ortaklığın geliştirilmesi; üniversiteler ve özel sektör arasında kurumsal mesafeler asgariye çekilerek, bilgi üretiminde ortak dilin oluşturulması; yerel üretim kalitesinin uluslararası standartlara çıkarılması; yerelliklerin erişimini mümkün kılacak bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi ve ulusal ölçekte gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması; sektörel çeşitliliğin ve sektörel dönüşümün yerel kalkınmada stratejik önemi olan sektörlerde teşvik edilmesi, yerel kalkınmada stratejik sektörlerle yönelik işgücü, eğitim ve yatırım çalışmalarının yapılması elzemdir.¹¹⁹

---

¹¹⁸ DPT, 9.Kalkınma Planı (2007–2013) Yerleşme Kentleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu Şubat 2006

¹¹⁹ DPT, 9.Kalkınma Planı(2007–2013) **Yerleşme Kentleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu** Şubat 2006

5. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KOBİ'LER

5.1.Dünya Ekonomisinde KOBİ'lerin Rolü ve Önemi

Küreselleşme ile birlikte yerel ekonomilerin önemi artmış, yerel aktörler Dünya ile direkt etkileşim içine girmişlerdir. Bu süreç ile birlikte artan rekabet, esnek ve uyum yeteneği yüksek yapılarıyla KOBİ'leri, yeni sanayi odaklarını ve küçük ve orta boy kentleri öne çıkarmıştır. Yaşanan süreçte; yerel kuruluşlar, organizasyon yapıları ve dayanışma bizzat önem kazanmış ve genel olarak yerelleşme olgusu küreselleşmenin bir gereği olarak önem kazanmıştır. Bununla birlikte dünya ekonomisinde yaşanan diğer bir değişim ise, küresel rekabetin karşılaştırmalı üstünlükler temelinde, yerel uzmanlaşma sürecini hızlandırmasıdır. Yerel girişimcilik, yerel kaynaklar, bilgi ve beceri potansiyeli ve diğer yerel kaynaklara da bağlı olarak belirli sektörlerde uzmanlaşma becerisi gösteren yöreler, karşılaştırmalı bir üstünlük ve rekabet avantajı elde edebilmektedir.¹²⁰

Büyük şirketler ayakta kalabilmek için fonksiyonel olarak çözülmekte; küçük, girişimci şirketlerden oluşan konfederasyonlar haline gelmektedir. Dolayısıyla küresel ekonomi büyürken, ekonominin yapı taşlarının, büyük parçaları küçülmeyi tercih etmektedirler. Dünya ekonomisi büyüyüp açıldıkça, KOBİ'lerin hakimiyeti artacaktır. Ticari sınırların kalkması ve dünya ticaretinin serbestleşmesi KOBİ'lerin küresel pazarlara ulaşmasını kolaylaştıracaktır.¹²¹ Görüldüğü gibi, KOBİ olgusuna dünün sanayi toplumunun değil, yarının bilgi toplumunun ürünü olarak bakılmaktadır. Sanayi toplumu, büyük ölçekli işletmeciliğin egemen olduğu bir dünyadır. Bilgi toplumunun sanal veya elektronik dünyası ise, sanayi toplumunun mekanik dünyasından hem çok daha hızlı, hem de çok daha esnek bir dünya olacaktır. Bu dünyada, sanayi toplumunun ölçek ekonomilerinin yerini çeşit ekonomileri alacak; entegre tesisler ise yerlerini ana sanayi/ yan sanayi bütünleşmesine yönelik daha esnek modellere bırakacaktır. Tüm bu gelişmeler küçük ve orta boy işletmeciliği; ama geçmişin sanayi

¹²⁰ Lütfi Elvan, Nevin Sorguç, Leyla Bilen Kazancık, Ahmet Öztürk, **Bölgesel Gelişme Ve Sektör-Bölge Yığınlaşmaları**, DPT Yayını, 2005. s. 1.

¹²¹ Bildiri, '21.yy işletmeleri KOBİ'ler', www.emu.edu.tr/smeconfturkcepdfbildiri_19.pdf

toplumuna göre bambaşka bir küçük orta boy işletmeciliği ve girişimciliği ön plana çıkarmaktadır.¹²²

1980'lerde gerek gelişmiş gerek gelişme halindeki tüm ülkelerde KOBİ'lerin önemi ve değeri anlaşılmaya başlanmıştır. Bu önemin artışı büyük işletmelerdeki istihdamın nisbi olarak artış eğilimine girdiği 1970'lerin ortalarından itibaren belirgin hale gelmiştir. Ayrıca AB komisyonu Avrupa Parlamentosunun verdiği bir raporda küçük işyerlerinin Avrupa'nın endüstri ve ticaret yapısında temel unsur olduğuna işaret etmiş, özellikle dinamizmin kaynağı ekonominin temel unsuru, iş yaratma kapasitesine sahip ekonominin sağlığa kavuşmasının itici gücü, yeniden yapılanmanın ve teknolojik gelişmenin ve yaşam koşullarının geliştirilmesinin ana unsuru olduğunu vurgulamıştır.¹²³

KOBİ'lerin dünya ekonomilerinde ilgi odağı olmasının önemli sebeplerinden birisi, bu işletmelerin istihdam üretme, iş sağlamadaki potansiyel kapasiteleri olmuştur. 1970'li yıllara kadar ekonomik kalkınmanın temelini oluşturan ve hızlıca gelişen büyük işletmelerin, 1973 krizi ile ABD ve Batı Avrupa ülkelerinin içine girdiği ekonomik durgunluk ve gerileme dönemlerinde iş hacimlerini daraltmaları sonucunda, işsizlik önemli ölçüde artmıştır. İşte KOBİ'lerin önemi bu dönemde anlaşılmıştır. Çünkü bu tür işletmeler esnek yapıları gereği, o dönemdeki ekonomik koşullara kendilerini kolaylıkla uyarlayarak krizi çok kolay atlattırlardır. İstihdam imkânlarını daraltmadıkları gibi büyük işletmelerin bos bıraktıkları pazar birimlerini doldurarak istihdam imkânlarını artırmışlardır. Küçük ve orta boy işletmelerin istihdam için büyük bir kaynak olduğunun anlaşılması sonucu bu işletmelerden mevcut olanları korumak ve yenilerinin kuruluşunu teşvik etmek için özellikle gelişmiş ülkelerde çeşitli destek ve tevsik politikaları uygulamaya konulmuştur. Çünkü küçük ve orta boy işletmelerin istihdam sağlama ve yeni iş yaratma fonksiyonunun önemini ve büyüklüğünü çeşitli ülkelerdeki istatistiksel araştırmalar açıkça ortaya koymuştur. Bu işletmelerin, işsizliği kısmen de olsa önleyebilmeleri, büyük sanayi kentlerine göçü önleyebilecek potansiyel taşıması, daha da önemlisi, iş yaratma gücünün büyük boy işletmelere oranla dört kat daha hızlı olması, işsizlikle mücadele eden ülkelerde desteklenmelerine ve teşvik edilmelerine,

---

¹²² Bildiri, '21.yy işletmeleri KOBİ'ler', www.emu.edu.tr/meconfturkcepdfbildiri_19.pdf

¹²³ Nusret Ekin, **Büyüme, İstihdam Ve İhracat Boyutlarıyla Küçük İşyerleri Ve Sosyal Koruma**, İTO, Yayın No: 1994-28, İstanbul, 1994, S.19.

dolayısıyla ön plana çıkmalarına neden olmuştur.”¹²⁴ Mesela İtalya’daki işletmelerin imalat sanayinde bulunanlarının % 82.9’u küçük ve orta boy işletmelerden oluşmaktadır. Yine istihdam durumuna bakıldığında oradaki KOBİ’ler istihdamın % 52’sini karşılamaktadır. Bu oran Fransa’da % 25, Birleşik Krallık’ta % 22, Almanya’da % 21’dir.¹²⁵

Japonya’da küçük ve orta boy işletmelerin ne durumda olduğuna baktığımızda, “imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99.5’ini en fazla 300 kişi çalıştıran KOBİ’ler oluşturmaktadır. KOBİ’lerin toplam imalat sanayinde istihdam edilenler içindeki payı %84’dür. ve imalat sanayine yaptığı katma değeri toplam katkının yarısını aşmaktadır. Japonya’da KOBİ’ler hem yerel ekonomilerin gelişmesine destek sağladıklarından hem de istihdama katkıda bulduklarından dolayı sosyal dengenin yaratılmasında önemli rol oynamaktadırlar. KOBİ’leri ilgilendiren KOBİ kanunu bu işletmelerin büyüme ve ilerlemelerini sağlamayı, ulusal ekonomiye uygun olarak geliştirmeyi ve çalışanların ekonomik/sosyal durumlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Japonya’da girişimciler teknik ya da yönetim danışmanlığı hizmetleri hakkında detaylı bilgileri sanayi ve ticaret odaları ile yerel sanayi ve ticaret kuruluşları, KOBİ dayanışma kuruluşu merkez teşkilatı ve küçük işletmeler teşvik kuruluşundan elde edebilmektedirler. Yerel yönetimlerin sağladığı danışmanlık hizmetleri küçük işletmelerin yönetim fonksiyonlarından doğan sorunlarına çözüm önerilerinde bulunmak ve fon sağlamada danışmanlık hizmeti vermek üzere iki gruba ayrılmaktadır.¹²⁶

Nihai olarak KOBİ’lerin ekonomiye genel anlamda sağladıkları katkı İstihdam yaratılması, esneklik sayesinde yeniliklere hızla uyum, girişimciliği teşvik, butik üretim sayesinde ürün farklılaşması, büyük işletmelere ara malı temini gibi başlıklar altında incelenebilir.

Yukarıda örnekleri verildiği gibi hemen hemen dünyanın her yerinde KOBİ’ler ulusal ekonomilerin ana lokomotifleridir. Ve aşağı yukarı hemen her yerde yukarıda maddeler halinde verilen katkıları ülke ekonomilerine sağlarlar.

¹²⁴ Bildiri, ‘21.yy işletmeleri KOBİ’ler’, www.emu.edu.tr/meconfturkcepdfbildiri_19.pdf

¹²⁵ OECD, **Devolution and Globalisation (Implications For Local Decision-Makers)** , 2001

¹²⁶ Canan Çetin, **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük Ve Orta Boy İşletmeler Ve Bunların Özendirilmesi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s.123,124.

5.2.Dünya Ekonomisinde KOBİ'lerin Değişen Rolü

Sanayi toplumu, büyük ölçekli işletmeciliğin egemen olduğu bir dünyadır. Bilgi toplumunun sanal veya elektronik dünyası ise, sanayi toplumunun mekanik dünyasından hem çok daha hızlı, hem de çok daha esnek bir dünya olacaktır. Bu dünyada, sanayi toplumunun ölçek ekonomilerinin yerini çeşit ekonomileri alacak; entegre tesisler ise yerlerini ana sanayi/ yan sanayi bütünleşmesine yönelik daha esnek modellere bırakacaktır. Tüm bu gelişmeler küçük ve orta boy işletmeciliği; ama geçmişin sanayi toplumuna göre bambaşka bir küçük orta boy işletmeciliği ve girişimciliği ön plana çıkarmaktadır.¹²⁷

Öte yandan dünya ekonomisinde işletmelere sanayici vazifesini gören veya büyüklerin girmek istemediği marjinal iş sahalarında faaliyet gösteren küçük boy işletmeler günümüzde bambaşka bir hüviyete bürünmüşlerdir. Bu hüviyetin ürettiği fırsatların bazılarını, kendi kendilerine teknoloji geliştirebilme veya yeni geliştirilen bir teknolojiyi süratle özümseyerek uygulamaya koyabilme kapasitesi, hangi teknolojilerin gerekli olduğunu veya para getirebileceğini önceden tahmin edebilme yeteneği, değişik teknolojilere göre üretim süreçlerini süratle yenileyip pazara zamanında cevap verebilme özelliği, yüksek kaliteli üretken insan gücü, bireyselliğe ve üretkenliğe önem veren esnek organizasyon yapısı, çok iyi eğitilmiş ve iyi ücret alan personel kadrosu, bütün dünyaya açık ve dünya pazarları ile bütünleşmiş Küresel satış örgütü, kıran kırana rekabete dayanıklı işletme yapısı ve finansal imkanlar, geleceği görebilen gerekli değişiklikleri anında yapabilen Küresel bir ortamda kendi gelişme stratejilerini başarıyla tayin edip uygulayabilen küçük fakat etkili bir üst yönetim kadrosu¹²⁸ şeklinde özetlemek mümkündür.

KOBİ'ler, OECD ülkelerinde de imalat sanayi işletmelerinin % 95'inden fazlasını oluşturmaktadır. Ayrıca, dünya ekonomilerinin pek çoğunda KOBİ'ler özel sektör istihdamının üçte ikisini sağlayarak, temel iş yaratan kesimi oluşturmaktadırlar. Son yıllarda, KOBİ sayısındaki artışın büyük ölçekli işletme sayısındaki artıştan daha fazla

¹²⁷ Canan Çetin, **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler Ve Bunların Özendirilmesi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s.123,124.

¹²⁸ Canan Çetin, **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler Ve Bunların Özendirilmesi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s.27.

olduğu bilinmektedir. Öyleyse bu artışın beraberinde taşıyacağı problemler de göz önüne alınarak KOBİ'lerin desteklenmesi, güçlendirilmesi gerekecektir.

Müftüoğlu'na göre bir bütün olarak KOBİ'ler kesiminin güçlendirilmesi için yeni işletmelerin kurulması teşvik edilmeli, piyasaya giriş kolaylaştırılmalıdır. Bunun için alınması gereken başlıca önlemler: serbest meslek sahibi olmanın iş adamlığının ve girişimciliğin öneminin vurgulanması, iyi yetişmiş gençlerin bu alanlara yönlendirilmesi, yeni bir işletme kurmak konusunda karşılaşılan mevzuat engelleri rasyonelleştirilmek suretiyle mümkün olduğunca azaltmak, küçük girişimlerin gerektirdiği sermaye ihtiyacının karşılanabilmesi yolunda etkin finansman teknikleri ve yolları geliştirmek¹²⁹ şeklinde belirlenebilir.

5.3.AB'de KOBİ'ler Ve Kısaca Yerel Kalkınma Politikalarının Aracı Olarak KOBİ'ler

Son yıllarda büyük işletmelerde istihdam azalırken KOBİ'lerin sağladığı istihdam artmış ve AB için KOBİ'ler ekonominin içinde bulunduğu durgunluğu aşmada önemli bir araç olmuştur. KOBİ'lerin işsizliğin azalması, verimliliği artırma, rekabeti güçlendirme ve bu yolla AB'nin yaşam standardını yükseltme gibi konularda çok olumlu katkılarda bulunabileceği göz önünde tutularak, geliştirilmelerine yönelik bir politika oluşturulmuştur. Avrupa Birliği KOBİ Politikası, Ortak Pazarda KOBİ'lerin gelişimini desteklemek amacıyla girişimcilik politikasını formüle ve koordine etmeyi ve tüm üye ülke ve çevrelerinde KOBİ'lerin gelişimine her yönden elverişli bir ortamın teşvik edilmesini amaçlamaktadır. AB KOBİ politikası geniş müzakere forumlarından, Topluluk Programlarından, iletişim, tavsiye ve başarılı deneyimlerin paylaşımından oluşmaktadır.¹³⁰

AB, KOBİ tanımları konusunda gerek ulusal gerek birlik bazında karışıklığa neden olmamak için yeni bir ortak terim geliştirilmiştir. Bu KOBİ tanımı işçi sayısı, bilanço, büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinde oluşan ölçütleri kapsamaktadır.

¹²⁹ Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de KOBİler, Sorunlar, Çözümler**, EGS Bank Yayınları, Ankara, 1993, s.23

¹³⁰ İKV- "Maik Schmahl-Martin Koch İlerleme Raporu", www.ikv.org.tr

Tablo 2.3: AB KOBİ Tanımları

İşletme Çalışan Sayısı Ciro Yada Bilanço Toplamı
Orta ölçekli < 250 ≤ 50 milyon EURO ≤ 43 milyon EURO
Küçük ölçekli < 50 ≤ 10 milyon EURO ≤ 10 milyon EURO
Mikro ölçekli < 10 ≤ 2 milyon EURO ≤ 2 milyon EURO

Kaynak: İKV- “Maik Schmahl-Martin Koch İlerleme Raporu”, www.ikv.org.tr

AB KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması ve Avrupalılaşıma ile uluslararasılaşmalarının teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan bir araştırmada AB'deki KOBİlerin temel sorunları kalifiye eleman temini, finansal kaynaklara erişim, idari düzenlemeler, altyapı olarak belirlenmiş ve bu sorunların çözümüne yönelik oluşturulacak politika için 5 temel prensip ortaya koymuştur.

Bunlar; bilgi temelli uluslar arası bir ekonomide şirketlerin rekabet güçlerinin artırılması ve büyümelerinin sağlanması, girişimciliğin önplana çıkarılması, şirketler için bürokratik düzenlemelerin basitleştirilmesi ve yenilenmesi böylece yenilik, yaratıcılık ve girişimciliğin geliştirilmesinin sağlanması, işletmeler, özellikle KOBİ'ler için mali şartların iyileştirilmesi, işletmelerin AB destek hizmetleri, programları ve bilgi ağlarına daha kolay erişimlerinin sağlanması. Bu hizmetler arasındaki koordinasyonun sağlanmasıdır.

Bu temel prensipler çerçevesinde oluşturulan Küçük İşletmeler için Avrupa Şartı, 2000 yılında Portekiz'de düzenlenen Feira Avrupa Konseyi'nde AB üye ülke devlet ve hükümet başkanları tarafından imzalamışlardır. Bu Şart 2002 yılında AB'ne aday bütün ülkeler tarafından da kabul edilmiştir. Türkiye'de aday ülke olarak bu şarta uymakta ve denetim amacıyla kurulan komisyona her yıl rapor sunmaktadır.

Şart, KOBİ politikasının temel ilkeleri çerçevesinde imzalayan devletlerden şu beklentileri içermektedir: girişimcilerin eğitimi, mevzuat ve tüzüklerin KOBİ'ler için elverişli hale getirilmesi, iş becerilerinin geliştirilmesi, kamu idarelerinin online sisteme geçirilmesi, işletmelerin faaliyetlerini kolaylaştıracak vergi sistemleri uygulanması, finansman kaynaklarına erişimin kolaylaştırılması, küçük işletmelerin teknoloji

kapasitesinin kuvvetlendirilmesi, küçük işletmelerin ulusal ve uluslararası düzeyde daha güçlü ve daha etkili bir biçimde temsilinin sağlanması¹³¹

AB'nin KOBİ politikalarına yön veren bir diğer önemli belge ise "Kobi Çok Yıllık Programı"dır. (SME Multi Annual Program olarak ifade edebileceğimiz program (MAP) 2001-2005 yıllarını kapsamaktaydı. Programın Kapsamını ve ana hedeflerini şöyle özetleyebiliriz: MAP; "Bilgi Temelli Ekonomide İnovasyona yönelik girişimciliğin geliştirilmesini" hedeflemektedir, avrupa Küçük İşletmeler Şartının uygulama aracıdır, Haziran 2000'de yürürlüğe giren bilgi toplumu girişimi eAvrupa ile paralellik taşımaktadır, üye ve aday ülkelerde uygulanan yatay işbirliği programıdır, Türkiye Ekim 2003'de, KOSGEB'in ulusal ajans olmasıyla dahil olmuştur, 2001-2005 dönemi için bütçesi, 30 ülkede uygulanmak üzere yaklaşık 250 mio €'dur, MAP'ın (2001-2005) Temel Hedeflerine bakıldığında;

Hedef 1 Girişimciliğin Teşviki: (Müşteri odaklı ve yüksek servis kültürü temeline dayalı, değerli ve üretken bir yaşam becerisi olarak ele alınmaktadır)

Hedef 2 Düzenleyici ve idari iş ortamının iyileştirilmesi (Sürdürülebilir kalkınma için araştırma, yenilik ve girişimciliği geliştirme olarak ele alınmaktadır)

Hedef 3 İşletmeler için finans imkanlarını geliştirme (çekirdek sermaye, başlangıç sermayesi, risk kapital v.b araçlar yer almaktadır)

Hedef 4 Bilgi Temelli Ekonomide İşletmelerin rekabet gücünü yükseltme (özellikle uluslar arası standartlara uyum, eTicaret & eİş faaliyetlerinin desteklenmesi yer almaktadır)

Hedef 5 İş ortamını düzenleyen bilgi ağı ve servislerin temini ile koordinasyonunu sağlama (Euro Info Centre; Avrupa Bilgi Merkezi kurulması ve servislerinin teşviki ele alınmaktadır)

---

¹³¹Meral Sayın, **Ab'nde, Bilgi Tabanlı Ekonomide Girişimcilik Politikası**, (ie.atilim.edu.tr/~ie404/MS_Seminer.ppt) Atılım Üniversitesi – Ankara, 08.04.2005,

Hedef 6 Diğer (KOBİ Gözlem Raporu ve bazı KOBİ Dergilerinin içerik hazırlama, basımı v.b. işler ile ilgilidir) ¹³²

AB'de KOBİ zerine es geçilmemesi gereken bir diğer konu KOBİ politikalarının yerel kalkınma boyutu ile ne ngrdğdr. AB'nin KOBİ ve işleme politikasının yerel kalkınma boyutuna baktığımızda karşımıza çıkan tablo Şu Őekildedir: Lizbon stratejisi çerçevesinde yenilikçi, rekabet gücü yüksek, girişimcilik ruhu gelişmiş işletmeler ile dinamik ekonomik yapının tesisi esas hedeftir, yenilik ve girişimciliğin geliştirilmesi, yerel ekonomik kalkınmanın temel yapı taşı kabul edilerek "Bölgesel Kalkınma Politikaları" ile işletme politikası paralel geliştirilmiştir.

AB KOBİ politikasının yerel kalkınmaya katkıları ise Şunlardır:

1) Yerel İnnovasyon Faaliyetlerinin Teşviki;

Özellikle, kümelenme (clustering)", yerel inovasyon sistemlerinin geliştirilmesine yönelik olarak desteklenmektedir (bu amaç için, çok Yıllık Programda yer alan AR&GE faaliyetlerinin geliştirilmesi bütçesinden yararlanılmaktadır),

2) Kıyaslama (Benchmarking) Faaliyetleri;

Başarılı projelerin kıyaslama yoluyla seçimi ve her alanda kıyaslamanın teşviki temel faaliyetler arasında yer almaktadır (KOBİ ok Yıllık Programında yer alan BEST prosedürü bu amaca yönelik olup en iyi deneyim için belirlenen ölçütler; inovasyon, girişimcilik, pazara erişimi kolaylaştırma yapısında olma v.b.'dir),

3) evre Duyarlılığı Yaklaşımı;

Çevreye duyarlı üretim yapan işletmeler desteklenmektedir. ¹³³

---

¹³² Meral Sayın, **Ab'nde, Bilgi Tabanlı Ekonomide Girişimcilik Politikası**, (ie.atilim.edu.tr/~ie404/MS Seminer.ppt) Atılım Üniversitesi – Ankara, 08.04.2005,

¹³³ Meral Sayın, **Ab'nde, Bilgi Tabanlı Ekonomide Girişimcilik Politikası**, (ie.atilim.edu.tr/~ie404/MS Seminer.ppt) Atılım Üniversitesi – Ankara, 08.04.2005,

Sonuçta; AB'nde KOBİ'ler oldukça önemlidirler. Bu öneme binaen KOBİ'leri destekleyen Ana Programlar şunlar olmuştur: Yapısal Fonlar; 2002-2006 dönemi için 16 Milyar €, MAP 2001-2005; yaklaşık 450 Milyon €, 6FP (2002-2006); 3.3 Milyar € (KOBİ AR&GE faaliyetleri için), Katılım Öncesi Finansal Destekler (PHARE, ISPA ve SAPARD kapsamında)ülke bazında değişen miktarlarda. ¹³⁴

---

¹³⁴ KOBİ'leri Destekleyen Ab Programları, www.deltur.cec.eu.int

BÖLÜM III

TÜRKİYE'DE YEREL KALKINMADA KOBİ'LERİN ROLÜ

1-TÜRKİYE'DE KOBİLERİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

1.1.KOBİ Tanımı

Aşağıda görüleceği gibi Türkiye'de, birden çok kurum tarafından oluşturulması nedeniyle, birbirinden farklı KOBİ tanımları bulunmasının özellikle destekler ve AB ile işbirliği gibi konularda da yarattığı sıkıntıları ortadan kaldırması amacıyla, Türk KOBİ tanımı AB ile uyumlaştırılmıştır.

Bakanlar Kurulu'nun 2005/9617 sayılı kararı ile kabul edilen "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik", 18 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlandı. Yönetmeliğin 4.maddesinin "b" bendinde "Küçük ve orta büyüklükte işletme (KOBİ): İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmibeş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca "KOBİ" olarak adlandırılan ekonomik birimler" olarak tanımlanmıştır.¹³⁵ Böylece KOBİ tanımlamasındaki kafa karışıklığı giderilmiş oldu.

Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ), büyük işletmeler için gerekli olan yatırımdan daha az yatırımla daha çok çeşitlilik üreterek talep değişikliklerine yanıt verebilmeleri, istihdama önemli katkılar sağlamaları, büyük işletmelerin bir nevi tamamlayıcısı olmaları ve ekonomik dalgalanmalardan etkilenmeleri açısından bütün dünya ülkelerinde ekonomik ve sosyal hayatın temel taşını oluşturmaktadırlar.¹³⁶

¹³⁵ Resmi Gazete, 18.11.2005 Tarihli Nüsha.

¹³⁶ Mehmet Civan, Mehmet Tekinkuş, **KOBİ'lerin AB'ye Uyum Süreci**, www.econturk.org/Turkisheconomy/P455.pdf

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99,5'ini oluşturmaktadır. İmalat sanayindeki istihdamın % 61.1'i küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinde yer almaktadır.¹³⁷ Ülke ekonomisinde çok önemli bir yer işgal eden bu işletmelerin tanımlanması ve bu tanımlama ile birlikte çeşitli kurumlar tarafından kendilerine özel politika üretilmesi ve belli konularda desteklenmeleri de bir o kadar önem arz etmektedir.

Genel anlamda Küçük ve Orta Boy İşletmeler az miktarda sermaye kullanımı ile birlikte el emeğinin yoğun olduğu, çabuk ve hızlı karar verme kabiliyetine haiz, düşük seviyede idari giderlerle faaliyetini sürdüren ve ucuz imalat/üretim gerçekleştiren ekonomik girişimler olarak tanımlanabilir.¹³⁸

Dünya bankası tarafından 1980 yılında ülkemiz için hazırlanmış bulunan "küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişimi ile istihdam yaratma eğilim ve umutları" isimli raporda KOBİ'lerin tanımları verilmiştir. Bu raporda ölçü olarak çalıştırılan personel sayısı kullanılmıştır. Dünya Bankasının ülkemiz için verdiği ölçüye göre: 1-50 kişi arası insan çalıştıranlar küçük ölçekli işletme, 51-200 arası insan çalıştıranlar orta ölçekli işletme, 200'den fazla kişi çalıştıranlar ise büyük ölçekli işletme olarak tanımlanmıştır."¹³⁹

Öte yandan;

-Kısıtlı sermaye ve pazarlama olanaklarına rağmen, kendi çabasıyla ayakta duran, bu çabayla gerek kendi ülkesinin gerekse diğer ülkelerin piyasalarına mal ve hizmet üretilen sunan, o ülkede oluşabilecek herhangi bir ekonomik buhranda, ülkenin geniş kesimleri, yani işçi, memur, çalışanlarla birlikte yoğun olarak olumsuz etkilenen, büyük işletme ve firmalar, ekonomik sistemde oluşan bunalımlar sonucu yatırımlarını rahatlıkla transfer edip, siyasi sorunu ve ekonomik problemi olmayan ülkelere ve pazarlara kaydırabilirken, ekonomik olumsuzluğu finans darlığı, sermaye azlığı, kısıtlı kapasite ve pazar daralması nedeniyle olanca şiddetiyle hissedilen, bunun sonucu ağır yaralar alabilen, iflas kelimesiyle yaşayan ama buna rağmen yine de üreten, ekonomik gelişme ve büyüme dönemlerinde ise sınırsız başarı hikayeleri yaratan, toplam ve

¹³⁷ Muhittin Şimşek, **Ekonominin Lokomotifleri KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002

¹³⁸ İlhan Uludağ, Vildan Serin, **Türkiye'de KOBİ'ler**, İTO Yayınları, İstanbul, 1990

¹³⁹ Veysel Yıldırım, **Genel İşletmecilik**, Değişim Yayınları, Adapazarı, 2000, s.106

oransal olarak o ülke için büyük işletmelerden çok daha fazla katma değer yaratabilen tüm ticari, sınai ve hizmet işletmeleri birer KOBİ'dir diyebiliriz.¹⁴⁰

KOBİ'lerin tanımlanması ve büyüklük-küçüklük kriterlerinin tespitinde problemler bulunmaktaydı. Bu konuda yaşanan belirsizlikler büyük oranda giderilmiş olmakla birlikte, 90'lı yıllarda Türkiye'de farklı alanlarda faaliyet gösteren kurumların yaptığı KOBİ tanımları akademik literatürdeki tartışmaların son bulmasına yetmemiştir. Özellikle KOBİ envanterlerinin çıkarılmasında, sayı belirleme ve bunları gruplandırma noktasındaki sıkıntılar hala devam etmektedir. Aslında bu sıkıntılardan biri KOBİ'lerin, büyümemiş, başarısız, küçük ölçekte kalmış işletmeler olarak algılanmasından kaynaklanmaktaydı. Bu algılama ise KOBİ statüsündeki işletmeler için politika ve strateji belirlenmesinin zorlaşması ile sonuçlanmaktaydı. Devlete ait kurumların yaptığı tanımlar da tanım ittifakını zorlaştırmaktaydı.

KOBİ tanımı yapan kurum ve kanunların neler olduğuna bakıldığında listenin oldukça kabarık olduğu görülüyordu. Bunlar; Türk Ticaret Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Sanayi Sicil Kanunu, Belediyeler Kanunu, Devlet İstatistik Kurumu(o zamanki ismi ile, şimdiki ismi TÜİK), Türkiye Halk Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İstanbul Sanayi Odası, Eximbank, Ege Sanayi Odası, KOSGEB, TOBB.

Örneğin Halk Bankası tarafından yapılan tanıma göre en fazla 250 kişinin çalıştığı işletme KOBİ iken, Eximbank'ın tespitine göre 200 kişi çalıştıran işletmeler KOBİ sayılmaktaydı. KOSGEB'in tanımına göre 1-50 arası insan çalıştıran işletmeler küçük, 51-100 kişi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktaydı. Yine DİE'nin tespitine göre 1-49 kişi arasında insan çalıştıran işyerleri küçük ölçekli, 50-99 arası kişi çalıştıran işyerleri orta ölçekli olarak tanımlanmaktaydı.¹⁴¹

Farklı kurumların yaptığı KOBİ tariflerinin yaşattığı karmaşanın bir çok alanda yaşattığı sıkıntılara değinmiştik. Özellikle bankaların yaptığı farklı tarifler gerçekten de kredilendirme gibi, destek gibi konularda karmaşalara sebebiyet vermekteydi.

---

¹⁴⁰ KOBİ Nedir?, www.kobitek.com.

¹⁴¹ Adnan Çelik, Tahir Akgemci, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998

Bir ülkede her alanda gerekli olan standartların belirlenmiş olması yerel kalkınma süreci için de anlam taşımaktadır. Çünkü KOBİ'ler aslında yerel şartlarda faaliyet gösteren ancak ulusal koşullardan etkilenen kurumlardır. Aşağıdaki tabloda farklı kurumların tespit ettiği kriterler gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Farklı kurumların KOBİ tarifleri

KURUM	TARİH	İŞGÜCÜ SAYISI			MAKİNE PARKI DEĞERİ			EK AÇIKLAMA
		Küçük	Orta	Büyük	Küçük	Orta	Büyük	
DPT	1989	10-49	50-99	100-+				1-9 çok küçük işlt. Sayılmakta
DİE	1985	1-9	10-24	25-+				
HALKBANK	1990	1-99	100-250	251-+	0-600	600-6	6 milyar	
						Mil.	-+	
KOSGEB	1991	1-50	51-150	151-+				
İSO		1-25	26-+					
İTO	1991	1-20	21-100	101-+				
KOSYÖV	1991	10-100		101-+				

Kaynak: Özcan Unutkan, Gümrük Birliği'ne Girişte Türk Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerine (Kobi) Sağlanabilecek Vergisel Kolaylıklar,

Başta da ifade edildiği gibi Türkiye'de, birden çok kurum tarafından oluşturulması nedeniyle, birbirinden farklı KOBİ tanımları bulunmasının özellikle destekler ve AB ile işbirliği gibi konularda da yarattığı sıkıntıları ortadan kaldırması amacıyla, Türk KOBİ tanımı AB ile uyumlaştırılmıştır.

Bakanlar Kurulu'nun 2005/9617 sayılı kararı ile kabul edilen "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik", 18 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlandı. Yönetmeliğin 4.maddesinin "b" bendinde "Küçük ve orta büyüklükte işletme (KOBİ): İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan

istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmibeş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca "KOBİ" olarak adlandırılan ekonomik birimler" olarak tanımlanmıştır.¹⁴²

Yapılan bu tanımla birlikte tanımlama karmaşasına bir son verilmiştir. Bu da KOBİ politikası belirleyen kurumların işini kolaylaştırmıştır. Diğer taraftan AB'nin belirlediği standartlara da uyum politikaları çerçevesinde KOBİ tanımı noktasında bir dil birliği sağlanmıştır. AB'ce yapılan tanıma göre, 250'den az çalışanı bulunan, yıllık cirosu 40 milyon ECU'yu bulan, yıllık bilanço toplamı 27 milyon ECU'yu aşmayan işletmeler KOBİ sınıfına girmektedir.

1.2.KOBİ'lerin Sınıflandırılması

KOBİ'leri fonksiyonlarına göre genellikle üç grup altında toplamak mümkündür.

1.Üretim İşletmeleri: Bunlar küçük miktarda hammadde temini ile söz konusu hammaddeleri işler ve tüketirler. Küçük ölçekte imalat yapan işletmelere lokanta, mobilyacı, oyuncak imalatçıları, dondurmacıları örnek göstermek mümkündür.

2.Ticaret İşletmeleri: Ticaret işletmeleri genelde doğrudan müşteriye satış yapmak yerine perakendecilere mal vermektedirler. Uygulamada toptancı ve perakendeci olarak yer alabilmektedirler. Bakkal, büfe, kafeterya, eczane gibi işletmeler bunlara örnek gösterilebilir.

3.Hizmet İşletmeleri: İmalat ve ticaret işletmeleri ile doğrudan tüketiciye hizmet eden işletmelerdir. İnsanların satın alma gücü arttıkça bazı hizmetleri kendileri yapmaktansa, satın almayı tercih eder hale gelmişlerdir. Bunun neticesinde bu tip işletmeler hızla artmışlardır. Kuru temizleme, ayakkabı tamirciliği, kuaförler, oteller, seyahat acentaları bunlara örnek gösterilebilir.¹⁴³

---

¹⁴² Resmi Gazete, 18.11.2005 Tarihli Nüsha.

¹⁴³ Ömer Dinçer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1994

1.3.KOBİ'lere Artan İlginin Nedenleri

1970'lerde peş peşe gelen petrol krizleri neticesinde oluşan durgunluk ve krizlerden büyük işletmelerin negatif yönde etkilenerek finansman ve üretim dar boğazına girdiklerinde bu işletmelerin, kriz ortamından daha çabuk etkilenmeleri ve dünya konjonktürüne adapte olmakta güçlük çekmeleri, bunlara olan güvenin zedelenmesine yol açmıştır. Öte bahsedilen yıllara kadar, üretim safhalarında geri plana atılan KOBİ'lerin ise, yaşanan iktisadi krize rağmen, kendilerini daha hızlı ve kolay toparlamaları, piyasa şartlarına, büyük işletmelere göre daha kolay adapte olmaları ve iktisadi yapıdaki boşlukları doldurma da gösterdikleri başarı, bu işletmelerin desteklenmesi yönündeki öngörülerin ortaya çıkmasına ve güçlenmesine yol açmıştır.

144

Öte yandan, KOBİ'lerin, bu dönemde daha fazla beden gücü, daha az nitelikli personel ve otomasyon gerektirmeyen konularda üretim modüllerini devam ettirebilmeleri, dikkat çekici bir özellik olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde, sanayi devriminden bu döneme (1970'lere) kadar kabul görmüş olan, klasik ölçek ekonomisi yaklaşımının, her alanda geçerli olduğu düşüncesinden uzaklaşma başlamıştır. Böyle bir uzaklaşma aynı zamanda küçük ve orta boy işletmelere yaklaşımı da beraberinde getirmiştir.¹⁴⁵

1980'lerin başında küçük ve orta boy işletmeler önem kazanmaya başlamışlardır. Bu işletmelerin kalkınma sürecindeki katkıları dikkate alınarak desteklenmeleri hususunda birçok ülkede önemli adımlar atılmıştır. KOBİ'lerin üretim ve istihdama olan katkı düzeylerinin yükselmesiyle birlikte bu işletmelerin yenilik yapmaya daha yatkın oldukları, tüketici talepleri karşısında daha esnek hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Büyük miktarlarda kütle üretimi yapan işletmelerin hantal yapıları karşısında KOBİ'ler rekabet şansı yakalamışlardır.

Bu rekabet şansının yakalanmasıyla birlikte "şirketler ayakta kalabilmek için, küçük ve orta ölçekli ya da kendilerini girişimciler ağı şeklinde yeniden örgütleme içine girmişlerdir.

---

¹⁴⁴21.yy İşletmeleri KOBİ'ler, www.emu.edu.tr/meconfturkcepdfbildiri_19.pdf

¹⁴⁵Y.a.g.e.m.

Çünkü;

1. Tüm dünyada ticari sınırların kalkması başlangıçta büyük şirketler için büyük bir fırsat gibi görüldüyse de, bu durum küçük şirketlere yaradı. Küçük şirketler, büyüklerin pazarlarına kolayca girebiliyorlar. Oysa eskiden yerel ve Bürokratik engelleri (sınırları) aşmak için gereken maliyeti sadece büyük şirketler karşılayabilmekteydiler.

2. Bilgisayar ve telekomünikasyon araçları küçük şirketlere, büyük şirketlerle rekabet edebilmeleri için inanılmaz fırsatlar sunmaktadır.

3. Finans piyasalarının katı kurallardan kurtulması ve küreselleşmesi, küçük ve orta boy işletmelere, daha önce asla sahip olmadıkları büyüklükte sermayeye her yerde ulaşma fırsatı veriyor. Artık küçük şirketler her yerden borç alabiliyorlar.

4. Günümüzde kalite her yerde bulunabiliyor ve kopyalanabiliyor (bu markaların sonunu getiriyor tabii). Artık oyunun kuralı pazarda ve yenilikçilikte hızlı olmak. Bu ise hantal büyük şirketler için yeni bir dezavantajdır.

5. Küçük şirketler personel konusunda da avantajlıdır. Çünkü büyük bir şirkette çalışmak eskisi kadar prestijli olmaktan çıkmıştır. Kişinin daha çok sorumluluğa ve kontrole sahip olduğu ve işletmenin amacına daha çok katıldığı küçük bir şirkette çalışmak heyecan verici ve tatmin edicidir. Bu gün en iyi elemanlar ya küçük bir şirkette çalışmakta ya da kendi isini kurmaktadır.¹⁴⁶

Kalkınma yönü ile KOBİ'lere baktığımızda fert başına gelirden ve kalkınma hızından artış sağlamanın bir yolu da KOBİ'lerin teşvik edilmeleridir.. Bilindiği üzere gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra ABD, Japonya ve AB'ye üye olan ülkelerde sebepleri ve boyutları kalkınmakta olan ülkelere farklı olsa da yatırım üretim ve ihracat özendirilmektedir. Bu özendirmeyi gerekli kılan etkenleri sıralayacak olursak bunlar: Bölgeler arası dengesizliği asgariye indirmek, bölgesel kalkınma çalışmalarına katkıda bulunmak, etkin kaynak dağılımını sağlamak, doğal kaynaklardan yeterince yararlanmak, yetenekli girişimcileri yetiştirmek, ekonomik gelişme sürecine katkıda bulunmak¹⁴⁷

¹⁴⁶ **21.yy İşletmeleri KOBİ'ler**, www.emu.edu.tr/meconfturkcepdfbildiri_19.pdf

¹⁴⁷ Canan Çetin, **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s.55,63.

Neticede KOBİ'lerin iktisadi ve sosyal öneminin ortaya çıkması, büyük işletmelerin ve küçüklerin birbirlerine bağlanması, büyük işletmelerin birçoğunun bir zamanlar küçük işletmeler olarak kurulmuş olması, büyük işletmelerin rekabeti önleyecekleri endişeleri¹⁴⁸ KOBİ'lere olan ilgiyi artırmıştır.

2.KOBİ'LERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

TÜİK verilerine göre ülkemizde KOBİ'ler tüm işletmelerin yüzde 99,8'ini ve toplam istihdamın yüzde 76,7'sini oluşturmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı yüzde 38'e ulaşmakta ve toplam katma değer yüzde 26,5'i yine bu işletmelerce yaratılmaktadır. KOBİ'lerin toplam ihracat içindeki payı, yaklaşık yüzde 10'dur. Bu kesimin toplam banka kredileri içindeki payı yüzde 5 civarındadır. Sanayide KOBİ'ler önemli bir paya sahiptir.

Piyasada rekabetin oluşturulmasında, istihdamın artırılmasında, girişimciliğin geliştirilmesinde ve gelir dağılımının iyileştirilmesinde olumlu etkileri olan KOBİ'lerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. KOBİ kapsamı 1-150 işçi çalıştıran işletmeler olarak kabul edildiğinde, 2002 yılı sanayi sayımına göre imalat sanayiinde toplam 208.183 KOBİ faaliyet göstermekte ve bu işletmelerde 922.715 kişi istihdam edilmektedir.

KOBİ'ler tüm imalat sanayii işletmelerinin yüzde 99,2'sini oluşturmakta ve bu sektördeki istihdamın yüzde 55,6'sını karşılamaktadır. İmalat sanayiinde işletmelerin planlı bir yapılaşma dahilinde ve sıhhi şartlar altında faaliyet göstermelerini sağlamak amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından Küçük Sanayi Siteleri (KSS) ve Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) inşasına kredi desteği sağlanmaktadır.

2003 yılına kadar toplam 83.318 iş yerinin yer aldığı 362 adet KSS inşaatı tamamlanmıştır 500 bin kişilik istihdam kapasitesine sahip sanayi sitelerinde halen 400 bin kişi istihdam edilmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredi desteği olmaksızın yapılan KSS'lerin sayısı ise, Bakanlık kredi desteği ile yapılanların iki katı civarındadır. Hizmete açılan KSS'lerin 275'inde çıraklık okulu veya eğitim merkezi bulunmaktadır.

---

¹⁴⁸ Mustafa Türengül, **İşletme Ekonomisi**, 1999, s.6.

OSB'lerin kurulmasına ilişkin olarak 2000 yılında 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. 65 adet OSB'de bulunan 13.344 iş yerinin 10.582'sinde (yüzde 66) üretime geçilmiştir. 1.159.754 kişiye istihdam sağlayabilecek kapasitede olan bu işyerlerinde 351.299 kişi (yüzde 30) istihdam edilmiş durumdadır. Yapımı devam eden 118 OSB'de ise 2.258 iş yeri bulunmakta olup, bu işyerlerinde 466 bin kişiye daha istihdam alanı sağlanacaktır.

AB üye ve aday ülkelerinin KOBİ'lere yönelik en iyi uygulamalarının diğer ülkeler tarafından da kullanılmasını amaçlayan, AB-İş Ortamı Basitleştirme Görev Gücü programı kapsamında Türkiye raporu hazırlanmış ve AB Komisyonuna sunulmuştur. 2002 Yılı İlerleme Raporunda AB Komisyonunun KOBİ'lere yönelik tavsiyeleri doğrultusunda AB ile uyumlu bir KOBİ tanımı hazırlanması için çalışmalara başlanmış ayrıca, AB KOBİ Şartı ve İşletme Girişimcilik için Çok Yıllı Program ile uyumlu olarak KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Yaratıcı girişim ve atılımları özendirici risk sermayesi yatırım ortaklıkları kurulması, üniversite-sanayi işbirliği mevzuatı, araştırmacı açığının kapatılması ile ilgili mevzuat, elektronik ticaret hukuki alt yapısının hazırlanması, kamunun orta ve uzun vadeli tedarik politikası düzenlemeleri ile ilgili çalışmalar sürdürülmektedir.¹⁴⁹

Dünyanın başka ülkelerinde de gerçekten küçük ve orta boy işletmelerin ülke ekonomilerinde ciddi birer ağırlığı bulunmaktadır. Örneğin "Britanya hükümetinin iktisadi hedefi; sürdürülebilir kalkınma rasyosunu (oranını) artırmak, refah düzeyini ve herkes için yaşam kalitesini artırmayı gerçekleştirmektir. Üretimde verimliliği artırmak ve büyüyen iktisadi ve istihdam imkanları bu hedefin ana temasını oluşturan unsurlardır.

Küçük işletmeler, Birleşik Krallık(İngiltere) ekonomisine üretim ve istihdam anlamında önemli bir ölçüde katkı sağlamaktadır. 2003 yılı başlarken, küçük işletmeler 10 milyon kişiyi istihdam etmiş ve 2003 yılı içerisinde 0.86 trilyon sterlin ciro hasılat yapmıştır. (bu veriler sırasıyla Birleşik Krallık(İngiltere) tüm özel sektöründeki istihdamın % 46,2 sini ve ciro hasılatının %38,3'ünü belirtmektedir).¹⁵⁰

¹⁴⁹ DPT, **Ön Ulusal Kalkınma Planı**, Ankara, 2003.s.54.

¹⁵⁰ HM Treasury, **Small Companies, The Self-Employed And The Tax System** December 2004, http://www.hmrc.gov.uk/pbr2004/small_companies.pdf

DPT'nin Ocak 2004 tarihinde hazırlamış olduğu KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı" isimli belgenin önsözünde şu ifadeler yer almaktadır. KOBİ'lerin dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri ve piyasa koşullarında meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. Neredeyse aynı ifadeleri başka ülkelerin benzer belgelerinde de görmek mümkündür. Bu ifadelerden devletlerin ve T.C.Devletinin KOBİ'lere destek vermek istemelerinin sebepleri şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

1.Dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı yapıyor olmaları

Kalkınmanın dengeli olması, yani toplum katmanları ve bölgeler arasında gelir uçurumlarının olmaması, aksi durumun doğuracağı sosyal/ekonomik v.s. sorunlar nedeniyle devletlerin hep elde etmek istedikleri bir sonuç. KOBİ'ler bunun sağlamanın araçlarından birisi olarak görülmektedir.

2.İşsizliğin azaltılmasına ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasına büyük katkı sağlıyor olmaları

İstatistikler ülkemizdeki toplam istihdamın % 76.7'sini KOBİ'lerin oluşturduğunu göstermektedir. Halbuki tüm yatırımların sadece % 38'i KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Demek ki KOBİ'ler, birim yatırım başına daha fazla istihdam yaratmaktadırlar.

3.Dinamik olmaları sebebiyle değişimlere çabuk adapte oluyor olmaları

Dünya bugün eskiye göre çok daha hızlı değişmekte, her alanda bu değişim kendini hissettirmektedir. Eskiden 100 yılda yaşanan değişim teknik ve teknolojik gelişmeler sayesinde artık birkaç yılda olabilmektedir. Küçük olmak değişimlere ayak

uydurmak açısından önemli bir avantajdır. Büyük işletmelerin önündeki en büyük problem dinamik olamamaktır.

Küresel ekonomik forumlarda en güncel konular yaratıcılık/yenilikçilik (innovation) ve çeviklik (agility). Şirketler tüm stratejilerini bu iki kavram etrafında şekillendirmeye çalışmaktadırlar.. Büyüklerin özel bir çaba ile elde etmeye çalıştıkları bu iki vasıf KOBİ olmanın doğasında vardır. ¹⁵¹

İktisadi ve sosyal yapının temelini oluşturan KOBİ'ler büyük işletmelere kıyasla daha dinamik bir yapı ve esnek karar alma mekanizmaları sayesinde istihdam sağlama potansiyelini en iyi değerlendirebilecek potansiyelde işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Yine KOBİ'ler; teknolojik yeniliklerin önemli bir kaynağını ve büyük işletmelerin çekirdeklerini oluşturmada, ekonomiye kazandırdıkları dinamizm ile gelişmişlik ölçütü olmaktadır. Ayrıca, KOBİ'ler büyük işletmelere, mamul ve yarı mamul girdileri üreterek, üretim süreçlerinde de tamamlayıcı rol oynayan ve başka bir deyişle yan sanayi oluşturan ve ekonomide sinerji yaratan işletmelerdir. ¹⁵²

Ülkemizdeki KOBİ'ler tüm işletmelerin %99.8'ini, istihdamın %76.7'sini karşılamaktadır. Tablo 1'deki büyük, orta, küçük ölçekli işletmelerin toplamını kapsayan tabloya bakıldığında, işletmelerin en yoğun olduğu alanın ticaret sektörü olduğu hemen arkasından imalat sanayi sektörünün ağırlık kazandığı görülmektedir. ¹⁵³

TÜİK'nin yaptığı 2003 Yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre imalat sanayindeki işletme sayısı 246.906'dır. İmalat sanayinde faaliyet gösteren tüm işletmelerin içinde KOBİ'lerin sayısal oranı %99,32'dir.

---

¹⁵¹ Yavuz Selim Çakır, 'Ne Olacak Bu KOBİ'lerin Hali',

http://www.erm.com.tr/CRM/pages/Article8.htm#Scene_1

¹⁵² KOSGEB, **2006 Yılı Çalışma Programı**, Ankara, 2006, s.6.

¹⁵³ KOSGEB, a.g.e.

Tablo 3.2: Ülkemizdeki İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Sektör	İşletme Sayısı	%
Ticaret	794.744	46,19
İmalat Sanayi	246.906	14,35
İnşaat	35.788	2,08
Turizm	163.112	9,48
Ulaştırma	244.497	14,21
Sosyal Hizmetler	90.765	5,27
Diğer sektörler	144.786	8,42
Toplam	1.720.598	100,00

Kaynak: TÜİK, Genel Sınai İşyeri Sayımı 2003.

İmalat sanayinde KOBİ'lerin hangi ağırlıkta olduğunu anlamak açısından da imalat sanayi içerisinde KOBİ'lerin hangi sektörlerde yoğunlaştıklarına bakmak gerekecektir.

İmalat sanayi şüphesiz bir ülkenin ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Üretimin olduğu yerde istihdam, istihdamın olduğu yerde refah, refahın olduğu yerde gelişme, gelişmenin olduğu yerde büyüme ve kalkınma da eşzamanlı olarak artarak devam eden süreçler olarak karşımıza çıkar. DİE'nin 2003 yılında gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına bakılırsa KOBİ'ler makine, giyim, gıda, mobilya gibi hassas sektörlerde yoğunlaşmışlardır. Buna karşın ofis makineleri, tütün gibi alanlarda daha az varılmaktadırlar. İmalat Sanayi Alt Sektörlerine İşletmelerin Dağılımı ise aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 3.3: İmalat Sanayi Alt Sektörlerine İşletmelerin Dağılımı

Faliyet Kodu ve Adı	İşletme Sayısı	%	İstihdam	%
28-Makine ve teçhizatı hariç; metal eşya	33.304	13,49	137.163	6,62
36-Mobilya imalatı; B.Y.S. diğer imalat	31.695	12,84	115.200	5,56
18-Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi vb.	31.592	12,8	302.219	14,59
15-Gıda ürünleri ve içecek imalatı	27.781	11,25	257.037	12,41
20-Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya	26.861	10,88	78.120	3,77
17-Tekstil ürünleri imalatı	20.432	8,28	400.026	19,31
29-B.Y.S. Makine ve teçhizat imalatı	17.643	7,15	139.525	6,73
26-Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin	11.130	4,51	131.485	6,35
22-Basım ve yayım; plak, kaset v.b.	8.706	3,53	7.852	0,38
25-Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	7.950	3,22	83.746	4,04
19-Derinin tabaklanması, işlenmesi, saraçiyeye	6.592	2,67	47.687	2,30
27-Ana metal sanayii	5.616	2,27	75.467	3,64
31-B.Y.S. elektrikli makine ve cihazların imalatı	4.026	1,63	37.764	1,82
34-Motorlu kara taşıtı, römork vb. İmalatı	3.798	1,54	84.171	4,06
24-Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	3.786	1,53	76.497	3,69
33-Tıbbi aletler,hassas ve optik aletler ile saat	2.044	0,83	16.729	0,81
21-Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	1.954	0,79	35.680	1,72
35-Diğer ulaşım araçlarının imalatı	923	0,37	13.052	0,63
32-Radyo, tv, haberleşme vb. cihazların	527	0,21	11.955	1,82
30-Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri	368	0,15	2.524	0,12
37-Geri Dönüşüm	73	0,03	949	0,05
23-Kok kömürü, rafine ürünleri, nükleer yakıt	67	0,03	6.173	0,30
16-Tütün ürünleri imalatı	31	0,01	10.834	0,52
Toplam	246.899	100	2.071.855	100

Kaynak: DİE, 2002 Genel İşyeri Sayımı, 2003

KOBİ'lerin hangi imalat alanlarında yoğunlukta olduklarının yanında bir de hangi sınai yerleşim alanlarında bulduklarına bakmakta fayda vardır.

Zira KOBİ'lerin hangi bölgelerde sınai veya ticari buldukları önemlidir. Çünkü küçük sanayi sitesinde faaliyet gösteren bir işletme ile organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren bir işletme arasında büyüklük, ölçek, profesyonelleşme ve belli imkanlardan faydalanma düzeyi gibi alanlarda ciddi farklar bulunmaktadır.

Yine TÜİK tarafından yapılan genel işyeri sayımına göre alınan sonuçları aşağıdaki tablo vasıtasıyla görelim:

Tablo 3.4 : İşletmelerin Sanayi Bölgelerine Göre Dağılımı

Sanayi Bölgesi	İşyeri Sayısı	%
Serbest Bölge	1.223	0,45
OSB	11.013	4,12
KSS	47.203	17,67
İş Merkezi	6.198	2,32
İş Hanı ve Pasaj	18.575	6,95
TEKMER	250	0,09
Diğer Alanlar	182.722	68,40
Toplam	267.184	100,00

Kaynak: DİE, GSİS 2003

Tablo ya bakıldığında; küçük sanayi sitelerindeki işyerlerinin %17,67'lik bir payı gerçekleştirdiği görülmektedir. Sanayi alanı olarak ayrılmış alanlar dışında faaliyete devam eden imalat sanayi işletmelerinin sayısal oranı ise %68,40'dır. İmalat sanayi işletmelerinin ölçeksel dağılımı ise Tablo 20'de verilmiş olup, imalat sanayi işletmelerinin % 90'a yakını, sadece işletme sahibinin çalıştığı veya 1-9 işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerdir. 100-150, 151-250 ve 250+ çalışan aralıklarının herbirinde işletme sayısı 1.000'den daha azdır.¹⁵⁴

¹⁵⁴ DPT, **KOBİ Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara, 2006.

Tablo 3.5: İmalat Sanayi İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	%
Sadece İşletme Sahibi	1.509	0,61
1-9	220.030	89,12
10-49	20.325	8,24
50-99	2.453	0,99
100-150	946	0,38
151-250	719	0,29
250 +	917	0,37
Toplam	246.899	100,00

Kaynak: DİE, Genel Sına İşyeri Sayımı, 2003

İmalat Sanayi Alt Sektörlerine İşletmelerin Dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 21'e bakıldığında; Türkiye'deki KOBİ'lerin de ülkelerin ekonomik yapılarındaki etkinliğinin %5,35 olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu etkinlik çok daha fazladır.

Tablo 3.6 : KOBİ'lerin Ülke Ekonomisindeki Etkinliği

Ülke	Etkinlik
Fransa	5,91
Almanya	7,45
Romanya	4,50
İtalya	6,63
Çin	4,42
Yunanistan	4,44
İsrail	6,06
Japonya	4,68
ABD	8,10
Türkiye	5,35

Kaynak: World Competitiveness Yearbook 2005

Ülkemizdeki KOBİ'lere ait istatistiki verileri AB üyesi ülkelerdeki ile mukayese ettiğimizde; istihdamdaki payları ve işletme sayısı itibarıyla ciddi bir fark göze çarpmamaktadır. Ancak meseleye katma değer yaratma açısından bakıldığında AB üyesi ülkelerde ortaya çıkan oran, bizdekinin yaklaşık iki katıdır. AB'nde de iktisadi büyüme, rekabet edebilirlik ve istihdam üretilmesinin temel unsurunun, KOBİ'ler olduğu, tüm üye ülkelerce kabul edilmekte, işletme politikası, KOBİ'lerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları problemleri dikkate alarak rekabet edebilirliklerini kuvvetlendirecek biçimde yapılandırılmakta ve bu doğrultuda çok farklı, çeşitli mekanizmalar uygulamaya koyulmaktadır. Yapılan karşılaştırmalarda görülen en büyük fark KOBİ'lerin kredilerden aldıkları payda ortaya çıkmaktadır. KOBİ'lerin kredilerden aldığı pay ülkemizde %5 civarında tahmin edilirken AB ülkelerinde bu oran %35-40'lara ulaşmaktadır.¹⁵⁵

2.1.Türkiye'de KOBİ'lerin Avantajları, Dezavantajları, Üstün ve Zayıf Yönleri

Türkiye'nin kendine has, özel koşulları kalkınma seçenekleri ve arayışları üzerinde belirleyici olmakta, bu kapsamda KOBİ'lerin geliştirilmesi, desteklenmesi kaçınılmaz bir politika alanını oluşturmaktadır. Bunun neticesinde, AB entegrasyon sürecinde KOBİ'leri geliştirmeye ve desteklemeye yönelik politika ve programlar geliştirilmesi, bunların uygulanması önem arz etmektedir.¹⁵⁶ AB ile ileriye yönelik işbirliğinin temellerini atmak üzere, Birliğin siyasa ve programları ile uyumlu bir KOBİ stratejisi ortaya koyarken, Türkiye koşullarını yansıtanın bir şartı olarak esas alınması gereken bazı temel zayıflıkların varlığı söz konusudur. Türk KOBİ'lerinin maruz kaldıkları çeşitli problemler arasında aşağıda ele alınanlar, KOBİ'lerin gelişebilmeleri ve gerek dünya, gerek AB pazarında rekabet kabiliyeti kazanabilmeleri önündeki temel kısıtları oluşturmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin yapısal sorunlarına karşılık gelen bu sorunlar, halen uygulanmakta olan politika ve programların başarısının önünde de büyük engeller oluşturmaktadır.¹⁵⁷

Bu ön tespitten sonra KOBİ'lerin avantaj, dezavantaj, üstünlük ve zayıflık noktalarına bakalım.

---

¹⁵⁵ KOSGEB, a.g.e. s.8.

¹⁵⁶ DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ankara, 2004.

¹⁵⁷ DPT, a.g.e. s.35

2.1.1. KOBİ'lerin Avantajları

“KOBİ'ler, Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadır, Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratmaktadır, Emek yoğun teknolojilerle çalışarak ve genelde düşük vasıflı eleman istihdam ederek işsizliğin aşağı çekilmesine katkıda bulunmaktadır.

Esnek yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedir, Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmektedir, Teknolojik yenilikleri almaya esnek yapıları nedeniyle daha yatkındır, Bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlar, Gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltır, Bireysel tasarrufları teşvik eder, Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır, Ekonominin ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsurudur.

2.1.2. KOBİ'lerin Dezavantajları

KOBİ'lerin, Çok küçük ölçekli ve dağınık yapıda olmalarından dolayı verimlilikleri düşüktür, Pazar ve sektör bilgileri yetersizdir, Teknik bilgileri yetersizdir, Teknoloji düzeyleri genellikle düşüktür, Yönetim, organizasyonda zaafiyetleri vardır, Pazarlama ve tanıtım konusunda altyapı ve bilgi eksiklikleri vardır, Ürettikleri ürün ve hizmetlerin kalitesi genellikle düşüktür.

Standartlara uygun üretim yapmadıklarından ihracat potansiyelleri düşüktür, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDTŞ)² bünyesinde yapılanmalarında problemler olup, bu konudaki mevzuat karmaşıktır, Rekabet güçleri düşüktür, Özsermayeleri yetersiz olup, kronik enflasyona bağlı olarak erozyona uğramıştır, Girişimleri hemen hiç desteklenmemektedir, Yeterince kurumsallaşamamaları, sermaye piyasalarından kaynak temin etmelerine imkan vermemektedir.

Ayrıca KOBİ'ler, Teşvik mevzuatının karmaşık ve çelişkili olmasının da etkisiyle mevzuatı iyi bilmemektedirler, Kredi temininde güçlük çekmektedirler, Devlet teşviklerinden ve diğer finansman araçlarından yeterli ölçüde yararlanamamaktadırlar, Kalifiye eleman sıkıntısı çekmektedirler, Yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememektedirler, Doğru yere, doğru sektöre uygun şekilde yatırım politikaları

üretmemektedirler, Vergiler ile SSK ve BAĞKUR primlerinden kaçınmak için yaygın olarak kayıt dışı çalışmaktadırlar ve bu durum haksız rekabete yol açmaktadır, KOBİ'lere hizmet veren kurumlar koordineli çalışmamaktadır.”¹⁵⁸

2.1.3.KOBİ'lerin Üstün Yönleri

Ülke ekonomisi açısından önemleri daha önce ifade edilen KOBİ'lerin hem kendi açılarından hem de ulusal iktisadi sistem bakımından üstün yönleri şunlardır: Bir defa istihdamın olumlu bir parçası olup işsizlik problemine çözümde önemli bir rol oynarlar. Bölgesel kalkınmaya katkı sağlarlar. KOBİ'lerde modern üretim tekniklerinin daha fazla benimsenmesi konusunda sürekli artan bir istek vardır. Yenilik, atılım ve girişimcilik için istek duymaktadırlar, ekonomik konjonktürdeki değişikliklere kolay uyum sağlayabilmektedirler, dinamik yapısıyla KOBİ'ler ekonomi için dinamizm kaynağıdır, girişimcilik yönü kapasitesi yüksek olması sebebiyle uluslar arası rekabet koşullarına uyumda azimli ve isteklidirler.¹⁵⁹

Kargül'e göre ise KOBİ'ler ulusal ekonomiye sağladıkları istihdam, ürettikleri mal ve hizmetlerle büyük role sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte büyük çaplı firma tecrübesine karşın eksikliklerinin yerini doldurarak ekonomiye fayda sağlamış olmaktadır.

Bu faydaların başlıcalarını şöyle sıralamak mümkündür: Yeni nesil ürün ve hizmetlerin piyasalara girmesinde ve bu ürünlerin tanıtımında büyük bir fonksiyon icra etmektedirler, özel isteklere hizmet verebilmektedirler. Diğer taraftan özel nitelik taşıyan piyasalara-sektörlere yönelik çalışabilmektedirler, çoğu kez kullanılmış sermaye mallarını satın almak, kullanmak, ve bazen de devre dışı kalmış sermayeye yeniden hayat kazandırmak suretiyle yeni iş alanı üretebilmektedirler. Böylelikle atıl sermaye ve teçhizat ülke ekonomisine kazandırılmış olmaktadır, esnek üretim teknolojileri maharetiyle kısa dönemli talep dalgalanmalarına karşı dayanıklı olmakta, hatta geçici talep büyümelerini de karşılamaya yardımcı olarak ani fiyat yükselmelerine fren görevi görmektedirler, sermaye kaynaklarının mobilizasyonuna ve sermayenin düşük karlı

¹⁵⁸ Figen Yılmaz, **Türkiye'de KOBİ'ler**, DPT İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, Ankara, 2003, s.2-3.

¹⁵⁹ Ramazan Aktaş, **KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara, 2005. s.5.

endüstrilerden yüksek karlı endüstrilere yönelmesine yardım etmektedir, KOBİ'ler genellikle vasıfsız ve az eğitilmiş işçi çalıştırmaktadırlar. Böylelikle bireyler arasında geçici işsizlik asgariye çekilmekte, ikincisi, bu kimseler çalışma tecrübesine sahip olmaktadır.¹⁶⁰

2.1.4.KOBİ'lerin Zayıf Yönleri

KOBİ'lerin zayıf yönlerini maddeler halinde sıralamak gerekirse: Kredilerden yeterince yararlanamamaktadır, Teminat ve garanti ve kefalet verme güçlükleri bulunmaktadır, İleri teknolojik yatırımlar için kaynak eksikliği duymaktadırlar, Uygun yatırım alanlarına sağlıklı yönelme yapamamaktadırlar, Modern pazarlama tekniklerini kullanamamaktadırlar, Kalite ve markalaşma eksiklikleri vardır, KOBİ yöneticisi ve çalışanlarının eğitim seviyesi ve kalitesi istenilen düzeyde değildir, KOBİ sahiplerinin yönetsel becerileri düşüktür, KOBİ'ler kurumsallaşamamaktadır, İletişim eksiklikleri vardır, Kayıt dışılık yaygındır, Proje hazırlama ve yönetim tecrübesi eksiklikleri bulunmaktadır, İşbirliği ve verimlilik düzeyleri düşüktür, Bilişim teknolojilerinin getirdiği imkanlardan yararlanma düzeyi düşüktür, Teknoloji kullanma, Ar-Ge ve yeni ürün / yenilik konularında bilinç ve birikim eksiklikleri bulunmaktadır.¹⁶¹

DPT'nin hazırladığı KOBİ Özel İhtisas Komisyon Raporu'nda KOBİ'lerin zayıf noktaları, sorunlu alanlarına ilişkin olarak ortaya koyduğu Stratejik Amaç ve Politikalara Dönük Öncelikler ve Tedbirler aşağıdaki gibidir:

KOBİ'lerde Aile İşletmeciliği, Profesyonel Yönetim ve Kurumsal Yönetim konusunda duyarlı işletmeler ortaya çıkarmak, devlet eliyle ülke ekonomisi için katma değer üreten işletmeleri desteklemek, KOBİ'lerin kuruluşundan olgunlaşmalarına kadar her aşamada onlara finansal yardım paketleri hazırlamak, çağdaş pazarlama teknikleri kullanan KOBİ'lerin sayısını artırmak, teknoloji kullanımını üst düzeye çıkarmak, ar-geyi teşvik etmek.¹⁶²

¹⁶⁰ İ.Doğan Kargül, **Türkiyede Kobilerin Yönetim Sorunları Ve Çözümleri**, İTO Yayını, Yayın No: 1997-47, İstanbul, 1997, S. 1-2.

¹⁶¹ Aktaş, a.g.e. s.5.

¹⁶² DPT, 9.Kalkınma Planı, **KOBİ stratejisi ve Eylem Planı**, http://plan9.dpt.gov.tr/oik14_kobi/kobi.pdf

3.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL, YEREL KALKINMA PROGRAMLARI VE KOBİLER

3.1. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP)

Ülkemizin AB'ne uyum sürecinde AB-Türkiye Mali İşbirliği kapsamında katılım öncesi fonlardan istifade etmek üzere, ülke politikalarına uyumlu olarak hazırlanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP), TRB2 İstatistiki Bölge Birimi Düzey 2 Bölgesini oluşturan Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerini kapsamaktadır. DPT Müsteşarlığı (DPT) yönetiminde yürütülen program; inovatif bölgesel politika ve planlama yaklaşımlarını pratize etmeye dönük olarak merkezde ve bölgede kapasite büyütme üzere ve bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına hizmet etmek üzere yenilikçi bölgesel yaklaşımlara örnek oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.¹⁶³

MEDA fonunca desteklenen Programın Finansman Anlaşması 05 Ağustos 2003 tarihinde Avrupa Komisyonu ile T.C. arasında imzalanmıştır. AB söz konusu Program için 45 milyon Euro hibe kaynak tahsis etmiştir. Programın uygulanmasına 16 Şubat 2004 tarihinde başlanmıştır. Programın en önemli aşaması olan teklif çağrıları 19 Nisan 2005 tarihinde yayımlanmıştır. 2006 yılı Ağustos ayında kazanan projeler açıklanmış ve Tarım ve Kırsal Kalkınma Projeleri 1 Eylül 2006'da, diğer hibe programlarındaki projeler ise 1 Ekim 2006'da proje uygulamalarına başlamışlardır. Program, Türkiye'nin katılım öncesi öncelikleri ve ulusal hedefleriyle uyumlu olarak, bölgesel gelişme projelerinin uygulanması için bölgede kapasite oluşturulması suretiyle sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemeyi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı amaçlamaktadır.¹⁶⁴

Bu kapsamda Doğu Anadolu Kalkınma Programının ana hedefleri; AB'nin standartlarında entegre bölgesel gelişme programı hazırlama ve uygulama kapasitesinin oluşturulması, Gelecekte uygulanacak diğer entegre bölgesel gelişme programları için deneyim kazanılması, Gelişme için gerekli sinerjiyi elde etmek amacıyla disiplinler arası yaklaşımın teşvik edilmesi, Bölgede ekonomik ve sosyal gelişmeye katkı sağlayabilecek acil faaliyetlerin desteklenmesi, Yerel aktörlerin yatırım

¹⁶³ DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Programı, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

¹⁶⁴ Y.a.g.e.

ve kaynak katılımı için teşvik edilmesi, Kırsal kesim için gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi, Bölgedeki KOBİ'lerin desteklenmesi ile yeni iş alanları yaratılması, Doğal ve kültürel varlıkların korunması, Turizmde gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi ve özellikle kadınlara yönelik sosyal hizmetlerin kalitesinin artırılması olarak belirlenmiştir.¹⁶⁵

Kalkınma programının ana hedeflerinden birisi bölge KOBİ'lerinin desteklenmesi ve yeni iş alanlarının üretilmesidir. Bu hedefe yönelik olarak tespit edilen öncelik alanlarında da KOBİ'ler önemli bir yere sahiptir. Bu alanlar; Tarım ve Kırsal Kalkınma, KOBİ'ler, Turizm ve Çevre, Sosyal Gelişme, Kapasite Geliştirme olarak sıralanabilir.

Örneğin DAKP için KOBİ'lere ayrılan bütçe yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.7: DAKP KOBİ'ler İçin Ayrılan Bütçe

Programın Öncelik Alanları	AB Desteği -Toplam Bütçe (Milyon €)
Teknik Yardım	5,00
Tarım ve Kırsal Kalkınma Hibe Programı	12,40
KOBİ Hibe Programı	4,60
Küçük İşletmeler Kredi Programı**	10,00
Turizm ve Çevre Hibe Programı	9,40
Sosyal Gelişme Hibe Programı	3,60
Gezici Sağlık Üniteleri	
TOPLAM	45,00

Kaynak: DAKP Bilgi Metni, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerinde uygulanan program kapsamında yürütülen eğitim faaliyetlerinde, KOBİ'lere yönelik olarak pazarlama, üretim teknikleri, iş geliştirme, finansal yönetim vb. alanlarda toplam 29 adet kurs düzenlenmiş ve bu kurslara 4 ilden toplam 825 kişi katılmış, 423 kişi ise sertifika almıştır. Değerlendirme çalışmaları sonucunda başarılı bulunan 309 projeden 68'i KOBİ Hibe Programlarını kapsamaktadır.¹⁶⁶

¹⁶⁵ DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Programı, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

¹⁶⁶ DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Planı, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

3.2.Tr82, Tr83 Ve Tra1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı:

“Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) koordinasyonunda yürütülmekte olan “TR82, TR83 ve 2-TRA1 İstatistiki Bölge Birimi Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı”; Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat olmak üzere toplam 10 ili kapsamaktadır. Söz konusu program, 2003 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamında Avrupa Komisyonu ve Türk Hükümeti tarafından onaylanmış olup, programın bütçesi; 40 milyon Euro'su AB desteği, 12,33 milyon Euro'su ulusal bütçe katkısı olmak üzere toplam 52,33 milyon Euro'dur. Programın amacı, Programın uygulandığı Düzey 2 Bölgelerinde; Yerel Kalkınma Girişimlerinin, KOBİ'lerin, Küçük Ölçekli Altyapının desteklenmesi amaçlı hibe programlarını ve Program uygulamasını destekleyecek teknik yardım hizmetini uygulamaya koymaktır. Programda belirlenen öncelik alanları şunlardır: Yerel Kalkınma Girişimleri, KOBİ'ler, Küçük Ölçekli Altyapı”¹⁶⁷

Programın bütçesine baktığımızda burada da KOBİ'ler için ciddi bir pay ayrıldığını görmekteyiz:

Tablo 3.8: Tr82, Tr83 Ve Tra1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programında KOBİ'lere ayrılan pay

Programın Öncelik Alanları	AB Desteği (Milyon €)	Türkiye Katkısı (Milyon €)	TOPLAM (Milyon €)
Yerel Kalkınma Girişimleri	7,4	2,46	9,86
KOBİ'ler	11,1	3,7	14,8
Küçük Ölçekli Alt Yapı	18,5	6,17	24,67
Teknik Yardım	3,0		3,00
TOPLAM	40,0	12,33	52,33

Kaynak: DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Planı

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

¹⁶⁷Y.a.g.e.

Yine gerçekleştirilen eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinde KOBİ'lerin bu çalışmadan aldıkları pay aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. 9 : Tr82, Tr83 Ve Tra1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programında Eğitim Konusunda KOBİ'lere Ayrılan Paylar

Bölgeler	BİLGİLENDİRME TOPLANTILARI				EĞİTİM FAALİYETLERİ			
	Yerel Kalkınma Girişimleri	KOBİ	Küçük Ölçekli Altyapı	Toplam	Yerel Kalkınma Girişimleri	KOBİ	Küçük Ölçekli Altyapı	Toplam
TR 83	500	509	383	1.392	181	192	132	505
TR 82	235	321	415	971	99	138	201	438
TR A1	216	370	274	860	208	98	197	503
TOPLAM	951	1.200	1.072	3.223	488	428	530	1.446

Kaynak: DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Planı

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

MFİB koordinasyonunda yapılan değerlendirme çalışmaları neticesinde başarılı bulunan 396 projenin sahipleri ile MFİB arasında akitler 31 Mayıs 2006 tarihi itibarı ile imzalanmış ve uygulama süreci başlamıştır. 396 projeden; 147'si Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı, 204'ü KOBİ Hibe Programı ve 45'i Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programı kapsamındadır. Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programına ayrılan toplam 9.860.000 Avro'nun yaklaşık 9.741.000 Avrosu, KOBİ Hibe Programına ayrılan toplam 14.800.000 Avro'nun yaklaşık 14.176.000 Avrosu ve Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programına ayrılan toplam 24.670.000 Avronun 24.358.000 Avrosu sözleşme kapsamına alınmıştır. Programın toplam bütçesi olan 49.330.000 Avronun ise 48.274.199 Avrosu başarılı bulunan projelere ayrılmıştır.¹⁶⁸

3.3.Tra2, Tr72, Tr52 Ve Trb1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı:

TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 İstatistik Bölge Birimi Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı; Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli ve Yozgat olmak üzere toplamda 13 ili içine almaktadır.

¹⁶⁸ DPT, **Doğu Anadolu Kalkınma Planı**, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

Hazırlık çalışmalarına 2004'de başlanan program, 2004 yılı Mali İşbirliği Programı kapsamındadır. Finansman Anlaşması 12 Ocak 2005 tarihinde Avrupa Komisyonu ve Türk Hükümeti tarafından imzalanmıştır.

Program, AB PHARE kuralları çerçevesinde desteklenmiş olup, bütçesinin, 70 milyon Avro'su AB desteği ve 20,67 milyon Avro'su T.C. Hükümeti katkısı olmak üzere 90,67 milyon Avro'dur. Bu miktarın 8 milyon Avro'su programın uygulama aşamalarında (tanıtım toplantıları, eğitim programları, vb.) program faaliyet birimlerine destek verecek Türk ve yabancı uzmanlardan oluşan teknik yardım ekibi için ayrılmıştır.

Programın genel hedefi, Ön Ulusal Kalkınma Planında iktisadi ve sosyal uyum kapsamında teşvik edilmesi öngörülen Düzey 2 bölgelerinde ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmanın yanında merkezi ve bölgesel düzeyde proje hazırlama ve uygulama kapasitesini artırmaktır.

Programda belirlenen öncelik alanları, Tarım ve Hayvancılık, Yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler, Küçük Ölçekli Altyapı, Kapasite Geliştirme, Proje uygulamasını desteklemek üzere teknik yardım hizmeti alınmasıdır. Yönetim yapılarına destek Proje Fişi'ne göre öncelik alanlarının kapsamı ve bütçenin dağılımı aşağıdaki gibidir:

KOBİ Hibe Programının amacı özellikle küçük ve mikro işletmeler olmak üzere tarımsal ürün işleme, imalat ve hizmet (turizm dahil) sektörlerinde, hedef bölgelerde özel sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikli projeler üretip uygulayarak KOBİ'lerin kapasitesinin geliştirilmesidir. Program Bütçesi:

Tablo 3.10: Tra2, Tr72, Tr52 Ve Trb1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, KOBİ Hibe Program Bütçesi

Programın Öncelik Alanları*	AB Desteği (milyon €)	Türkiye Katkısı (milyon €)	TOPLAM (milyon €)
Yerel Kalkınma Girişimleri	12.26	4.08	16.34
KOBİ'ler	18.37	6.13	24.50
Küçük Ölçekli Alt Yapı	30.62	10.21	40.83
Teknik Yardım	8.00		8.00
Yönetim Yapılarına Destek	0.75	0.25	1.00
TOPLAM	70.00	20.67	90.67

Kaynak: DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Planı

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

Program kapsamında yürütülen eğitim faaliyetlerinden KOBİ'lerin aldığı pay aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3.11: Tra2, Tr72, Tr52 Ve Trb1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, KOBİ Hibe Programı Eğitim Bütçesi

EĞİTİM FAALİYETLERİ (1 Mayıs-17 Haziran 2006)					
Düzey 2 Bölgeleri	Bilgilendirme Toplantılarına Katılan Kişi Sayısı (25-29 Nisan 2006)	Yerel Kalkınma Girişimleri	KOBİ	Küçük Ölçekli Altyapı	Toplam
TR A2	547	274	260	311	865
TR 72	1348	552	328	346	1226
TR 52	654	227	191	132	550
TR B1	777	237	447	227	911
TOPLAM	3326	1290	1226	1036	3552

Kaynak: DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Planı,

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbbp/Programlar/DAKP_bilgi.html

Merkezi Finans ve İhale Birimi'ne KOBİ Hibe Programı kapsamında 729, Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı kapsamında 576 ve Altyapı Hibe Programı kapsamında 375 olmak üzere toplam 1680 proje başvurusu yapılmıştır. Merkezi Finans ve İhale Biriminin yönetiminde proje başvurularının değerlendirilmesi bitirilmiş ve başarılı bulunan projelerin dökümü Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonunu tarafından onaylanmıştır.¹⁶⁹

3.4. Tr90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı

“Program Kapsamındaki iller: Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon'dur. "TR90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı"; Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsayacaktır. Söz konusu Programın da yer aldığı Katılım Öncesi Mali Yardımı 2005 Yılı Proje Paketine ilişkin Finansman Anlaşması, Ülkemiz ile Avrupa Komisyonu arasında 11 Temmuz 2006 tarihinde imzalanmıştır. Programın temel amacı bölgesel gelişmeye katkıda bulunarak bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak ve merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini geliştirmektir.

Program AB destekli diğer bölgesel kalkınma programları gibi bir hibe programı olarak tasarlanmıştır. Program kapsamındaki hibe mekanizmaları vasıtasıyla, Bölgede yer alan 6 ilde teklif çağrısı yöntemi kullanılarak yarışma ortamında projeler desteklenecektir. Programda tasarlanan öncelik alanları ve bütçe aşağıda belirtilmektedir: *“Yerel Kalkınma Girişimleri, KOBİ'ler, Turizm ve Çevre Altyapısı.*

---

¹⁶⁹ DPT, **Doğu Anadolu Kalkınma Planı**, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbb/Programlar/DAKP_bilgi.html'den aynen alınmıştır.

Tablo 3.12: Tr90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Program Bütçesinde KOBİ'ler

Programın Öncelik Alanları	AB Katkısı (Milyon €)	Türkiye Katkısı (Milyon €)	TOPLAM (Milyon €)
Yerel Kalkınma Girişimleri	4,2	1,4	5,6
KOBİ'ler	6,9	2,3	9,2
Turizm ve Çevre Altyapısı	6,9	2,3	9,2
TOPLAM	18	6	24

Kaynak: TR 90 Düzey 2 Program Bilgi Notu,
http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/TR90_bilgi.html

*Programın öncelik alanlarında, DPT tarafından hazırlanacak hibe rehberlerinde hangi büyüklükte, ne tür maliyetlerle kimler tarafından yapılacak faaliyetlerin teklif çağrısı yöntemi ile destekleneceği önceden belirlenecektir. Hibe rehberlerinin hazırlanması yönünde çalışmalar devam etmektedir. Diğer taraftan söz konusu Programın Bölgede teknik uygulamasından sorumlu olacak Program Uygulama Biriminin, Hizmet Birliği bünyesinde kurulması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Programda teklif çağrılarının 2007 yılı başında yayınlanması planlanmaktadır.*¹⁷⁰

3.5.Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Yerel Kalkınma Yönelimli AB Programları

Büyüyen uluslar arası ticaret, güçlü uluslar arası finansal dolaşım, uluslar arası şirketlerin ulusal ekonomiler üzerindeki sinir bozucu, sıkı baskısı, Küresel dünya ekonomisinin başlıca sorunsallarıdır.¹⁷¹ Bu sorunlara ek olarak bir de son yirmi yılda KOBİ'lerin küresel ve bölgesel rekabette ayakta kalabilmeleri eklenmiştir. Bölgesel blogların dünya üzerindeki en önemli siyasi ve ekonomik temsilcisi olan AB de gerek aday ülkeleri, gerekse uyum sürecinde bulunan ülkeler için KOBİ teşvik programları uygulamaktadır. Kısaca bu sürecin tarihsel temeline göz atalım.

¹⁷⁰ DPT, Doğu Anadolu Kalkınma Planı, http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbp/Programlar/DAKP_bilgi.html’den aynen alınmıştır.

¹⁷¹ Robert Gilpin, **The Challenge of Küresel Capitalism**, Princeton University Pres, New Jersey, 2000.

Topluluğun Ortak Rekabet Politikasını oluştururken üzerinde önemle durduğu ve genel bir politika haline getirdiği bir husus KOBİ'lerin teşvikidir. Roma Antlaşması'nın 92.maddesine göre; devlet kaynakları vasıtasıyla belirli teşebbüslerin veya belirli malların üretimini kayırarak rekabeti bozan her türlü yardım yasaklanmakla birlikte, ekonomiye olan katkılarından ve üye ülkeler arası ticareti ve rekabeti bozmayacağı düşüncesinden hareketle KOBİ'lere yönelik devlet yardımlarına izin verilmektedir.¹⁷² Tabi bu rekabet alını oluşması için alınmış geçici önlemlerden ibaret olmuştur.

Üye ülkelerin uyacakları kriterlerin yanında üyelik uyum süreci içinde de üye olmayan ülkeler için hazırlanmış KOBİ destek politikaları geliştirilmiştir. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir.

Türkiye'de özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerin AB fon ve mali işbirliği olanaklarından doğrudan istifade etmesi mümkün olmamakla birlikte, ancak, aday ülke konumunda olmamız sebebiyle Türk girişimciler ve işletmeler de AB menşeli bazı proje ve ihalelere iştirak edebilmektedirler.. Buna göre, Türkiye, AB'nin KOBİ'lere yönelik projeleri çerçevesinde, İşletmeler 4. Çok Yıllı Programı ve 6. Çerçeve Programı'na katılmıştır.

Ülkemiz, KOSGEB koordinasyonunda, KOBİ'lere finansman imkanları başta olmak üzere her türlü konuda destek sağlayan ve 2001-2005 yıllarını içeren İşletmeler Çok Yıllı Programına 6 Ocak 2003'ten itibaren katılmıştır. Bilgi toplumu sürecini yaşayan ekonomik alanda iş dünyasının büyümesinin ve rekabet edebilirliğinin temin edilmesi, girişimciliğin desteklenmesi, iş ortamının basitleştirilmesi, yönetsel ve düzenleyici çerçevenin iyileştirilmesi, böylece araştırma, yenilik ve yeni iş olanaklarının üretilmesine imkan sağlanması, KOBİ'ler başta olmak üzere işletmelerin finansal ortamının iyileştirilmesi, işletmelerin topluluğun destek birimleri, programları ve iletişim ağlarına ulaşmalarının kolaylaştırılmasını hedefleyen program kapsamında 9 adet Avrupa Bilgi Merkezi (ABM) kurulmuştur.

Türkiye 2002 yılının Kasım ayında yürürlüğe giren 6. Çerçeve Programına TUBİTAK koordinasyonunda, bilgi teknolojileri, yurttaşlık ve yönetişim, gen bilimi, nano

---

¹⁷² T.C.Başbakanlık DTM, AB Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 1996, s.63.

teknolojiler, havacılık, gıda güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma ana konularında katılmıştır.¹⁷³

6. Çerçeve Programına Türkiye'den 1.360 proje başvurusu yapılmış ve bu projelerden 242 tanesi fonlanmıştır. 565 proje başvurusundan 146 tanesi desteklenmiş ve % 26'lık bir kabul oranı elde edilmiştir. Çerçeve Programına 2004 yılında toplam katılımcı sayısı 84.407 olmak üzere 15.195 başvuru gerçekleşmiş olup toplam 17.141 katılımcısı olan 1.169 proje başvurusu KOBİ Yatay Araştırma Faaliyetleri kapsamına girmektedir. 2004 yılında Türkiye'den toplam 9.153.000 Euro bütçeli 108 projenin finansal anlaşması imzalanırken büyük ölçekli işletmeler de dahil olmak üzere sanayi sektörüne ait projelerin sayısının 16, toplam bütçesinin ise 1.309.000 Euro seviyesinde kalması KOBİ'lerin 6. Çerçeve Programında düşük bir performans sergilediklerini göstermektedir.

6. Çerçeve Programı kapsamında İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesine hizmet vermek üzere IRC Anatolia Yenilik Aktarım Merkezi, KOSGEB Ankara Sanayi Odası, ODTÜ Teknokent A.Ş. işbirliği ile kurulmuştur. IRCESE ise KOSGEB – Ege bölgesi Sanayi Odası ve Ege Üniversitesi işbirliği ile Ege Bölgesine hizmet sunmaktadır.¹⁷⁴

Diğer taraftan AB kendi içinde küçük işletmelere kredi finansmanı veya sermaye sağlayan programlara ya da bankalara destek vererek KOBİ'lere aktarılan kaynak hacmini artırmaktadır. AB'nin "Büyüme ve İstihdam İnsiyatifi"nin de bir parçası olan KOBİ teminat programının kapsamı Çok Yıllı Program'da genişletilmiştir. Buna göre, piyasa krizlerinin yaşandığı KOBİ'lerin finansmana erişime güçlük çektiği 4 program kapsamına alınmıştır. Bunlar; Büyüme potansiyeli olan KOBİ'lerin karşılaştıkları güçlüklerin azaltılmasına yönelik teminatlar, Mikro kredi teminatları, KOBİ'lere hisse yatırımları, KOBİ'lerin internet ve e-ticaret platformları oluşturmalarına yönelik teminatlardır.¹⁷⁵

Neticede Müzakere Sürecinin Türkiye açısından getireceklerine bakıldığında, Sekizinci Kalkınma Planında (2001-2005) KOBİ'lerle ilgili mevzuatın AB standartları ile

---

¹⁷³ DPT 9.Kalkınma Planı, **KOBİ Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara, 2005

¹⁷⁴ Y.a.g.e.s.52.

¹⁷⁵ Esra Uyanusta, **AB'nin Sanayi Politikası**, İKV Yayını, İstanbul, 2005, s.14-15.

uyumlu hale getirilmesi öngörülüyor. Ancak AB sürecinde tehdit ve fırsatlar iyi değerlendirilerek fırsatların en iyi biçimde kullanılması gerekiyor.

Tablo 3.13: AB Sürecinde KOBİ'lerin Etkileneceği Konular

Saydam ve güvenilir mali sektör
Özelleştirme
Fikri haklar mevzuatına uyum
Avrupa standartlarına uyum
Ticaret önündeki engellerin kaldırılması
Devlet yardımlarında ve kamu alımlarında saydamlık
Vergilendirme
Oranlar
Muafiyet kapsamı
Tüketim vergiler ve KDV
Tarım desteklerinin uyumlaştırılması
Doğal kaynakların etkin kullanımı
Çevresel etki değerlendirmeleri
Taşımacılıkta uyumlaştırma
Ticari kayıtların standartlaştırılması ¹⁷⁶

Kaynak: DPT KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara, 2004

Türkiye'de KOBİ'lere özel politika tasarlama ve uygulama çalışmalarına katılan çok sayıda kamu kuruluşu vardır. Bunlara kısaca göz atmak gerekirse;

-Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), uzun vadeli kalkınma programlarının yanı sıra KOBİ'lere yönelik politikaları içeren yıllık programlar hazırlamaktadır. DPT, bu politikaları mümkün olduğu kadar etkili bir biçimde uygulamak amacıyla kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar arasında bir koordinasyon görevi yürütmektedir. DPT ayrıca politika denetimlerini yürütmekte ve gerekli gördüğü takdirde düzeltmeler yapmaktadır.

¹⁷⁶DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**,

<http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/BilgiBankasi/138/kobi%20stratejisi%20ve%20eylem%20plan%C4%B1.pdf>

-Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KOBİ politikalarının tanımlanmasında birincil kurumdur ve politikaları ilgili kurumu olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığıyla uygulamaktadır. KOBİ politikalarını yürütmekle görevli KOSGEB, KOBİ'lerin büyüme ve gelişmelerini desteklemek amacıyla gerekli kalkınma ve destek programlarını KOBİ'lerin teknolojik kapasitelerini geliştirmek, eğitim ve bilgi seviyelerini yükseltmek, uygun finansal mekanizmaları sağlamak ve yönetim altyapılarını geliştirmek suretiyle yürütmektedir.

-Hazine Müsteşarlığı, KOBİ yatırımlarına verilen devlet yardımlarından sorumluyken; Dış Ticaret Müsteşarlığı KOBİ'lerin kurulmasını teşvik eden programların yürütülmesine yardımcı olmaktadır.

-Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) gibi iş dünyası örgütleri de bu politikaların yürütülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

-Mali kuruluşlar KOBİ'lere kredi ve garanti sağlayarak destek vermektedir. Bunların arasında Halk Bankası, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB) ve Kredi Garanti Fonu Araştırma ve İşletme A.Ş. (KGF) vardır. Diğer kurumlar teknoloji, bilimsel ve teknik araştırma vb. alanlarda KOBİ'lere destek ve hizmet sağlamaktadır.¹⁷⁷

Bu kurumlara ek olarak KOBİ'lere destek veren diğer kurumlar: TÜBİTAK, TTGV, TSE, TPE ve TÜRKAK.tör.

---

¹⁷⁷ Türkiye'deki Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum Ve Politikalar, www.koniks.com.

4.TÜRKİYE’DE KOBİLERİN YEREL KALKINMADAKİ ROLÜ

Günümüzde KOBİ’ler, küreselleşmenin yarattığı şiddetli rekabet ortamında yerel ekonomilerin gelişmesi ve korunması bakımından önemli bir işlev üstlenmektedirler. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde KOBİ’ler, özellikle yarattıkları istihdam olanakları ve sahip oldukları esnek yapılarıyla çevresel değişmelere hızlı tepki vermeleri dolayısıyla ulusal, bölgesel ve yerel ekonomilerin gelişmesinde ve küresel rekabetin olumsuz etkilerinden korunmasında oldukça etkili bir rol oynamaktadırlar. Bunun yanı sıra, taşıdıkları yerel olma özellikleri itibariyle yabancılaşmayı önlemesi ve orta sınıfı güçlendirmesi gibi rolleri, KOBİ’leri sosyal açıdan da önemli kılmaktadır. Küreselleşme ve onun gündeme taşıdığı yerel kalkınma sürecinde KOBİ’lerin yerel sosyo-ekonomik sisteme katkılarını ortaya koymaya çalışalım.¹⁷⁸

KOBİ’ler, Türkiye’de yerel ekonominin özellikle üç sahasında “kilit” rolü üstlenmektedir: İstihdam, Değişme, Geliştirme¹⁷⁹

Ancak biz üç madde ile birlikte istihdam, değişim, mesleki eğitim, rekabet, orta sınıfın korunması, mekansal değişime katkıları gibi başlıklar altında ekonomik ve sosyal katkıları inceleyeceğiz.

4.1.Yerel İstihdama Katkıları

Genel olarak Türkiye Özel sektörü KOBİ’lerden (küçük ve orta boy işletmeler) müteşekkildir. KOBİ’ler, istihdamın önemli bir kısmını sağlamaktadır. Bu işletmelerin mülkiyet yapılarına ve yönetim metodlarına bakıldığında, KOBİ’ler arasında en yaygın mülkiyet türleri bireysel mülkiyet ve adi ortaklıktır. Büyük ve orta boy şirketlerde rastladığımız anonim şirket çeşidi ise istisnadır ve genelde aile şirketleridir. 10-24 kişi çalıştıran şirketler genelde ortaklık olarak, 25 üstü kişi çalıştıran şirketler ise limited şirket olarak kurulmuşlardır. Kurumsal kredi veren şirketlerle ilişkilerin geliştirilmesi ve sürekliliği için, orta ve büyük boy şirketler son senelerde anonim ortaklık türüne eğilim

---

¹⁷⁸ Rifat İraz, ‘Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Ortama Katkıları Açısından Değerlendirilmesi’, Selçuk Üniversitesi, İ.İ.B.F, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CR%C4%B1fat%20%C4%B0RAZ%5C223-236.pdf

¹⁷⁹ Y.a.g.m.

göstermişlerdir. Yine de bu tür şirketler, istisnadan çok kural olarak, aileler tarafından yönetilmektedir.¹⁸⁰

Çoğu aileler tarafından yönetilen KOBİ'ler kısa vadede istihdamı sağlamak için bünyelerinde en iyi potansiyeli barındırmaktadırlar. KOBİ'lerin önemi gün geçtikçe daha çok artmakta ve anlaşılmakta, ekonomi içindeki sayısal ağırlıkları sürekli artmakta, istihdam sağlamadaki ve istihdam içindeki payları devamlı surette yükselmektedir.

Türkiye'de çalışan kesimin büyük bir kısmını istihdam etmekte ve tabii olarak KOBİ'lere gösterilen alaka ve ilgi de önemlerine ve sayılarına paralel olarak artmaktadır. Zira KOBİ'ler ekonominin kahramanı, büyümenin motoru olup refah ve iş yaratmaktadırlar.¹⁸¹ Aşağıda KOBİ'lerin ulusal istihdamını yansıtan bir tablo verilmiştir.

Tablo 3.14: İmalat Sanayinde İstihdamın Ölçeksel Dağılımı

Ülkeler	1-9 Çalışan		10-49 Çalışan		50-249 Çalışan		250+ Çalışan	
	İşletme Sayısı (%)	İstihdam (%)	İşletme Sayısı (%)	İstihdam (%)	İşletme Sayısı (%)	İstihdam (%)	İşletme Sayısı (%)	İstihdam (%)
Türkiye	89.73	27.6	8.24	20.9	1.66	34.9	0.37	30.5

Kaynak: DPT, 9. Kalkınma Planı KOBİ Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2006

Yine KOBİ'lerin ülke ekonomisindeki önemine binaen imalat sanayinde KOBİ'lerin durumlarını ve ürettikleri katma değeri aşağıdaki tablo aracılığı ile görelim. Zira KOBİ'lerin istihdama sağladıkları katkının yanında ürettikleri katma değer de ekonomik kalkınmaya katkı bağlamında önem arz etmektedir:

¹⁸⁰ KOBİ'ler ve Rekabet, <http://www.projeistanbul.org/oku.asp?ID=10>.

¹⁸¹ 'Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Ortama Katkıları Açısından Değerlendirilmesi', Selçuk Üniversitesi, İ.İ.B.F., http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CR%C4%B1fat%20%C4%B0RAZ%5C223-236.pdf

Tablo 3.15: Türkiye’de İmalat İşletmeleri

Çalışan sayısına göre ölçek kategorisi	İşletme sayısı		Çalışan sayısı (000)		Katma değer ABD Doları ⁽¹⁾	
	1992	2001	1992	2001	1992	2001
1 ile 9	186 900	199 737	523 117	500 738	2 874	1 632
10 ile 49	7 970	7 260	175 646	183 694	2 506	1 947
50 ile 249	2 434	3 127	225 650	343 023	6 678	6 187
250 ve üzeri	795	912	553 626	570 083	26 952	18 988
Toplam	198 097	211 046	1 478 039	1 597 538	39 011	28 754

Kaynak: D.İ.E 2002 Yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı,2003.s.15

Yukarıda verilen tabloların da gösterdiği gibi özellikle imalat sanayinde çalışanların büyük bir çoğunluğunu KOBİ’lerde istihdam olan işgücü oluşturmaktadır.

Yerel planda KOBİ’lerin durumuna baktığımızda örneğin Kayseri’de işletmelerin önemli bir kısmını KOBİ’ler oluşturmakta, istihdamın da önemli bir kısmı KOBİ’lerde sağlanmaktadır. Bu bağlamda İl imalat sanayiinde faaliyette bulunan 10 ve daha fazla kpersonel çalıştıran işletme toplamı 152 ve bunların 145’i özel sektörde, 7 tanesi ise kamu sektöründedir. 10 ve daha fazla kişi çalıştıran imalat sanayii işletmelerinden 72.si 10-24 arası kişi çalıştıran işletmeler olup, kalan 80.i ise 25 ve daha fazla kişi çalıştıran işletmelerdir. Buradan hareketle, İl imalat sanayisinde; gerek orta ve küçük ölçekli kuruluşlarının, gerekse büyük ölçekli sanayi kuruluşlarının nicelik bakımından oldukça önemli bir yer tuttıkları söylenebilir. Başka bir ifadeyle, İl hem küçük ve orta ölçekli hem de büyük ölçekli sanayi kuruluşları açısından önemli bir merkez durumundadır. Kayseri’de yer alan toplam 2.293 işletmeden 1.186.sı (yüzde 52.si), Mobilya, Metalden Eşya İmalatı ve Gıda Maddeleri işkoluna aittir. ¹⁸²

Diğer taraftan İstanbul’un önemli sanayi alanlarından biri olan Pendik ilçesinin istihdama ilişkin verilerine baktığımızda istihdamın önemli bir kısmının KOBİ’lerde karşılandığını görüyoruz. 0-30 kişi arasında çalıştıran firma sayısı; 4.154, bunların toplam içindeki oranı % 95, toplam çalışan sayısı ise 16.796’dır. 31.398 kayıtlı çalışan içerisinde yaklaşık 17.000 kişinin 0-30 aralığında oluşu, diğer taraftan 31-100 kişi

¹⁸² DPT, **Kayseri İl Gelişme Raporu**, 2002 <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002.pdf>

çalıştıran işletmelerin sayısının 167, çalışan sayısının toplam içindeki yekununun 8118 oluşu ile KOBİ'lerin Pendik ekonomisinin lokomotifi olduğu görülür.

Tablo 3.16: Pendik İlçesi İstihdam Yapısı Firma Ölçeği/Çalışan Sayısı

Çalışan Grubu	Firma Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
0-30 Kişi	4.154	95	16.796	53
31-100 Kişi	167	4	8.118	26
101-250 Kişi	31	1	4.475	14
251-500 Kişi	4	0	1.453	5
500 +	1	0	556	2
TOPLAM	4.357	100	31.398	100

Kaynak: Pendik SSK Müdürlüğü

Ankara ilindeki KOBİ'lere ilişkin verilere bakıldığında, "Ankara ilinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin sayısı 12.784'tür. bu işletmelerin 2.439'u Ankara'da kurulu bulunan 11 küçük sanayi sitesinde yer almaktadır.

Ankara ilindeki küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinde istihdam edilen iş gücü sayısı 60. 845 kişidir. Bu işletmelerin yarattığı katma değer ise 2.175.000.000.000.TL'dir. Ankara ilinde ölçeksel bazda işyeri sayısı; 1-9 kişi çalıştıran 12.148, 10-49 kişi çalıştıran 543, 50-99 kişi çalıştıran 59, 100-199 kişi çalıştıran 34 işletmedir. Ankara'da küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdamının ağırlıklı olduğu sektör ise % 32 ile orman ürünleri ve mobilya sanayidir. Bunu % 28 ile metal eşya sanayi izlemektedir.¹⁸³

¹⁸³ Sanem Alkibay, Neşe Songür, İbrahim Ertürk, **Ortadoğu Sanayi Ve Ticaret Merkezi'ndeki Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerin Profili Sorunları Ve Çözüm Önerileri**, , Kosgeb-Ostim Ortak Yayını, Ankara, 1999, S.5.

4.2.KOBİ'lerde Yenilik ve İcadın Yerel Değişime Katkıları

Sanayi inkılabının başlangıcından 1970'li yıllara kadar tüm dünyada, sanayileşme sürecinde büyük işletme etkindir görüşü hakim olmuş ancak dünya ekonomisinde ve çevresel şartlarda meydana gelen hızlı değişimler bu görüşün terkine sebep olmuştur. Bu döneme kadar ölçek ekonomisi maharetiyle faaliyet gösteren büyük işletmeler rekabet gücünü yitiren dinazorlar olarak algılanmaya başlamış, bununla birlikte devamlı dalgalanan müşteri talepleri, küreselleşme, baş döndürücü teknolojik ilerlemeler ve hızlanan uluslararası rekabet ortamında işletmeler, esnek çalışma sistemlerine daha çok gereksinim duymaya başlamışlardır.¹⁸⁴

KOBİ'ler tüketici taleplerine karşı daha esnek konum almaları, inovasyon sürecine daha çabuk adapte olmaları, personelleri ile daha etkin iletişim kurabilmeleri sayesinde özellikle yerel ekonomiye canlılık ve dinamizm kazandırmaktadırlar.

“Fikirler ve yeni şeyler üretmenin yolları yerel ekonomik kalkınma için büyük bir kaynaktır. Ekonomik kalkınma ile ilgilenenler yenilik ve icatlar hakkında daha çok bilgi sahibi olmalıdırlar. Ekonomik büyüme için sadece inovasyon önemli değildir. Hangi yenilikler in kopyalama yoluyla, hangilerinin geliştirilerek diğer ekonomik sektörlerde değerlendirileceği ekonomik gelişim için önem arz eder.”¹⁸⁵

OECD için yenilik politikalarının küçük işletmelerdeki önemi üzerine hazırlanan raporun sahibi Jonathan Potter'a göre yenilik politikaları yerel ekonomik kalkınmanın ve küçük işletmelerin gelişiminin ana lokomotifidir.¹⁸⁶

İster kopyalama yoluyla olsun ister geliştirme bugün küçük ve ortaboy işletmeler inovasyon üretme ve ticari değere tahvil etme noktasında başarılı örnekler sergilemektedirler. KOBİ'ler yenilik kapasitelerini etkin kullanmaları marifetiyle sosyo-

¹⁸⁴ Rifat İraz, 'Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Ortama Katkıları Açısından Değerlendirilmesi', Selçuk Üniversitesi, İ.İ.B.F., http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CR%C4%B1fat%20%C4%B0RAZ%5C223-236.pdf

¹⁸⁵ John P. Blair, **Local Economic Development**, Sage Publications, California, 1995.

¹⁸⁶ Jonathan Potter, "Local Innovation Systems and SME Innovation Policy", SME and Entrepreneurship Outlook, OECD Publishing, 2005, p.127.

ekonomik değişmeyi hızlandırma ve pazar taleplerini karşılama ana kaynak rolünü üstlenirler. Bilhassa son 10 yıllık zaman içerisinde zengin gelenekleri olan büyük firmaların çöküşü, merkezden sürekli uzaklaşma, devam eden esneklik eğilimi ile manevra ve değişme kabiliyetinin fazlalaşması, piyasa ekonomisindeki krizlerin çözümü için KOBİ'lere olan ilgiyi daha da artırmıştır.¹⁸⁷

Yerel değişimin ana hızlandırıcılarından birisi şüphesiz inovasyon politikaları ve uygulamalarıdır. "İnovasyon kavramı olarak hem bir süreci hem de bir sonucu (yenilik) anlatır. AB ve OECD literatürüne göre, inovasyon, süreç olarak bir fikri pazarlanabilir bir ürün ya da hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım metoduna, ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmeyi anlatır. Aynı sözcük, bu dönüştürme süreci sonunda ortaya konan, pazarlanabilir, yeni ya da geliştirilmiş ürün, yöntem ya da hizmeti de ifade eder.¹⁸⁸ AB'nin kavramsal yaklaşımı bu şekilde olmakla birlikte somut uygulamalardan birini de örnek vermeden geçmeyelim.

AB KOBİ politikası içinde inovasyon çok önemli bir yer işgal etmektedir. Bu nedenle komisyon 1995 senesinde "Yenilik Aktarım Merkezleri" ağını kurmuştur. 2000 yılına gelindiğinde AB ve aday ülkelerde 68 merkez bulunmaktadır. Bu merkezler yenilikçi teknolojilerin Avrupa'daki işletmeler ve ar-ge bölümlerine yayılmasını sağlamak için faaliyette bulunmaktadır. Bunlar, üniversite teknoloji merkezleri, ticaret odaları, bölgesel kalkınma ajansları gibi kamu örgütleri tarafından desteklenmektedir. Bir çoğu konsorsiyum şeklinde kurulmuş olup, hepsi hizmet ettikleri bölgelerin ve şirketlerin teknolojileri hakkında uzmanlık bilgilerine sahiptirler.¹⁸⁹

Şimdi inovasyonun kavramsal boyutunu açmaya devam edelim. Başka bir yaklaşıma göre İnovasyon; "Latince bir sözcük olan "innovatus"tan türemiştir. Toplumsal, kültürel ve idari ortamda yeni yöntemlerin kullanılmaya başlanması anlamındadır. Webster, inovasyonu "yeni ve farklı bir sonuç" olarak tanımlamaktadır. Türkçe'de "yenilik", "yenileme" gibi sözcüklerle karşılanmaya çalışılsa da, anlamı tek bir sözcükle ifade edilemeyecek kadar genişdir". Kavramın Türkçe'deki kullanımına işaret edilerek; "diğer yandan "yenilik" ve "yenileme" "inovasyon" sözcüğü ile ifade edilemeye

¹⁸⁷ Rifat İraz, 'Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Ortama Katkıları Açısından Değerlendirilmesi', Selçuk Üniversitesi, İ.İ.B.F,

¹⁸⁸ TÜSİAD, **Ulusal İnovasyon Sistemi**, İstanbul, 2003, s.23.

¹⁸⁹ Sema Gençay Çapanoğlu, **AB'nin KOBİ Politikası**, İKV Yayını, İstanbul, 2005. s19.

çalışılan kavramın dışında da çağrışımlara yol açmaktadır. Bu nedenle, “inovasyon”un teknik bir sözcük olarak kabul edilip, tıpkı “teknoloji” sözcüğünde olduğu gibi dilimize oturtulmasında yarar vardır.¹⁹⁰ denilmektedir. Ancak biz çalışmamızda innovasyonu yeniliğin karşılığı olarak kullanacağız.

Yeniliğin bu kısa tanımlarının ardından yeniliğin bilim ve teknoloji ile olan ilintisini incelediğimizde bilim ve teknolojinin yenilikte kilit rolü oynadığını görüyoruz.

“Bilim ve teknolojiyi ekonomik ve toplumsal bir faydaya dönüştürmek şeklinde yapılan yenilik tanımları pek çok çalışmada yerini almıştır. Bir tanıma göre; yenilik, bilginin ürünlere, süreçlere- üretim yöntemlerine-sistemlere ve hizmetlere dönüştürülmesidir. Bu dönüşümde rol oynayan anahtar unsurlar, bilgi, yetenekli bir iş gücü ve altyapıdır.”¹⁹¹

Yine yenilik yapabilmek için her şeyden önce icad etmek gereklidir. Ancak icad etmek, mevcut yapıyı ortadan kaldırıp aynı işi başka metodla yapma olduğundan teknolojiye yakın bir kavramdır. Yeniliğe dönüşebilmesi için ticarileştirilmesi ve elde edilecek fayda ile iş veriminin artırılması gerekmektedir.¹⁹²

Yeniliğin yerel kalkınma sürecinde ana tetikleyici bir rol üstlendiğinden yola çıkarak; özellikle yerel ekonomik kalkınma sürecinin ana aktörlerinden olan KOBİ’lerin de, yenilik konusunda tutarlı ve rasyonel adımlar atmaları daha önce ifade edildiği gibi esnek yapılarıyla hem bağdaşan bir durum hem de rekabet açısından bir adım öne geçirme aracı olarak değerlendirilebilir.

Rekabetin kentler ve işletmeler düzeyinde hızlandığı küreselleşme çağında, KOBİ’ler bir ülkenin ve bir yörenin rekabet düzeyini tespit etmede etkin konumdadırlar. Genellikle büyük sanayinin alt müteahhiti konumunda olan KOBİ’lerin yenilik üretmeye kesinlikle ihtiyaçları vardır. Bu süreçte yerel teknolojinin edinimi ve teknolojinin üretim sürecinde yenilik politikaları ile realize edilmesi KOBİ’ler için vazgeçilmezdir. Bunun için firma içinde inovasyon kültürü kurum kültürünün bir parçası haline getirilmelidir. Bir

¹⁹⁰ Ahmet Türkoğlu, **İnnovasyon Nedir**, <http://www.focusinnovation.net/what.html>

¹⁹¹ TÜSİAD, **Ulusal İnnovasyon Sistemi**, İstanbul, 2003, s.24.

¹⁹² Erol Eren, **İşletmelerde Yenilik Politikası**, İ.Ü.Yayıncılık, Formül Matbaası, (Basım Tarihi ve Yeri Yok)

diğer ifade ile öğrenen firma kavramı firmada inovasyon kültürü özümsemeli, bu bir yetkinlik aracı haline dönüştürülmelidir.

Yine yenilik konusunda işletmelerin yenilikçi veya yenilikler üretici gücünün artırılması açısından aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmalı, bu konudaki imkanların en iyi şekilde değerlendirilmesine çalışılmalıdır. İşletmelerde yenilikler konusunda üretken bir ortam yaratılmalı, personel bu konuda cesaretlendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Yenilikler işletmenin sürekliliğinin sağlanmasının ve büyümesinin gerekli şartı olarak algılanmalıdır. Daha etkili bir inovasyon bulacağım diye yeniliklerin uygulanmasında gecikilmemelidir. Yenilik için kriz durumu iyi bir motivasyon aracıdır. Yeniliklerin çoğunun taklit ile başladığı bir gerçektir. Bu durum yeterince argeye fon ayıramayan gelişmekte olan ülkeler ve küçük işletmeler için bilhassa geçerlidir. Taklitçilik yeniliğin başlangıcı olmalı, kopyacılığa dönüşmemelidir. Japonya bunu başarmıştır. Sanayi casusluğu kavramı ile ifade edilen yeniliklerin çalınması şeklinde tanımlayabileceğimiz yolun yenilik konusunda sağlayabileceği imkanların değerlendirilmesinden kaçınılmamalıdır. Sanayi casusluğu da bir bilgilendirme yolu olarak kabul edilmelidir. Yenilik konusunda başarılı olmanın bir yolu da çalışma konusu ile ilgili olmak üzere yurt içi ve yurt dışı fuarların ziyaret edilmesidir. Ayrıca çalışma alanında yayınlanan mesleki ve bilimsel dergilerin çalışanlar tarafından takip edilmesi de yenilik açısından önemlidir.¹⁹³

KOBİ'lerin yeniliği bir gelenek haline getirmelerinin yanı sıra, yerel kalkınmanın hızlandırılması ve yenilik politikalarının yerel düzeyde hayat bulabilmesi için inovasyon destek stratejilerine ihtiyaç vardır. Bu stratejiler hem yerel kalkınma sürecinin sosyo-ekonomik ayağını güçlendirecek hem de KOBİ'lerin bu süreçte farklı alanlarda yetkinlikler kazanmalarını sağlayacaktır.

Bu stratejileri sıralamak gerekirse:

“-İnovasyon Merkezi: Merkezle firmalar arasında ağyapı kurarak üretken fikir ticareti konusunda danışmanlık hizmetleri ve girişimciye işe başlaması için destek verir. Kuluçkacılıklar: Başlangıç aşamasında girişimciye ucuz mekan, ortak tesisler, ve uzman desteği sağlayan

---

¹⁹³ Tamer Müftüoğlu, **Türkiye’de KOBİler, Sorunlar, Çözümler**, EGS Bank Yayınları, Ankara, 1993, s. 211-212.

destek merkezi, Araştırma Parkı: Endüstriyel araştırma faaliyeti ile akademik araştırma arasındaki bağı sağlayarak endüstriyel araştırma faaliyetini araştırma enstitülerine yaklaştıran organizasyon. Bilim Parkı: Üniversite araştırması ile ticari faaliyet arasında ilişki kuran, üniversite merkezli ve kamu destekli ortam, Teknoloji Parkı: Endüstriyel gelişme amacı ile teknoloji tabanlı imalatçılara çekim alanı üreten destek avantajı sunan alan, İşbirliği parkı: Yapılarla sınırlı ortak tesis kullanımı, Girişimci bölgesi: Belirli iş faaliyetlerinin özel fon destekleri ile tanımlı alanlara çekilmesi, Bilim kenti: İnovasyon ortamının sinerjisinden bilimsel mükemmeliyet için yararlanmak amacıyla kurulan, imalat bağı bulunmayan bilimsel kompleksler, Teknokent: Teknoloji-sanayi çevresinin bütünüyle bir kent olarak tasarlandığı ve yerel kalkınma amaçlı araç.”¹⁹⁴ olarak sıralamak mümkündür.

4.3.KOBİ'lerin Mekansal Değişime Etkileri

Tabii olarak KOBİ'lerin buldukları yörelerinde yaşanan değişime katkıları sadece inovasyon yolu ile ekonomik çıktılarının yükseltilmesi ile sınırlı değildir. Bunun yanında mekansal değişim ve fiziksel planlama konularında da KOBİ'ler çevrenin değişmesine katkı sağlamaktadırlar. Daha evvel dağınık nizamda belli bölgelerde faaliyetlerini sürdüren KOBİ'ler belediyelerin ve diğer ilgili kurumların da desteği ile küçük sanayi sitesi, organize sanayi bölgesi ve serbest bölge, teknopark olarak sıralayabileceğimiz alanlara yerleştirilmişler, bu yeni mekanlar yörede birer ekonomik cazibe merkezi haline gelmişlerdir. Serbest bölge bulunan bölgelerin ulusal ihracata katkıları yüksek düzeyde olduğu gibi, bu ihracatın yerel ekonomiye de getirisi söz konusu olmaktadır.

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri, belli başlı problemleri olmakla birlikte, buldukları yörelerin ekonomileri üzerinde olumlu katkıları olan üretim ve ticaret alanlarıdır. Çevreye duyarlılığın sağlanmasıyla birlikte bu alanlarda konuşlanan şirketler daha pozitif katkılar sağlayabileceklerdir. Yerleşim yerleri ile bu bölgelerin iç içe olması doğal olarak bir başka sorundur. Bu noktada yerel ve genel

---

¹⁹⁴ TÜSİAD, **Ulusal İnovasyon Sistemi**, İstanbul, 2003, s.155.

yönetimlere büyük görevler düşmekte, bu alanların doğru planlama ile başka uygun alanlara taşınması sağlanmalıdır.

4.4.Yerel Rekabet: Belediyelerin KOBİ'ler Açısından Rekabetin Geliştirilmesine Yönelik Teşvikleri

Rekabet kavramı serbest piyasa mekanizması içerisinde faaliyet göstermekte olan en az iki iktisadi oyuncunun fiyat veya fiyat dışında kalan çeşitli araçlar ile karlarını artırmak ve en büyük pazar payını elde etmek amacıyla rekabet ettikleri stratejik etkileşimi içeren bir süreci ifade etmektedir.¹⁹⁵

Ticaret yarışmasına ilişkin pazarların en önemli niteliklerinden biri rekabetin var olmasıdır. Küçük işletmeler rekabetin korunmasına önemli katkılarda bulunurlar. Onların ekonomik sistemi terk etmelerinin veya terk etmeye zorlanmalarının ticaret yarışmasını büyük ölçüde ortadan kaldıracığı ve sistemin asıl işlevinden uzaklaşmasına neden olacağı söylenebilir. Nitekim son 20-30 yıl içerisinde bir çok ülkede ekonomik birliklerin ve büyük işletmelerin çalışmalarına sınırlamalar getiren yasaların bu ekonomilerde var olan rekabetin korunması amacıyla yönelik olarak çıkarıldıkları söylenebilir.¹⁹⁶

Rekabetin yerel düzeyde yansımalarına bakıldığında aynı sanayi sitesinde aynı işi yapan iki firma, aynı caddedeki iki market, aynı iş merkezindeki iki muhasebe bürosu, aynı bölgede üretim yapan ev gereçleri firmaları, aynı mahallede bulunan iki özel sağlık kurumu aynı ilçedeki iki bakliyat toptancısı, aynı yol üzerindeki iki benzinci doğal olarak birbirleri ile rekabet halindedirler. Bu sektörlerde faaliyet gösteren firmaların sayısı arttığında tüketici tercihleri de doğal olarak değişecek, firmaların fiyat politikaları tekelci yapıdan uzaklaşma ile birlikte daha da esnekleşecektir. Müşteriler nezdinde tercih sebebi olmak isteyen firmalar üretim, ürün ve hizmet kalitelerini yükselteceklerdir. İster yerel ister bölgesel planda olsun rekabet her halükarda doğru bir eksenle arttıkça kalite ve çeşitliliği artıracaktır.

---

¹⁹⁵ Zeynel Şen, Şükrullah Dolu, **Hiper Rekabet Stratejileri**, MÜSİAD Yayınları, İstanbul, 2004, s.7.

¹⁹⁶ Oktay Alpugan, **Küçük İşletmeler**, Katü.İ.İ.B.B.F Yayını, Trabzon 1989, s.12.

Rekabetin küresel düzlemi içerisinde yerel ve bölgesel rekabet de önemli bir yer tutar. Küresel rekabete ayak uydurmak durumunda olanlar yerel şartlarla Küresel şartları barıştırmak zorundadırlar. Dünyaya sadece yerel pencereden bakmak yetmeyecek uluslar arası ve küresel şartlar gözetilecektir. Bu bağlamda her ulus küresel düzlemin birer yereli olarak kızıymış rekabet karşısında tedbir almak durumunda kalacaktır.

Dünyanın en çok nüfusuna sahip olan Çin, köylerin yakınlarında kurulan küçük işletmelerin yardımıyla hem köyden kente göçe hem de işsizlik sorununa çözüm bulmuştur.¹⁹⁷

Bu anlamda Türkiye'nin ihtiyacı olan ise, yerel rekabet avantajlarını küresel başarıya dönüştürmektir. Yerel fırsatlardan yararlanarak, küresel rekabete katılan firmalar başarılı olmaktadır.¹⁹⁸ Şüphesiz bu süreçte Türk işletmelerinin % 98'ini oluşturan KOBİ'lere büyük görevler düşmektedir. Türk KOBİ'lerinin küresel düzeyde rekabet edebilirliğinin sağlanması için; Finansal olanakları artırılmalı, Yenilik politikalarını içselleştirecekleri ortamlar oluşturulmalı, İhracat konusunda dinamizm kazanmaları sağlanmalı, Yerel, bölgesel ve küresel ekonomik şartlara uyumları kolaylaştırılmalı, bilgi teknolojilerinden istifade etmeleri mümkün kılınmalıdır.

Böylece yerel planda birbirleri ile rekabet edebilen firmalar bu rekabet kültürlerini küresel düzleme taşıyarak yörelerindeki istihdama, ihracat artışına, refah seviyesinin artmasına katkıda bulunabilirler. Her KOBİ kendisi için tayin edeceği rekabet stratejisinde yerel ekonomik şartlardan bölgesel, ulusal ve küresel şartlara kadar birçok iktisadi dinamiği iyi analiz etmelidir. Yerel kültür, yerel olanaklar, pazarlanabilir yerel ekonomik değerler KOBİ'ler sayesinde küresel arenaya taşınabilir. Büyük ölçekli firmaların ortaya çıkışları da yerel planda çalışan ama Küresel davranan firmaların büyümesiyle mümkün olabilir.

Diğer taraftan yerel yönetimlere ve yerel ekonomide söz sahibi olan sektör temsilcilerine rekabetin güçlendirilmesi için büyük görevler düşmektedir. Yerel ekonomik araştırmalar neticesinde ortaya çıkacak veriler bir bölgede ticaretin yönlendirilmesi ve konumlandırılması noktasında faydalı ipuçları sağlayabilecektir.

¹⁹⁷ Oktay Alpugan, **Küçük İşletmeler**, Katü.İ.İ.B.B.F Yayını, Trabzon 1989

¹⁹⁸ Rifat Hisarcıklıoğlu, **TOBB**, 14.09.2006, www.tobb.org.tr

Fiziki mekanın dönüşüm yetkisini kentlerde elinde bulunduran yerel yönetimler bölgelerindeki girişimciler için belli konularda destek sağlayabilirler. Birkaç örnek vermek gerekirse;

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından deprem riskine karşı tedbir olarak yürütülen Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında ortaya çıkması beklenen ekonomik dönüşüm sürecini öngörebilmek ve bu sürecin kontrollü olarak istenen yönde gerçekleştirilebilmesi için Zeytinburnu'nda bir proje yapılmıştır. Kümelenme yaklaşımı çerçevesinde tasarlanan analizler kapsamında, Zeytinburnu'nda ekonomik katma değer üreten ve rekabet potansiyeli taşıyan sektörler Deri, Tekstil ve Konfeksiyon ve Metal Eşya olarak belirlenmiş, sektörlerin kümelenme haritaları oluşturularak kümelenme analizleri tamamlanmıştır. Bu bağlamda, sektörlerin ekonomik katma değer yaratan lider oyuncularını saptanmıştır. Proje sonucunda dönüşüm ve gelişim senaryolarının oluşturulması ile Zeytinburnu'ndaki sosyo-ekonomik gelişim ve dönüşüme destek olunacak bir modelin ortaya konulması için senaryolar hazırlanmıştır.¹⁹⁹ Bu senaryolar hazırlanıp ekonomik gelişim modeli ortaya koyulduktan sonra, yerel yönetim ve yerel iş örgütlerinin desteği ile stratejik rekabet odaklarının desteklenmesi gerekecektir. Firmaların kendi imkanları dışında yerel başka imkanlara ulaşmaları noktasında yerel yönetimlere hangi görevler düşmektedir?

Yerel yönetimlerin en önemli kurumları olan belediyeler bugün sosyal belediyecilik yaklaşımı çerçevesinde yoksul kesimler için yardım programları uygulamakta, ancak bunda belli bir yere kadar başarılı olabilmektedirler. Öyleyse sorunun kaynağına inilmeli, yoksulluk, ekonomik durgunluk ve güçsüzlük sarmalından kurtulmanın yol haritaları yatırımcıları da içine alacak bir konsensüs düzeyinde gündeme alınmalıdır. Bu ortaklık kültürüne dayalı yapıların rehber ve önder birimi yerel yönetimler olmalıdır. Bu anlamda yerel idarelere düşen görevlerden başlıcası yatırım olanaklarının artırılmasını sağlamak ve yerel girişimlerin önünün açılmasını temin etmektir. Yatırımın olmadığı yerde üretim olmayacak, üretimin olmadığı yerde istihdam olmayacak, ihracat potansiyeli düşük olacak, işsizlik ve gelir seviyesindeki düşüklük başat sorunlar haline gelecektir. Bu durum hem kentlerin rekabetini zayıflatacak, hem de belediyelerin sosyal maliyetleri artacaktır.²⁰⁰

¹⁹⁹ Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projesi, http://www.urak.org/urakweb/yerel_zeytinburnu.htm

²⁰⁰ Hulusi Şentürk, **Pendik Yerel Kalkınma Platformu**, Atölye Çalışması, 2004, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 14

Ekonomik hayatın canlanması cesur girişimcilerin yapacakları yatırımların etkinliğine ve üreten kesimin verimliliğine bağlıdır. Yerel gelişmenin ekonomik alandaki en etkin aktörleri olan KOBİ'lerin desteklenmesi, sürekliliklerinin sağlanması ve ihracata özendirilmeleri konusunda merkezi idareye bağlı kurum ve kuruluşlarla irtibatın sağlanması, sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklıklar kurarak gerekli motivasyon ve teşviğin temin edilmesi gibi ara yapıcı ve kontak kurucu mekanizmalar olarak yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir

Üyelik yolunda epey mesafe aldığımızı düşündüğümüz ve bölgesel entegrasyonun önemli aktörlerinden olan Avrupa Birliği'nin kent yönetimleriyle ilgili düzenlemeleri, Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Şartnamesi, Kentsel Şartname ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile somutlaşmıştır. Kent yönetimlerinin "yapabilir kılınması", "idari ve mali özerklik" düzeyinde hizmet sunar hale getirilmeleri ve "sürdürülebilir kalkınmanın" realize edilmesi açısından önemli protokollerdir. Bu protokollerde özellikle yerel ekonomik gelişmenin de yerel idarelerin sorumluluğunda olması öngörülmektedir.

Türkiye'de belediyelerin, bazı kentsel hizmetler sunmalarının ötesinde, yerleşim biriminin genel anlamda, sosyo-ekonomik gelişmesinin de itici gücü olarak algılanmaları aslında yeni değildir. 1930 tarihli ve 1580 sayılı yasada da aynı mantık vardır. Fakat, sonradan yeni bakanlıklar kuruldukça ve merkeziyetçi eğilimler arttıkça bu görev ve yetkiler belediyelerden alındı. Günümüzde, klasik ve kısıtlı bir yerel yönetim anlayışı yerini, belediyeleri, "sürdürülebilir kentleşmenin" ana aktörü olarak gören "yerel yönetişim" mantığına bırakmaktadır.

Yerel yönetişim, merkezi hükümetle yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında, eşitliğe dayanan, yeni bir toplumsal işbirliği öngörmektedir. Bütün bu kesimlerin hiyerarşik olmayan ilişkiler içinde, bir yörenin/kentin çok-boyutlu (ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel) gelişmesini sağlamaya dönük bir "paydaş" işbirliğine girmeleri amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda belediyeler, "yerel kalkınma koalisyonunun" önemli paydaşlarından birisi olup, çoğu zaman, süreci başlatan, destekleyen, diğer paydaşların kapasitelerini artırmalarını gözetten bir konumdadır.²⁰¹

Bir defa Türkiye'de yerel ölçekte belediye yönetimleri diğer kamu kurumlarına göre daha esnek ve belli imkanlar açısından daha güçlüdürler. Ancak kurumsal ölçeklerini aşan yatırımların hizmet verdikleri bölgeye getirilmesinde merkezi idare ile halk arasında bir köprü vazifesi icra etmektedirler. 50'li yıllarda gündeme gelmeye başlayan teşvik ve sübvansiyonların yerele taşınmasının yanında gerek AB süreci, gerekse yeni kamu yönetimi anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkan fon, danışmanlık, teknik altyapı desteklerinin hem eğitim ve geliştirme, hem proje yürütme bakımından yerelde hayat bulmasında belediyeler, rehberlik ve öncülük edici pozisyonlarını güçlendirebilirler.

Belediyeler yerel rekabete katkıda bulunmak maksadıyla, sivil toplumun dinamizminden faydalanmanın yanında, yerel kaynakları harekete geçirerek, merkezi idareye bağlı kamu kurumlarının özellikle girişimcilere ve yatırımcılara sunduğu her türlü finans, eğitim ve danışmanlık hizmeti veren KOSGEB, İGEME, TÜBİTAK vb. kuruluşlarla işbirliği yapabilir, sivil toplumun yapabilirliğini mümkün kılar ve kalkınmada aktif rol almasını sağlayabilirler.

KOBİ'lerin rekabet düzeylerini artırıcı çalışmalara örnek vermek gerekirse; eğitim seminerlerinin düzenlenmesi, uygulamalı projelerin desteklenerek yürütülmesi, çalışma atölyelerinin kurulması, mesleki eğitim ve bilgi beceri kazandırma kursların açılması, bir girişimci adayına lazım olacak gerekli donatımın verilmesini sağlayacak özel programların icra edilmesi gibi faaliyetler olabilmektedir.

Mevcutta yatırım sahibi olan ama bunu genişletmek isteyenler için, yatırım sahibi olmayan ama olanaklarını yatırıma dönüştürmek isteyenler için, üniversiteden yeni mezun olmuş elinde belli bir birikimi olan ve bunu girişime dönüştürmek isteyenler için ayrı ayrı danışma ve yol gösterme eğitimleri düzenlenebilir. Bunun adını girişimci yetiştirme ya da girişim geliştirme programı koyabiliriz.

---

²⁰¹ Korel Göymen, 'Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler', **(Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü'**-Uluslararası Sempozyum kitabı içinde), 2004, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 21

Yetişen her potansiyel girişimci bölge ya da yörenin istikbaline sosyo-ekonomik düzeyde katkı sağlayacaktır. Örneğin Pendik Belediyesi, KOSGEB ile ortak yürüttüğü projede yöre insanının girişim ve yatırım potansiyelini geliştirmek amacı ile düzenlediği seminerlerde 50 kadar girişimci yetiştirmiştir.²⁰²

1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun miadını doldurmasıyla birlikte yakın zamanda bazı düzeltme ve değişikliklerle çok defa sayı numarası değiştirerek yürürlüğe giren yeni Belediye Kanunu'nun (5393) 14. maddesine göre "Belediye...ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır" hükmü bulunmaktadır.²⁰³ Görüldüğü gibi 1580 sayılı kanuna göre daha açık bir biçimde, yeni kanun, belediyeleri hizmet verdikleri alanların ekonomik ve ticari hayatından sorumlu tutmaktadır. Yine aynı kanunun 15. maddesine göre "İl sınırları içinde büyük şehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içindeki il belediyeleri ile nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğalgaz, yol ve aydınlatma, gibi altyapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet, ve turizmi geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir"²⁰⁴ denilmektedir.

Erol Kaya'nın kaleme aldığı "Yerel Kalkınma Yönetimi" isimli kitapta ifade edildiğine göre bu yasa ile belediyeler, kent ekonomisinin ve ticaretinin geliştirilmesi için çalışmalar yapacakları gibi ayrıca KOBİ'ler için teşvik olarak değerlendirilecek çalışmalar da yapabilmektedir. Yasanın 15. maddesinde belediyelere tanınan bu teşvik yetkisini şu şekilde özetleyebiliriz:

a-Altyapı yatırımı yolu ile teşvik: Turizm, Sağlık, Sanayi ve ticaret yatırımları, Eğitim kurumları,

Bu kurumların şu tür altyapı yatırımlarını belediye yapabilir: Su, Termal su, Kanalizasyon, Doğalgaz, Yol, Aydınlatma

²⁰² Pendik Yerel Kalkınma Platformu, www.pendik.bel.tr

²⁰³ 5393 Sayılı Belediye Kanunu, www.tbmm.gov.tr

²⁰⁴ 5393 Sayılı Belediye Kanunu, www.tbmm.gov.tr

Bu yatırımları şu şekilde yapabilir: Faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli, Ücretsiz olarak yapabilir, Yapılan tesislere altyapı yatırımı karşılığı ortak olabilir,

a- Arsa tahsisi yoluyla teşvik

Belirtilen yatırımlara arsa tahsisi yapabilir: Sağlık, Eğitim, Sosyal hizmet, Turizm,

Arazi tahsisi şu yollarla yapılabilir: İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile ücretsiz, İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile düşük bir bedelle²⁰⁵

Yerel yönetim-KOBİ ilişkisinin yurtdışı tecrübelerine bakıldığında şu örneklerle konuya genişlik kazandırılabilir:

"Britanya'da yerel gelişmenin şartlarının iyileştirilmesine yönelik olarak şöyle bir çalışma yapılmıştır: 1980'lerde merkezi yönetim Muhafazakar Parti'nin elindeyken özellikle İşçi Parti'sinin elindeki "counciller" 2p2'lik oranı yaygın ve yenilikçi bir biçimde kullanmaya başlamış (yasal bir mali imkandan bahsediyor) yerel kooperatifleri destekleyerek yerel istihdam oluşturmak ya da korumak konusunda kendileriyle beraber çalışmaya gönüllü olan firmalara hibeler vermiştir. Bu vb. girişimler sayesinde 80'lerin sonunda ekonomiye yapılan ortalama harcama yerel nüfusta kişi başına 2 sterlini bulmuş, yapılan yerel harcamaların yaklaşık yüzde 0.2'sini oluşturmaya başlamıştır".²⁰⁶

2001 yılında BMW Almanya Leipzig'de fabrikasını kurmaya karar vermiştir. Bu 860 milyon dolarlık proje 5.500 kişiye istihdam sağlayacaktır. Avrupa'daki 250'den fazla yer 12 ay boyunca BMW fabrikası için rekabet ettiler. Sonuçta Leipzig, Çek Cumhuriyeti'nin Rolin, Fransa'nın Arras, Almanya'nın Ausburg ve Schwerin kentleri karşısında galip gelmiştir. Sonuçta BMW 'ye 495 dönüm arazi, 2.23 milyon dolar ve ilave olarak AB'den fabrikasını ekonomik açıdan dezavantajlı bir yerde kurduğu için

²⁰⁵ Erol Kaya, **Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım Yerel Kalkınma Yönetimi**, Sistem Basım Yayım, 2004, s.100.

²⁰⁶ Chris Game, "Britanya'da Ekonomik Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü", **Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü**, Pendik Belediyesi Kültür Yayını, 2004, s.119

244 milyon dolar destek sağlanmıştır. Bunlarla birlikte bölge belediye otoritelerinin işçilerin eğitimi için kaynak ayırdığı ve yardımda bulunduğu rapor edilmiştir.²⁰⁷

1980'li yıllarda AB'ye üye olan İspanya'da da benzer uygulamalara rastlamak mümkündür. Barselona sınırları içinde bulunan Mataro Belediyesi kurduğu yerel kalkınma enstitüsü bünyesinde yatırımcılar için yetişmiş insan kaynağı temin etmekte, belli sektörleri gerek mali gerek danışmanlık yönü ile desteklemekte, işsizliğin azaltılması için yabancı yatırımcılar için tanıtım ve reklamizasyon faaliyetleri düzenlemektedir. Belediye ve yerel şirketlerce finanse edilen enstitü, yöre halkının ekonomik açıdan refahını sağlamak bakımından merkezi idareden daha çok efor sarf etmektedir.

KOBİ'ler ve rekabet bağlamında üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise Rekabet Kurumunun KOBİ'ler için sağlayacağı katkılar ve rekabet hukukunun gerekliliğidir. KOBİ'lerin Türkiye ekonomisinde sahip oldukları yer ve önem ile birlikte bu işletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan istihdamın artırılması, bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi, sermayenin tabana yayılması gibi sosyal faydalar gerçekte küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesinde genel bir devlet politikasının benimsenmesini gerekli kılmaktadır. Bu desteğin hiç şüphesiz önemli bir parçası da Rekabet Kurumu'nun uygulayabileceği politikalaradır. KOBİ'lerin gerekli teşvik ve desteklerin varlığı ile birlikte rekabet hukukunun sağladığı koruma altında, potansiyel rekabetin artırılması için etkin bir araç olarak kabul edilebilecekleri gerçeği, bu işletmelere yönelik farklı rekabet politikalarının uygulanmasında temel dayanaklardan birisidir.²⁰⁸

Diğer taraftan, Rekabet Kurumu'nun katkıları vazgeçilmez olmakla birlikte bir de bu kurumun ve genel rekabet atmosferinin hukuki zemine bağlanması açısından rekabet hukuku da önemli ve gerekli bir alan olarak uygulamaları yönlendirmekte, denetlemektedir. "Rekabet hukuku, piyasalarda sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması ve bu ortamın korunabilmesi için gerekli olan düzenlemelerden oluşur. Rekabet hukukunun amacı, piyasalarda rekabetin tesisini ve korunmasını sağlamaktır. Rekabetten beklenen sonuçlar ise, piyasalarda arz ve talebin serbestçe oluşması,

---

²⁰⁷ Game, a.g.m.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Karakelle, "Rekabet Politikası ve Türkiye Deneyimi", **II.Türkiye Rekabet Sempozyumu**, Rekabet Kurumu Yayını, Ankara, 2000

kaynakların etkin dağılımı, daha kaliteli mal ve hizmetlerin daha ucuz fiyata sunulması, araştırma geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilip yeniliklerin gelişmesine kaynak ayrılması, küçük ve orta ölçekli firmaların piyasalarda varlığını sürdürebilmeleri ve bütün bunların sonucunda tüketicinin bu süreçten maksimum fayda sağlamasını temin eden bir yapının oluşmasıdır.²⁰⁹ Görüldüğü gibi bu hukuk alanı hem işletmelerin hem de tüketicinin haklarını korumak ve dengelemek konusu ile ilgilidir.

Zira serbest piyasa ekonomisinin kendi içinde oluşturduğu kurallar rekabetin korunması için yeterli olmayacağından yasal düzenleme ve kurumsal yapılanmalara muhakkak anlamda ihtiyaç vardır. Bu anlamda Türkiye Rekabet Kurumuna büyük görevler düşmektedir.

4.5.KOBİ'lerin Orta Sınıfın Korunmasına Etkileri

KOBİ'ler ile orta sınıf kavramı arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü serbest Pazar ekonomisinin sağlıklı biçimde işlevini yerine getirebilmesi bir başka anlatımla başarılı olması toplumda güçlü bir orta sınıfın varlığını gerektirmektedir..²¹⁰ Orta sınıf, sorumluluk taşıma, üretkenlik, risk alma genel yöneticilik ile buluş ve yeniliklere açık olma gibi fonksiyonlara sahip olduklarından aşağıda da açıklanacağı gibi bu sınıf toplumun dinamik, yenilikçi ve girişimci özellikler taşıyan kesimini oluşturmaktadır.²¹¹

Demokratik bir devlet ve toplum düzeni için orta sınıfın ekonomik, sosyal ve politik önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Buna karşılık orta sınıf kavramı oldukça karmaşıktır. Ekonomik ve sosyal politikada orta sınıf kavramı kadar çok yönlü, belirsiz, tartışmalı, aynı zamanda da çok kullanılan başka bir kavram bulmak olanaksızdır. Orta sınıf kavramı değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Bunlardan biri toplum bireylerini kişisel gelirlerine göre alt, orta ve yüksek gelir grubuna ayıran üçlü sınıflandırmadır. Bu grupta orta gelir grubunda yer alanlar orta sınıf olarak adlandırılmaktadır. Kişisel geliri temel tutarak yapılan bu sınıflamada gelir grupları arasındaki sınırlar toplumların ekonomik gücüne göre farklı olmaktadır. Buna karşın

²⁰⁹ Hilal Yılmaz, Yenilik, **Yeni Ekonomi ve Rekabet** (Uzmanlık Tezi), Rekabet Kurumu Yayını, Ankara, 2003.s.6.

²¹⁰ Oktay Alpugan, **Küçük İşletmeler**, Per Yayınları, Ankara, 1998, s.23.

²¹¹ Rifat Iraz, **Girişimcilik ve KOBİ'ler**, Çizgi Yayınları, Konya, 2005, s.238.

birçok toplumda orta gelir grubunda bulunanların büyük çoğunluğunu serbest meslek sahipleri ile küçük ve orta ölçekli girişimciler oluşturmaktadır.²¹² Türkiye’de de orta sınıfı oluşturan kesim genel itibariyle küçük esnaf ve KOBİ’lerdir.²¹³

KOBİ’ler profilinden bakıldığında Türkiye’de girişimci orta sınıfın temsilcisi olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin rakamlarına başvurmakta fayda vardır. TOBB’un üye Sayısı yaklaşık 1.2.milyondur. Bu girişimci orta sınıf hem ülke düzeyindeki yerel örgütlenmeleriyle hem de ürettikleri ekonomik hasıla ile yerel ve bölgesel politikalar üzerinde de etkili olmaktadır. TOBB verilerine göre 1.2 milyon üyenin % 99’u KOBİ şeklinde yapılanmıştır bulunmaktadırlar. Ülkemizde toplam istihdamın % 77’sini de KOBİ’ler sağlamaktadırlar.²¹⁴

Bir aylık ekonomi dergisinin yaptırdığı araştırmada yeni girişimci ve orta sınıf girişimci profili şöyledir: Türkiye’nin süperleri adı verilen 100 önemli işadamları bu grupta yer alıyor. Bu gruptaki işadamları ülkenin büyük banka ve holdinglerine sahiptirler.

Büyükler ligi olarak adlandırılan listede ise İSO araştırma sonuçlarına göre ilk 500’e giren firmaların sahipleri var. Bu işadamları 1980’li yıllarda işlerini büyütmeye başlamışlardır. Sonrasında ise Anadolu Kaplanları adı verilen ve şirketlerinin ciroları yirmi milyon doları bulan ve sayıları 2000 civarında olan işadamları geliyor. Anadolu kaplanlarını takip eden girişimci grubu ise orta sınıftır. Beş milyon dolar civarında ciroları mevcut ve her alanda üretim yapmaktadırlar. Sayıları 40.000 civarındadır. Orta sınıfın ardından orta sınıfı zorlayan ve atölye düzeyinde üretim yapan, sayıları 60.000 civarında olan işadamı kesimi gelmektedir. Bu kesim işini büyütme ve sınırlarını aşmak mücadelesi içindedir. Adına küçükler denilen ve sayıları 300.000’i bulan ticaret ağırlıklı çalışan, yanında az sayıda kimseyi istihdam eden girişimciler bulunmakta, pek az kısmı ticaretle uğraşmaktadırlar. Son grup ise sayıları 700.000 civarında olan, küçük esnaf statüsündeki kimselerdir ki rakamsal olarak ağırlık bu gruptadır.²¹⁵

Temel niteliği rekabet olan serbest Pazar ekonomisi ile orta sınıf ve toplumsal politikalar arasında karşılıklı bağımlılıklar bulunur. Orta sınıfı oluşturan küçük ve orta

²¹² Alpugan, **a.g.e.**, s.23.

²¹³ Tamer Müftüoğlu, **Türkiye’de KOBİ’ler**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998.

²¹⁴ Ebru Fırat, “Girişimci Orta Sınıf Yükselişte”, **Capital Dergisi**, Haziran, 2005

²¹⁵ Ebru Kaymaz, Girişimci Orta Sınıf Yükseliyor, http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=2801,

ölçekli girişim sahibi olan kimseler rekabet ortamında sürekli bir biçimde üretimin artırılması ve iyileştirmesi için çaba harcarken cesaret ve üretkenliklerini ortaya koyarlar. Yukarıdaki tabloda ortaya konan rakamlar da bu durumu ispatlamaktadır. Böylece bu sınıf çok önemli işlevler yerine getirir. Her şeyden önce KOBİ'ler büyük sermaye ile işçi sınıfı arasında bir denge unsurudur. Gelirin daha dengeli dağılımı, sosyal huzursuzlukların en aza indirilmesi bölgeler arası farklılıkların giderilmesi hep güçlü bir orta sınıfın varlığı ile sağlanabilir.²¹⁶

Orta sınıfı oluşturan KOBİ'ler devamlı surette birbirleriyle rekabet halindedirler. Cesaretleri girişimcilik özellikleri, kaliteyi ve üretimi artırma çabaları ile bu orta sınıf, yerel ve ulusal kalkınmanın temel dinamikleridir.

4.6.KOBİ'lerin Yabancılaşmayı Azaltmaya Katkıları

Genel olarak yabancılaşma, bireyin toplumsal, kültürel ve doğal çevresine olan uyumunun azalması, özellikle çevresi üzerindeki denetiminin etkinsizleşmesi ve bu denetim ile uyum azalmasının giderek bireyin yalnızlığına ve çaresizliğine yol açması şeklinde tanımlanmaktadır.²¹⁷

Sanayileşme süreci ile birlikte özellikle 1960'larda başlayan kırsaldan Büyükşehirlere göç hareketi göçmen konumundaki insanların kentlerde bir çok sosyo-ekonomik sorunla karşı karşıya gelmesi ile sonuçlanmıştır. Bir kısım insanlar kentle bütünleşebilmiş, bir kısmı da içe kapalı bir yaşam tarzını kabullenerek yabancılaşmıştır.

KOBİ'ler genel itibariyle sermaye sahibi kimselerin aynı zamanda çalışan konumunda olduğu, sermayedarla çalışanı aynı mekanda tutan işletmelerdir. Sosyo-ekonomik sınıf farkları KOBİ'lerde çokça hissedilmemektedir. Yüz yüze ilişkiler daha güçlü olduğu gibi, çalışanların patron konumundaki insanlarla aşağı yukarı aynı ikamet alanını yahut aynı yerleşim mekanını paylaşması neticesinde sosyal ilişkiler büyük şirketlere göre daha güçlüdür. Öte yandan küçük işletmeler mekan seçiminde diğerlerine göre daha esnek davranabildiklerinden insanların çalıştıkları mekanla, ikamet mekanları, içinde buldukları çevre genel olarak uyumsuzluk

---

²¹⁶ Alpugan, a.g.e.s.23

²¹⁷ M.Şerif Şimşek, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**'tan aktaran;Rıfat İraz, y.a.g.e.s.236.

göstermemektedir. Bu durum insanların genel anlamda yabancılaşmasına engel olmakta, KOBİ tarzı işletmelerin bu fayda neticesinde yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır.

Ayrıca Rifat İraz'ın da ifade ettiği gibi KOBİ'lerde personelin işten duyduğu tatmin düzeyi yükselmektedir. Geleneksel organizasyon anlayışında varolan katı, mekanik ve hiyerarşik yapının tersine yeniden oluşturulan organik, esnek ve yalın ilişkiler çalışanların üretilen mal ya da hizmete yaptıkları katkıyı görmeleri mümkün olmaktadır. Ayrıca çalışanlarla işveren arasında hedef birliği oluşabilmektedir.²¹⁸

4.7.KOBİ'lerin Mesleki Eğitime Katkıları

Küçük ve Orta Boy İşletmeler faaliyet gösterdikleri bölgelerde aynı zamanda birer eğitim merkezleridirler. Teknik eğitim veren lise ve meslek yüksek okulu mezunları, üniversite mezunları, ekonomi ve hatta fen bilimi mezunlarının önemli bir kısmı KOBİ'lerde istihdam edilmektedirler. Bu gerçeği ispatlayan yegane veri ülkemiz işletmelerinin % 99'unu KOBİ'lerin oluşturmasıdır. Muhasebeci, makine mühendisi, işletmecisi, iktisatçı, biyoloji, kimya mezunları ve birçok meslek grubundan kimse KOBİ'lerde istihdam edilmektedirler.

Bugün gelişmiş ülkelere bakıldığında mesleki eğitimin ikili yapıda sürdürülmesi gerçekten önem verilen bir alandır. Alman kalkınmasının ana motorlarından birisi mesleki eğitim ve KOBİ'lerin bu süreçte üstlendikleri roldür. "İkili meslek eğitimi Alman eğitim sisteminin taşıyıcı bir direği ve ülkenin ekonomik verimliliği için önemli bir koşuldur. Meslek eğitimini başarıyla vermek şu anlama gelmektedir: 'Gelecek şanslarını iyileştirmek -hem genç nesil, hem de ekonomi ve Almanya'daki refah için'.

Başarılı meslek eğitimi, Gençlere ve genç yetişkinlere mesleki bir perspektif ve kendi hayatını bizzat belirleme şansını verir, işverenler için kendi şirketlerinin geleceğine yapılan kazançlı bir yatırımdır, acilen ihtiyaç duyulan yeni kuşak kalifiye elemanların yetiştirilmesini ve böylece Alman ekonomisinin yenilikçi ve rekabetçi yeteneğini güvence altına alır.²¹⁹

²¹⁸ İraz, a.g.e, s.237.

²¹⁹ Gerhard Köhler, **Almanya'da İş Ve Sosyal Güvenlik Düzeni**, http://www.erfolgreich-ausbilden.de/ctrsrcs_datei0,,7261,00.pdf

Almanların mesleki eğitimin faydalarına nasıl baktığını maddeler halinde özetleyelim: Almanya’da takriben 500.000 başarılı şirket genç insanların işletme içi meslek eğitimine katılmaktadır. Bu sayede gençlere bir şans tanımakla kalmıyorlar, her şeyden önce kendi şirketlerinin geleceğine de yatırım yapmaktadırlar.. Zira bizzat meslek eğitimi vermenin birçok avantajları vardır: Şirketin ihtiyacı olan en uygun kalifiye elemanı bulmanın en iyi yolu, onu mesleki açıdan bizzat eğitmektir. Meslek eğitimi işletmenin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenebilir. Avantaj: Gençler planlı bir şekilde şirkette onlara daha sonra verilecek görevlere hazırlanabilirler. Meslek eğitimi personel seçiminde güvence sağlar. Meslek eğitimi veren işverenler geleceğin potansiyel kalifiye elemanlarını iki üç yıl boyunca tanıma fırsatı bulurlar. Avantaj: Elemanın çalışma isteğini ve motivasyonunu, daha sonraki bir müracaat görüşmesinde mümkün olduğundan çok daha iyi bir şekilde değerlendirebilirsiniz. Böylece işe istekli personeli garantilemiş ve yanlış eleman seçiminden kaçınmış olunmaktadır. Meslek eğitimi alanlar işletmeyi tanır. Meslek eğitimleri sonunda çırakların, dışarıdan alınan kalifiye elemanlara nazaran açık bir bilgi birikimi ve şirketle daha güçlü bağları olur. Avantaj: Uzun işe alışma süreleri ortadan kalkar, elemanın şirkete bağlılığı daha güçlü ve eleman değişimi daha az olur. Meslek eğitimi kazandırır. Çıraklar işletmede yapılan işte yardımcı olurlar. Onların yaptığı işler sayesinde daha meslek eğitimi sırasında bile kazanç elde edersiniz. Buna ilaveten: Uygun kalifiye eleman arayışı çok pahalıya da mal olabilir. Bu masraflar bizzat verilen meslek eğitimi ile önemli ölçüde azaltılabilir. Ve: Bazı durumlarda meslek eğitimi veren işletmeler için devlet desteği bile vardır. Meslek eğitimi verme, eğitimi veren işverenlerin itibarını arttırır. Avantaj: Meslek eğitimi veren işletmeler net bir imaj kazancı edinirler. Meslek eğitimi gelecekte yeterli ölçüde kalifiye elemanın olmasını garantiler. Ülkemizde gittikçe daha az çocuk doğurulmaktadır. Sakıncası: Bir kaç sene sonra genç nesil azalacak. Bu yüzden geçerli olan: Yarın ihtiyaç duyulacak kalifiye elemanı bugünden eğitmek lazım.²²⁰

Görüldüğü gibi Almanlar mesleki eğitimin işletmelerle birlikte yürütülmesine son derece önem vermektedirler. Bu hem insan kaynaklarının gelişimi hem de işletmelerin kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması açısından önemlidir. Ülkemizde de mesleki eğitim konusunda belli yasalar ve yönetmelikler bulunmakta, uygulamalı eğitimlerin gerek KOBİ’lerin yardımıyla gerekse çıraklık eğitim merkezlerinde gerçekleştirilmesi

²²⁰Gerhard Köhler, **Almanya İş ve Sosyal Güvenlik Düzeni**, http://www.erfolgreich-ausbilden.de/ctrsrcs_datei0,,7261,00.pdf

pratikte de sağlanmaktadır. 3308 Sayılı “Mesleki Eğitim Kanunu” nun birinci maddesinde “Kanunun amacı; çırak, kalfa ve ustaların eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitime ilişkin esasları düzenlemektir.” Şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı kanunun 3.maddesinde ise işletmelerde eğitim şöyle tanımlanmaktadır: “İşletmelerde Meslek Eğitimi”, mesleki ve teknik öğretim kurumu öğrencilerinin beceri eğitimlerinin işletmelerde, teorik eğitimlerinin ise mesleki ve teknik eğitim kurumlarında veya işletme veya kurumlarca tesis edilen eğitim merkezlerinde yapılan eğitim uygulamalarını” kapsamaktadır. Şeklinde tanımlanmaktadır.²²¹

Aynı kanunun 18.maddesi ise işletmelerde mesleki eğitimin nasıl yapılacağına dair daha detaylı bilgiler vermektedir. “50 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmeler, çalıştırdıkları işçi sayısının yüzde beşinden az, yüzde onundan fazla olmamak üzere, meslek lisesi öğrencilerine beceri eğitimi yaptırırlar. Öğrenci sayısının tespitinde kesirler tama iblağ olunur. Bu Kanun kapsamına giren illerde 50 ve daha fazla işçi çalıştıran işletmeler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bölge Müdürlüğüne her yıl Şubat ayı içerisinde İl Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kuruluna bildirilir. İşletmelerdeki işçi sayısının tespitinde her yılın Ocak ayı esas alınır. Beceri eğitimi uygulamasına da öğretim yılı başında başlanır. Hangi iş kollarında ve hangi illerde işletmelerin bu eğitim uygulaması kapsamına alınacağı, Bakanlıkça tespit edilir. Meslek lisesi öğrencisine beceri eğitimi yaptıracak işletmeler, ustalık yeterliğine sahip ve iş pedagojisi eğitimi görmüş usta öğreticileri beceri eğitimi için görevlendirirler”.²²² denmektedir.

Yine bu konuda çıkarılmış birçok kanun, tüzük, yönetmelik bulunmaktadır. Başlıcaları, İşletmelerde Meslek Eğitimi ve Sınavları Tüzüğü”, 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu örnek verilebilir. Bunlardan başka birçok yönetmelik mevzuattaki yerini almıştır, tek tek saymaya gerek yoktur.

- Diğer taraftan AB'nin üyelik sürecindeki ülkelerin gelişimi açtığı programların önemli bir kısmını da mesleki eğitim projeleri oluşturmaktadır. AB kendi içindeki gelişim politikalarında da mesleki eğitime büyük önem vermiş, anlaşmalar da, çok yıllık programlarda ve diğer belgelerde bu politikalar yer almaktadır. Detayına girmeden sadece ayakkabıcılık sektörü için adaylık sürecinde bulunan Türkiye’de uygulanan bir eğitim projesinin detaylarını aşağıya alalım.

²²¹ Mesleki Eğitim Kanunu, <http://www.memocal.com/MilliEgitimKanunlari/MeslekiEgitimKanunu.doc>

²²² Mesleki Eğitim Kanunu, a.g.kaynak.

Programın Tanımı

Bu projenin genel amacı, ayakkabıcılık sektöründeki mesleki ve teknik eğitimin, sektörde KOBİ'ler tarafından istihdam edilen işçilerin niteliklerinin ve becerilerinin artırılması yoluyla güçlendirilmesidir. Bu kapsamda, İstanbul'da bir eğitim merkezi ve kalite kontrol laboratuvarı ile, Ankara'da bir bilgi/iletişim merkezi kurulması planlanmaktadır. Merkez sektördeki KOBİ'lere en son teknolojiler ve yönetim tekniklerine ilişkin eğitim ve temel bilgileri sunacaktır.

Hedeflenen Veya Ulaşılan Sonuçlar: Kalıcı bir mesleki eğitim merkezinin kurulması ve donatılması ve Kalite Kontrol Laboratuvarının kurulması; Yerel eğitimcilerin eğitimi; Yerel eğitimcilerin sektörde faaliyet gösteren KOBİ'lerin çalışanlarını eğitmesi; Yabancı ve yerel eğitimcilerin KOBİ'lere; yönetim, mali işler ve pazarlama alanlarında eğitim vermesi; En son teknolojiler ve yenilikler konusunda seminerler yoluyla bilgi dağıtımının sağlanması. **İlgili Kurumlar:** Yararlanan kurum: KOSGEB'tir. KOSGEB Avrupa Komisyonu Temsilciliği'nin de temsil edildiği bir Koordinasyon Komitesi aracılığıyla TESK, TUAFA, TASEV ve Milli Eğitim Bakanlığı ile yakın işbirliği içinde çalışacaktır. ²²³

Projeye ilişkin bütçe verileri ve diğer bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.17: Ayakkabıcılık Sektöründe Uygulanan Bir AB Hibe Programı ve Bütçesi

Başlangıç Tarihi	Süre	Bütçe (Euro)
Nisan 2002	4 yıl	Avrupa Komisyonu'nun Katkısı: 1.962.000 Türkiye'nin Katkısı: 1.220.000 Toplam: 3.182.000

Uygulamaya bakıldığında bazı KOBİ'ler özellikle tekstil sektöründe Halk Eğitim Merkezleri ve belediyelerle işbirliğine giderek iş yerlerinin bir kısmını çıraklık ve mesleki eğitim amaçlı olarak kullanılmaktadır. Örneğin İstanbul Ümraniye'de faaliyet gösteren iç giyim üretim ve ihracatı ile uğraşan "Papatya Tekstil" firması yönetim/üretim

²²³ DELTUR, **KOBİ'ler İçin**, http://www.deltur.cec.eu.int/_webpub/documents/KOBİler%20icin%20.doc

binasının bir katında halk eğitim merkezi ile işbirliği halinde tekstil mesleği üzerine bir eğitim merkezi bulundurmaktadır. Burada eğitim alan gençler hem ilgili firmada istihdam şansı elde etmekte, hem de mesleki gelişimlerine teorik ve pratik olarak katkı sağlamaktadırlar. 37 Meslek grubunda mesleki eğitim veren Ümraniye Ulubatlı Hasan Mesleki Eğitim Merkezi'nden Sayın Hayrettin Başpınar'dan ve Papatya Tekstil Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Mehmet Erzurumluoğlu'ndan yüzyüze görüşme yöntemi ile alınan bilgilere göre firma bünyesinde oluşturulan eğitim merkezi 5 yıl faaliyette bulunmuştur. Buradan mezun olan 50 çırak aynı zamanda firmanın çalışanlarıdır. Cumartesi günleri bu eğitim merkezinde ders görmüşler, hafta içi işyerinde çalışmışlar, eğitimin son döneminde de Ulubatlı Hasan Mesleki Eğitim Merkezi'nde ders görmüşlerdir. Öğrencilerin sigortaları devlet tarafından karşılanmış olup, öğrencilere/çıraklara firma ve okul tarafından meslek eğitimi başta olmak üzere genel kültür derslerinden de hem teorik hem pratik bilgiler verilmiştir.

4.8.KOBİ'lerin Sermayenin Tabana Yayılmasına Sağladığı Katkılar

Dengeli bir yerel kalkınmanın en önemli araçlarından biri olan sermayenin tabana yayılması için yatırım, istihdam ve üretim her yönüyle teşvik edilmelidir. Bu çerçevede büyük sanayi kuruluşlarının yanı sıra, KOBİ'lerin verimliliği artırılmalı ve yerel ekonominin motor gücü olmaları sağlanmalıdır.

İstihdamın yüksek olduğu bölgelerde üretim de yüksek olacak, bölgenin ürettiği hasılının paylaşımında çalışan kesimin aldığı pay üretim ve ekonomik potansiyelin yüksekliğine bağlı olarak artacaktır. Teknolojinin istihdam üzerindeki baskıları bir realite olarak kalmakla birlikte özellikle üretim sektöründe faaliyet gösteren firmaların modern teknolojilerden faydalanma oranı yine de düşüktür. Bu durum ülkemizde insan gücünün üretimde henüz önemli bir girdi olduğunu teyid etmektedir.

İstihdamda önemli bir yeri olan KOBİ'ler esnek yapılarıyla büyüme olanaklarını yakalayabilen firmalardır. Büyüme ile birlikte ulaşılan ölçek ve yakalanan ciro şüphesiz firma sahiplerinin de gelir ve servet düzeylerine pozitif yönde katkı sağlamaktadır. İşini sıfırdan kurarak belli bir büyüklüğe ulaşmış birçok girişimci vardır. Bu girişimciler, kurdukları işletmeler sayesinde hem kendileri ekonomik açıdan büyümüşler hem de çalıştırdıkları insanların mesleki ve ekonomik gelişimine katkı sunarak çalışanlarının

da belli bir süre en azından bir kısmının kendi işlerini kurmalarını kolaylaştırmışlardır. Bu döngü doğal olarak yerel rekabeti de körüklemiş, büyüklerin daha da büyük olarak bir tekel oluşturmalarını engellemişlerdir. Bir süre belli bir işletmede çalışarak meslek ve tecrübe sahibi olan girişimciler daha sonra kısıtlı sermayelerle kendi işlerini kurarak ayrıldıkları firmalarla aynı rekabet havuzu içine dahil olmuşlardır.

İşte bu noktada KOBİ'ler doğurgan ve yetiştirici yapılarıyla bir çok girişimci insanın kendi işini kurabilmesi açısından yetiştirici ve geliştirici rol üstlenmişlerdir.

SONUÇ

Birçok sosyal bilimciye göre 20. yüzyıl, siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyal gelişmelerin çok hızlı yaşandığı, adeta dünya tarihinin özeti sayılabilecek bir zaman dilimi olmuştur. Özellikle teknolojik gelişmeler, buna bağlı olarak, ekonomik ve sosyal hayattaki değişim, daha önceki dönemlerde görülmemiş süreçleri insanlığa yaşatmıştır. 20.yy biterken siyasi ve ekonomik tartışmaların ana eksenini küreselleşme kavramı oluşturmuş, 21.yy'ın ilk çeyreği de bu tartışmalara sahne olmaktadır. Bu kavram, diğerlerinde olduğu gibi, dışımızdaki gelişmelerin bir sonucu olarak yaşantımıza girmiştir. Bu bağlamda küreselleşme hayatımızın her noktasında etkili olmakta, ulusal sınırları aşan kültürel, ekonomik ve politik dalgalar yerelde sürdürdüğümüz yaşamımızı bir çok yönden kuşatmaktadır.

Küreselleşme, çoğunluğu oluşturan kesim tarafından insanlığın teknolojik, ekonomik ve sosyal birikimlerinin sonucu ve şimdiye kadar görülmemiş imkanlar sunan, insanlığın geldiği son ve mükemmel nokta olarak görülürken, karşıtları da bu kavramı kapitalist sömürü düzeninin küresel çapta uygulanması olarak görmektedir. Her iki tarafın da görüşünü haklı çıkaracak yeterli malzeme elimizde mevcutken belki de asıl tartışılması gereken nokta bu küresel dinamikler ekseninde yereldeki ekonomik, siyasal ve sosyal yaşamımızı nasıl dizayn edeceğimizdir.

Sanayileşmiş egemen uluslar yakaladıkları refah düzeyini geliştirmek ve en azından devam ettirmek için yeni arayışlara yönelmişlerdir. Küreselleşme adı altında öncelikle ekonomi, sosyal, kültürel, edebiyat, medya ve ticari diğer hizmetler alanlarında uluslar arası pazarlara açılma ve bu pazarların alım gücünün devam ettirilmesi hedeflenmektedir. Bu müreffeh devletler küreselleşen dünyada kendilerini konumlandırırken bizim gibi gelişmekte olan ülkeler ne yapmaktadır? Bu sorunun cevabını ararken içine girceğimiz tünellerden birisi mevcut durumu ortaya koymak olacaktır.

Gelişmiş ulusların potansiyel pazarlarında bir daralma söz konusu olduğunda "kaynak" adı altında üçüncü dünya ülkelerine borç verilmektedir. Alınan bu borçlar ise uluslar arası pazarların canlandırılması için tüketime aktarılma ve bu borç yumağı kartopu gibi sürekli büyütülerek ülkenin egemenlik haklarına müdahale etme vasıtası

haline getirilmektedir. Tabii olarak bütün bu gelişmeler ulusal ve yerel kalkınma arayışı içinde olan ülkeleri bir girdabın içine sürüklemeye başlamış, üretim ekonomisine geçemeyen ülkeler bu girdapta kaybolarak kalkınma yolculuklarını başarıyla tamamlayamamışlardır. Başarılı yakalayamayan uluslar yeni dönemde alternatif kalkınma modelleri üzerinde durmaya başlamışlardır.

Yeni kalkınma arayışları ile birlikte bu kalkınmayı mümkün kılacak dinamiklerin küreselleşme süreci ile birlikte varolduğuna şahit oluyoruz. Bu dinamiklerin başlıcaları adına bölgeselleşme, yerelleşme denen gelişme ya da süreçlerdir. Bölgeselleşme hareketleri daha çok yer küre üzerinde belli coğrafyalarda bulunan ülkelerarası, uluslararası birlik ve entegrasyonlara işaret etmektedir. Ekonomik yönden bugün yeryüzündeki ülkelerin önemli bir kısmı birbiriyle bütünleşmeye başlamıştır. AB bu entegrasyonlara iyi bir örnek teşkil eder. Başlangıç itibariyle ekonomik menfaatlerin geliştirilmesine yönelik olarak kurulan AB bugün siyasi bir birlik olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Bölgesel ilişkilerin yoğunlaşması, bölgesel entegrasyonlar, olanca hızıyla devam ederken dünyanın farklı ülkelerindeki gelişmeler de başka coğrafyalardaki ülkeleri etkisi altına alabilmektedir. Örneğin Tayland'da başlayan bir kriz, bütün Asya'yı etkilediği gibi, bizi de etkileyebilmektedir. Ya da Rusya'da yaşanan bir krizin arkasından Türkiye'den bu ülkeye ihracat yapan birçok firma kapısına kilit vurmak zorunda kalabilmektedir. Bu da doğal olarak ülkeleri kendi politikaları kadar, başka ülkelerin izlediği ekonomik ve siyasal politikalar konusunda da duyarlı olmaya zorlamaktadır. Yani artık ülkelerin iç işlerinde yaşadığı sorunlar ile dış ilişkilerindeki sorunlar arasındaki sınır giderek silikleşmeye başlamıştır. İşte bu atmosferde tezimizde de belli bölümlerde işlenen yerel kalkınma konusu ve bu kalkınma arayışının gündeme getirdiği yeni ekonomik aktörler yerelleşme süreci ile birlikte önemli bir konu olarak karşımıza çıkmıştır.

Yerelleşme meselesine gelince; daha mikro coğrafya parçalarında yaşanan yerinden yönetim arayışları ve yerelleşme dalgası, mikro ekonomilerin öne çıkışı, yerel yönetimlerin, yerel değerlerin önem kazanması gibi dinamikler küreselleşmeyle birlikte var olan süreçlerdir. Şüphesiz bu süreçlerin de en önemli ayağını ekonomideki yerelleşme ve yerel ekonomik dinamiklerin öne çıkışı oluşturur. Yerel dinamiklerin

yerel kalkınma arayışı için nasıl yönlendirilmesi gerektiği sorusunun cevabı ise yerel kalkınma kavramına bu bağlamda nasıl baktığımızla yakından ilgilidir.

Çalışmamızda yerel kalkınma konusunu ele alırken yerel kalkınmanın bugün en önemli alanının yerel ekonomik kalkınma olduğunu ifade etmiştik. Küresel bir bakış açısıyla, yerel kalkınmayı, bölgede, yerelde ya da yörede mevcut olan doğal, ekonomik, kültürel, teknolojik ve beşeri kaynakların kullanılması yoluyla yerel düzeyde sunulan fırsatları, yerel aktörlerin katkısıyla azamiye çıkarmaktadır şeklinde tanımlamıştık. Yine bu tanımdan hareketle yerel ekonomik kalkınmayı ise; Yerel ekonomik kalkınma, yerel aktörlerin şekil verdiği ve ülkelerinin geleceğini paylaştığı bir prosestir. Bunu, yerel paydaşlar arasındaki ortaklığı teşvik edici ve kolaylaştırıcı katılımcı bir proses olarak, kolektif bir dizaynın etkinleştirilmesi olarak ve esas anlamda yerel kaynakların kullanımına dayalı stratejiler ile, son hedefi temiz işler çıkarmak ve sürdürülebilir ekonomik aktivitelerin gerçekleştirilmesi olarak ifade etmiştik. Bu tanımda geçen yerel paydaşlar ise kentlerde yaşayan ve kentten etkilenen herkestir. Kırsal yerel kalkınma ile kentsel yerel kalkınma arasındaki en önemli fark yine tanımda geçen ekonomik aktivitelerin büyük çoğunluğunun kentlerde gerçekleşiyor olmasıdır. İşte bu noktada ekonomik yerelleşme dalgasının en önemli sonuçları kentlerde ortaya çıkmaktadır.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde iletişim, ulaşım ve teknolojide yaşanan gelişmeler; yerleşim teorisinin hammadde ve pazara yakınlık gibi geleneksel değişkenlerinin önemini azaltırken, dünyanın herhangi bir yöresinde üretilen bir ürünün, herhangi bir bölgesinde satılabilmesi mümkün duruma gelmiştir. Ticaret ve üretim faaliyetlerinin küreselleşmesi, yerelleşme dinamiklerini de hızlandırmıştır. Öyle ki, küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin birlikteliğini vurgulamak için her iki terimden kısaltılarak üretilen glocalizasyon gibi kavramlar geliştirilmiştir. Piyasaların artan küreselleşmesi, kentsel ekonomilerin küresel ekonomide birer aktör olarak yer almasını sağlamıştır. Peki kentsel ekonomiler nasıl önem kazanmıştır?

Küreselleşme sürecinde kentsel ve küresel rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, küresel piyasanın dinamik olarak izlenmesi, örgüt yapılarında esneklik ve maliyet kontrolü gibi konularda hızla değişen koşullara uyum arayışları geleneksel bölge/yöre anlayışını da değiştirerek, yeni bir bölge/yöre yaklaşımı oluşturmuştur.

Finans sektöründe merkezileşmenin artmasına bağlı olarak, kontrol ve yönetim kendi içlerinde hiyerarşik bir kademelenme gösteren ve küresel ölçekte hizmet veren “dünya kentleri”nde toplanırken, sanayi üretimi metropoliten alanların dışına dağılmaya başlamıştır. Bu durum, hem yeni sanayi kümelenme alanlarının, hem de ölçekleri fark etmeksizin kentlerin kalkınma sürecini yönlendirmede görece önemlerini arttırmış; kentler, kent ağları ve bölgeler arası yarış hızlanmıştır.

Küresel ekonomide yeniden yapılanma süreçleri ile mekanda yeniden yapılanma süreçlerinin iç içe bir gelişme izlediği görülmektedir. Bu gelişim, kentleri, kentler arası rekabet arenasına sürüklemiş, yerel ve küresel ekonomik dinamikler ön plana çıkarak kent yönetimlerinin bu süreci gözeterek politika yapmalarını zorunlu kılmıştır. Bu politika alanlarından birisini şüphesiz kent ekonomilerinin geliştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent ekonomilerinin geliştirilmesi bağlamında ise KOBİ'lerin vazgeçilmez birer önemli aktör olduğunu gözlemliyoruz.

Kent ekonomilerinin öne çıkması ile birlikte, kentler arası rekabetini boyutları daha çok ekonomik alanda kendisini hissettirmektedir. Birçok ülke ekonomisinde KOBİ'lerin rekabet açısından nerede durduğunu daha önce ifade etmiştik. İşte bu noktada KOBİ'ler ekonomik alandaki rekabetin ana dinamikleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. KOBİ'ler OECD ülkelerindeki toplam işletmeler içinde %95'lik bir paya sahiptir. Ülkemizde de imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin %99,5'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. İmalat sanayiindeki istihdamın %61,1'i KOBİ'lerde yer almaktadır. Yaratılan katma değerde KOBİ'lerin payı %27,3'dür. Bu göstergeler KOBİ'lerin ülke ekonomilerinde hayati bir öneme sahip olduğunu ve ekonomik büyümenin belkemiğini oluşturduğunu göstermektedir.

KOBİ'lerin dengeli ekonomik kalkınmanın ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülebilir kılınmasına yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının oluşturulmasında oynadıkları rolleri ve piyasa koşullarında meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar.

Sonuçta KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal öneminin anlaşılması, yerel kalkınma sürecine sağladıkları katkılarının büyümesi, büyük işletmelerin ve küçüklerin birbirlerine bağlı olması, büyük işletmelerin çoğunun bir zamanlar küçük işletmeler olarak kurulmuş olması, büyük işletmelerin rekabeti önleyecekleri endişeleri KOBİ'lere olan ilgiyi artırmıştır. Bu ilginin nedenleri çalışmamızın muhtelif kısımlarında dile getirilmiş, küçük ve ortaboy işletmelerle küçük ve ortaboy kentler arasındaki ilişkiler yer yer işlenmiştir. Burada ortaya çıkan sonuç, KOBİ'lerin kentlerarası rekabette de etkin bir rol oynadıkları, kentsel refahın artırılmasında mühim katkılar sağladıklarıdır.

Tez çalışmamızın çeşitli yerlerinde sunulan istatistikler ve bilimsel veriler göz önüne alındığında, KOBİ'ler, KOBİ'lerin Yerel Değişime İnnovasyon Boyutuyla, KOBİ'lerin Mekansal Değişime Katkıları, KOBİ'lerin Yerel Rekabete Katkıları, KOBİ'lerin Orta Sınıfın Korunmasına Katkıları, KOBİ'lerin Yabancılaşmayı Azaltmaya Katkıları, KOBİ'lerin Mesleki Eğitime Katkıları, KOBİ'lerin Sermayenin Tabana Yayılmasına Sağladığı Katkılar boyutuyla yerel bölgesel ve ulusal ekonomilerin vazgeçilmez yapı taşlarıdır. KOBİ'lerin sayılan alanlarda yerel ekonomik gelişimin ana dinamiklerinden en önemlisi olduğunun ortaya çıkmasıyla birlikte 21. yy'da da KOBİ'lere olan ilgi giderek artacak, yerel kalkınma sürecinde KOBİ'ler önemli yapı taşları olarak misyonlarını sürdüreceklerdir. Çalışmamız esnasında ortaya çıkarılan veri ve istatistikler bu kanıyı güçlendirmektedir.

KAYNAKÇA

MAKALELER

ARSLAN, Kahraman., “**Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Planlama Ajansları**”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1

ATEŞ ,Davut., “**Küreselleşme Ne Kadar Tek Boyutlu?**”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 7 (1) 2006.

-AYDIN, M.Kemal., “**Ulusal Kalkınmacılıktan Küreselleşmeye**”, Bilgi, 1999/1

BAŞARAN, İsmail., “**Küreselleşme: Merkezin Direnmesi Yerelin Güçlenmesi mi?**”, Yerel Siyaset Dergisi, Yıl 1, Sayı:5

BULUT, Haydar., “**Yerelleşmeyi Doğru Okumak**”, Yerel Siyaset Dergisi, Yıl; 1, Sayı; 5, İstanbul

ÇUKURÇAYIR, Akif., “**Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim**”, Çağdaş Kamu Yönetimi, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara, 2003.

DOERING, Detmar., “**Yeni Politik Kavramlar Olarak Küreselleşme-Yerelleşme**”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı:3, Yaz, 1996.

ERAYDIN, Ayda., “**Küreselleşme-Yerelleşme ve İşlevleri Farklılaşan Kentler**”, Prof.Dr. Cevat Geray’a Armağan, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2001.

ERSOY, Melih., Çağatay Keskinok, “**Küreselleşme ve Yerelleşme**”, ‘Ada Kentliyim’ Dergisi Yıl:3, Sayı:9, Sayı,1

- ERYILMAZ, Bilal., **“Küreselleşen Dünyada Kent, İnsan ve Yönetim”**, İzlenim, Mayıs-Haziran 1996.
- ERYILMAZ, Bilal, **“Küreselleşen Dünyada Yerel Yönetimlerin Yeri”**, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Mart 1995.
- ESGİN, Ali, **‘Ulus Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar’**, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2001 Cilt: 25 No: 2
- FIRAT, Ebru, **“Girişimci Orta Sınıf Yükselişte”**, Capital Dergisi, Haziran, 2005.
- GÖYMEN, Korel, **“Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yönetişim”**, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi
- GÜLER, Birgül Ayman **“Devlette Reform”**, Sunuş, Mimarlar Odası, 2003.
- HAASS, Richard N. & Litan Robert E. **“Globalization and Its Discontents”**, Foreign Affairs, May/June1998.
- IRAZ, Rifat, **‘Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Ortama Katkıları Açısından Değerlendirilmesi’**, Selçuk Üniversitesi, İ.İ.B.F
- KELEŞ, Ruşen, **“Bölge Gerçeği ve Avrupa”**, Çağdaş Yerel Yönetimler, C.7
- KEYDER, Çağlar, **“Sınırsız Dünya”**, Görüş Dergisi, Sayı:16, Eylül 1994.
- KONWİZ, Karl, **"Cities and the Küresel Economy"**, The OECD Observer. No 197, December. 1996.
- KÖSE, Ömer, **“Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”**, Sayıştay Dergisi, Sayı 49
- ÖZDEMİR Ufuk, **“Küreselleşme Tarihin Sonu Mu?”** , Köprü Dergisi Sayı 77

- PARLAK, Zeki, “**Tarihsel Süreç İçinde Kentsel Dönüşüm**”, Marmara Üniversitesi i.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi Bölümü, 2007.
- RODOPLU, Gültekin., “**Küreselleşme ve Yerelleşme**”, Yerel Siyaset Dergisi, Yıl;1, Sayı;5, İstanbul, 2006.
- TAĞRAF, Hasan., ‘**Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkileri**’, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2
- TUNA, Yusuf., “**Dünyada Küreselleşme Eğilimleri ve Dengeler**”, Çerçeve Dergisi, Mayıs-Temmuz 1995.
- ÜTÜK, Kazım,, “ **Dünya Ekonomisinde Küreselleşme Süreci,**” K.T.Ü. İktisat Fakültesi Dergisi (Mart 1997) Sayı.5. Yıl.2.
- YILDIRIM, Nesrin., “**Küreselleşme**”, Öneri Dergisi, Cilt 1, Ocak 1997,
- YÜCEL Asuman., “**Küreselleşme Ve Yerel Yönetimlerde Reform Gereği**”, I.Uluslar Arası Yerel Yönetimler Çalıştayı, Biga, 2003
- ZENCİRKIRAN, Mehmet., “**Küreselleşme: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri**”, İşgüç Dergisi, Cilt3

KİTAPLAR

AKPINAR, Rasim., “**Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları**”, DPT Yayını, Ankara, 2003.

AKTAN, C. ,Can ve ŞEN Hüseyin., “**Küreselleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye, Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**”, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı ekonomik, Sosyal ve Siyasal Araştırmalar Serisi, No: 1, Ankara: Kasım 1999.

AKTAŞ, Ramazan., “**Kobi’lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları Ve Çözüm Önerileri**”, Ankara, 2005.

AKTEL, Mehmet., “**Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**”, Asil Yayın, Ankara, 2003.

ALKİBAY, Sanem ve diğerleri, “**Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi’ndeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Profili Sorunları ve Çözüm Önerileri**,” KOSGEB-OSTİM Ortak Yayını, Ankara, 1999.

ALPUGAN, Oktay., “**Küçük İşletmeler**”, Per Yayınları, Ankara, 1998.

ALPUGAN, Oktay., “**Küçük İşletmeler**”, KATÜ, İ.İ.B.B.F Yayını, Trabzon 1989.

ARZENİ, Sergio & P. Jean-Pierre., “**Entrepreneurship And Local Development**,” The OECD OBSERVER’, No. 204 February/March 1997.

BARAN, Sarya., “**Demokrasi Mücadelesinde Yerel Yerel Yönetimler**”, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003.

- BLECKER, Robert., “**International Capital Mobility, Macroeconomic Imbalances, and the Risk of Global Contraction**”, Center for Policy Analysis, New School for Social Research, Working Paper Series III No 5, June. 1998.
- BLAIR, John P., “**Local Economic Development**”, Sage Publications, California, 1995.
- BLAKELY, E. James & Ted K. Bradshaw., “**Planning Local Economic Development: Theory and Practice**”, Third Edition, Sage Publications, London, 2002.
- BOZKURT, Veysel., “**Küreselleşmenin İnsani Yüzü**”, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000
- CASTELLS, Manuel., “**The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and Urban-Regional Process**”. Oxford: Blackwell. 1988.
- ÇAPANOĞLU, S. Gençay., “**AB'nin KOBİ Politikası**”, İKV Yayını, İstanbul, 2005
- ÇELİK Adnan, Tahir Akgemci, “**Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.
- ÇETİN, Canan., “**Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük Ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi,**” Der Yayınları, İstanbul, 1996.
- CEYLAN, Tülay., “**Sürdürülebilir Kalkınma**” **Gelişme İktisadı**, Komisyon, İstanbul, 1995.
- ÇUKURÇAYIR Akif., **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.
- ÇUKURÇAYIR, Akif., **Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.

DİNÇER, Ömer., “**Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**”, Timaş Yayınları, İstanbul, 1994.

DPT, **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara, 2000.

DPT, **9.Kalkınma Planı, KOBİ Özel İhtisas Komisyon Raporu**,2005.

DPT, **Kayseri İl Gelişme Raporu**, 2002.

DPT, **KOBİ Özel İhtisas Komisyon Raporu**, Ankara, 2006.

DPT, **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ankara, 2004.

DPT, 2004-2006 Ön Ulusal Kalkınma Planı, Ankara, 2003.

DURSUN, Davut., “**Küreselleşme/Yerelleşme Paradoksu ve Siyasal Değerlerin Yeniden İnşası**”, Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya Üniv. İİBF-Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Adapazarı, 1998.

EKİN, Nusret., “**Büyüme, İstihdam ve İhracat Boyutlarıyla Küçük İşyerleri ve Sosyal Koruma**”, İTO, Yayın No: 1994-28, İstanbul, 1994.

ELVAN, Lütfi, Nevin Sorguç, Leyla Bilen Kazancık, Ahmet Öztürk, “**Bölgesel Gelişme ve Sektör-Bölge Yığılılaşmaları**”, DPT Yayını, 2005.

ERASLAN, M.Barış., “**Türkler, AB ve Küresel Barış**”, Ortipa Yayıncılık, İstanbul, 2005.

EREN, Erol., “**İşletmelerde Yenilik Politikası**”, İ.Ü.Yayını, Formül Matbaası, (Basım Tarihi ve Yeri Yok)

ERSOY, Hamit-Lale., “**Küreselleşen Dünyada Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye**”, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2002.

FUJITA, Masahisa., “**Urban Economic Theory**”, Cambridge Universty Pres, 1999.

GASPER, Des., “**Kalkınma Ahlakı: Yeni Bir Alan mı? Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma**”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

GILPIN, Robert, “**The Challenge of Global Capitalism**”, Princeton University Pres, New Jersey, 2000.

GIDDENS, Anthony, “**The Transformation of Intimacy**”, Oxford:Basil Blacwell, 1994.

GÖRMEZ, Kemal, **Yerel Demokrasi ve Türkiye**, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

Pendik Belediyesi, “**AB ve Türkiye’de Bölgesel Yönetişim**”, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2004

GÖYMEN, Korel, “**Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü**”, Uluslararası Sempozyumu, 2004, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 21

HM TREASURY, Small Companies, “**The Self-Employed And The Tax System**” December 2004.

IRAZ, Rıfat., “**Girişimcilik ve KOBİ’ler**”, Çizgi Yayınları, Konya, 2005

İNAÇ, Hüsamettin ve Diğerleri., “**Ekonomideki Değişen Devlet Anlayışı**”, İnaç: Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Kütahya, 2005.

KARAKELLE İsmail Hakkı., “**Rekabet Politikası ve Türkiye Deneyimi**”, II.Türkiye Rekabet Sempozyumu, Rekabet Kurumu Yayını, Ankara, 2000.

KARGÜL, İ.Doğan., “**Türkiyede Kobilerin Yönetim Sorunları ve Çözümleri**”, İTO Yayını, Yayın No: 1997-47, İstanbul, 1997.

- KAYA, Erol., "**Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım Yerel Kalkınma Yönetimi**", Sistem Basım Yayım, 2004.
- KAYMAKÇI, Oğuz., "**AB Üzerine Notlar**", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.
- KEYDER, Çağlar., "**Ulusal Kalkınmacılığın İflası**" (İkinci Baskı), : Metis Yayınları, İstanbul, 1996.
- KEYMAN, Fuat, ve SARIBAY A. Yaşar., "**Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam**", (Der.: E. Fuat Keyman ve Ali Yaşar Sarıbay), Vadi Yayınları, Konya 1998.
- KELEŞ, Ruşen., **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.
- KOSGEB, **2006 Yılı Çalışma Programı**, Ankara, 2006.
- MACLEAN, Jack., "**Philosophical Roots of Globalisation and Philosophical Routes to Globalisation**" and M. Shaw, , Politics and Globalisation, London: Routledge,1999.
- MENĞİ, Ayşegül, Nesrin Algan., **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.
- MİLANOVIÇ, Branko., **Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution?**, The World Bank Development Research Group, August, 2002.
- MULGAN, George., "**The Changing Shape of the City**". in Hall, S. and Jacques, M (Eds) New Times: the Changing face of the politics in the 1990s. London: Lawrence and Wihard, 1992.
- MÜFTÜOĞLU, Tamer., **Türkiye'de KOBİler, Sorunlar, Çözümler**, EGS Bank Yayınları, Ankara, 1993.

- MÜFTÜOĞLU, Tamer., **Türkiye’de KOBİ’ler**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998.
- MÜFTÜOĞLU, Tamer., **Türkiye’de KOBİler, Sorunlar, Çözümler**, EGS Bank Yayınları, Ankara, 1993.
- OECD, **Business Clusters** (Promoting Enterprise In Central and Eastern Europa), Paris-France, 2005.
- OECD, **Devolution and Globalisation** ((Implications For Local Decision-Makers), 2001.
- OKUR, Mehmet Akif., **“Siyaset”** (Editör: Mümtazer Türköne) İçinde, Lotus Yayınları, Ankara, 2005.
- ÖZDEMİR, Sadi., **“Cesur Girişimciler”**, Hayat Yayıncılık-İTKİB, İstanbul, 2005.
- ÖZDEMİR, Süleyman, **“Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti”**, İTO Yayın No: 2004-69, İstanbul, 2004.
- PETRAS, J. & H.Veltmeyer., **“Globalization Unmasked: Imperialism in the 21Century”**, London and New York: Zed Boks, 2001.
- POTTER, Jonathan., **“Local İnnovation Systems and SME İnnovation Policy”**, SME and Entrepreneurship Outlook, OECD Publishing, 2005.
- RESMİ GAZETE, 18.11.2005 Tarihli Nüsha.
- RODRÍGUEZ Andrés -Pose and Sylvia Tijmstra., **“Local Economic Development as an Alternative Approach to Economic Development in Sub-Saharan Africa”**, (A Report For the World Bank), 2005.
- SİNGER Peter., **“One World, The Ethics of Globalization”**, Yale University Press, 2002.

- STİGLİTZ, Joseph., “**An Agenda for Development For The Twenty-First Century**”,
Antonhy Giddens, The Global Third Way Debate, Blackwell
Publishers, Madlen, 2001.
- STİGLİTZ, Joseph E., “**90’ların Yükselişi**”, Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004.
- ŞENTÜRK, Hulusi., “**Ed, Pendik Yerel Kalkınma Platformu**”, Atölye Çalışması, 2004,
Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 14
- ŞEN, Zeynel., DOLU Şükrullah., “**Hiper Rekabet Stratejileri**”, MÜSİAD Yayınları,
İstanbul, 2004.
- ŞİMŞEK, M. ve Diğerleri, “**Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**”,
İstanbul 1986.
- ŞİMŞEK, Muhittin., “**Ekonominin Lokomotifi KOBİ’lerin Olmazsa Olmazları**”, Alfa
Yayınları, İstanbul, 2002.
- TAYLOR, P. J. ve C. Flint, “**Political Geography: World-economy, Nation-state and
Locality**, London: Prentice Hall, 4. baskı, 2000.
- T.C.BAŞBAKANLIK DTM, AB Genel Müdürlüğü,” **Avrupa Birliği ve Türkiye**”, Ankara,
1996.
- TEKELİ, İlhan ve İ. Selim., “**AB, Türkiye ve Yerellik**”, İula-Emme Yayını, İstanbul,
2003.
- THE WORLD BANK,”**Entering the 21 st Century World Development Report**”,
1999-2000 .
- TOBB, “**Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması Ö.İ.K. Raporu**”, Ankara, 1996.
- TÜRENGÜL, Mustafa.,” **İşletme Ekonomisi**”, Kütahya, 1999.

TÜSİAD, **Ulusal İnovasyon Sistemi**, İstanbul, 2003.

TÜSİAD; **Yeni Rekabet Stratejileri ve Türk Sanayisi**, İstanbul, 2002.

TÜSİAD-DPT, **Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları**, İstanbul, 2000.

ULUDAĞ, İlhan ve S. Vildan, **“Türkiye’de KOBİ’ler”**, İTO Yayınları, İstanbul, 1990.

UYANUSTA, Esra., **“AB’nin Sanayi Politikası”**, İKV Yayını, İstanbul, 2005.

VİNER, Jacop., **“The Customs Union Issue”**, Carneige Endowment for International Peace, London, 1950.

WORLD BANK., **“Local Economic Development: “A Primer-Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plan”** Washington, 2004.

YILDIRIM, Selahattin., **“Yerel Yönetim ve Demokrasi”**, TOKİ-Iula Emme Yayını, İstanbul, 1993.

YILDIRIM, Veysel., **“Genel İşletmecilik”**, Değişim Yayınları, Adapazarı, 2000.

YILMAZ, Figen., **“Türkiye’de KOBİ’ler”**, DPT İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, Ankara, 2003.

YILMAZ, Hilal., **“Yenilik, Yeni Ekonomi ve Rekabet” (Uzmanlık Tezi)**, Rekabet Kurumu Yayını, Ankara, 2003.

WEB KAYNAKLARI

AYDEMİR, Cahit ve M. KAYA., “**Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü**”,
Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Bahar-2007 C.6 S.20 www.e-sosder.com

BOZKURT, Veysel. “**Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar**”
<http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/>.

DPT, **Bölgesel Gelişme Programları Hakkında Bilgiler**, <http://www.dpt.gov.tr/bgyu>

DPT, **Kayseri İl Gelişme Raporu**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/iller/kayseri/2002.pdf>

DPT, **9.Kalkınma Planı, KOBİ'ler**, http://plan9.dpt.gov.tr/oik14_kobi/kobi.pdf

DPT, **VIII. Bykp - 2005 Yılı Programı**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005/bolge>

DELTUR, **AB Terimler Sözlüğü**, www.deltur.cec.eu.int

DELTUR, **AB Mevzuatında KOBİ'ler**, <http://www.deltur.cec.eu.int/>

HİSARCIKLIOĞLU, Rifat., **Konuşma Metni**, TOBB, 14.09.2006, www.tobb.org.tr

HM Treasury, **Small Companies**, <http://www.hmrc.gov.uk/pbr2004f>

İRAZ, Rifat., ‘**Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Ortama Katkıları Açısından Değerlendirilmesi**,
www.selcuk.edu.tr

İKV- “**Maik Schmahl-Martin Koch İlerleme Raporu**”, www.ikv.org.tr

FOCUS, İNNOVATION., **İnnovasyon Nedir?**, <http://www.focusinnovation.net/>

KAHRAMAN, Tayfun., **Türkiye İçin Alternatif Bir Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Yaklaşımı**, www.ari.org.tr.

MAHMUTOĞLU, Abdülkadir., “**Merkezi Yönetim – Yerel Yönetim İlişkileri Alanında Yaşanan Küresel.Gelişmeler**”,Türk.İdare.Dergisi, www.icisleri.gov.tr

Mehmet, Civan, M. Tekinkuş., **Küçük Ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Birliğine Uyum Süreci; Gaziantep Örneği**, www.econturk.org/Turkisheconomy

M.E.K, <http://www.memocal.com/MilliEgitimKanunlari/MeslekiEgitimKanunu.doc>

ÖZKIVRAK, Özlem ve Dileyici Dilek, “**Küreselleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye**”,<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/degisim/diger-yazilar>

Pendik Belediyesi, **Pendik Yerel Kalkınma Platformu**, www.pendik.bel.tr

SAYIN, Meral., AB’nde, **Bilgi Tabanlı Ekonomide Girişimcilik Politikası**, (ie.atilim.edu.tr/~ie404/MS Seminer.ppt) Atılım Üniversitesi – Ankara, 2005.

TBMM, **5393 Sayılı Belediye Kanunu**, www.tbmm.gov.tr

TURKAK, **Zeytinburnu Kümelenme Proje Analizi**, <http://www.urak.org/>

ÜLMAN, Burak., ‘**Uzun Süreçte Küreselleşme: Bir Sihirli Kavramı Tarihteki yerine Koyma Denemesi**’, <http://www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale4.htm>.

ÇAKIR, Y.Selim., “**Ne Olacak Bu KOBİ’lerin Hali 1**” <http://www.erm.com.tr/CRM>

E.M.Ü, **21.yy İşletmeleri KOBİ’ler**, www.emu.edu.tr/smeconfurkcepdfbildiri_19.pdf